

Андрій Григорович Смуь

**Сучасний український телепростір: християнська
тематика**

Монографія

Рівне-2020

ББС 57.08 (2У)
УДК 007: 316.653 (477)
М-45

Рецензенти:

Василь Васильович Лизанчук – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення, факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка;

Володимир Дмитрович Демченко – доктор філологічних наук, професор, декан систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Галина Петрівна Синоруб – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного університету імені Володимира Гончара.

Смусь А.Г.

М-45 Сучасний український телепростір християнська тематика: Монографія. Рівне, О. Зень, 2020. 214 с.

ISBN 934-512-521-103-4

Монографія є дослідженням основних аспектів функціонування релігійного контенту в структурі мовлення українських світських та християнських релігійних телеканалів. За результатами аналізу релігійних програм на семи світських та восьми релігійних телевізійних каналах, здійсненого протягом 1991 — 2014 років, виявлено ключові змістові характеристики програм. Проаналізовано принципи застосування та особливості порушень журналістських стандартів в програмах релігійного спрямування. В залежності від конфесійної ознаки релігійного телемовника згруповано контентні чинники зацікавлення аудиторії. Окремо розглянуто практику функціонування міжконфесійного телебачення. Вироблено рекомендації щодо вдосконалення релігійного контенту в мовленні українських світських та християнських релігійних телеканалів.

ISBN 934-512-521-103-4

© Смусь Андрій 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. РЕЛІГІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В ЗМІ ЯК КОМУНІКАТИВНА КАТЕГОРІЯ	15
1.1. Теоретико-методологічні та джерелознавчі засади дослідження релігійної проблематики в засобах масової інформації	15
1.2. Аналіз офіційних документів та положень найбільших релігійних конфесій України щодо залучення засобів масової інформації	25
1.3. Концепт «релігійна журналістика». Журналістські релігійні медіаутворення	48
Висновки до першого розділу	56
Розділ 2. ДОТРИМАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ В ЕТЕРІ СВІТСЬКИХ ТЕЛЕМЕДІА УКРАЇНИ	59
2.1. Журналістські стандарти і телебачення: принципи застосування та найхарактерніші особливості порушень	59
2.2. Релігійний контент та журналістські стандарти інформаційних випусків на українському телебаченні	73
2.3. Специфіка телевізійних ток-шоу на релігійну тематику	85
Висновки до другого розділу	105
Розділ 3. КОНТЕНТНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ «ХРИСТІЯНСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ КАНАЛ»	109
3.1. Класифікація релігійних телевізійних каналів за конфесійною приналежністю	109
3.2. Тематична представленість та жанрове наповнення програмних сіток телеканалів для православної аудиторії	116
3.3. Програмна концепція телеканалів для протестантської аудиторії «CNL» та «Надія»	126
3.4. Телевізійний програмний контент католицької церкви. Телевізійна	

	4
мережа EWTN (Global Catholic Network) та Інтернет канал «Живе ТБ»	154
3.5. Міжконфесійне християнське телебачення та його апробація на прикладі рівненського телеканалу «Сфера-ТВ»	164
Висновки до третього розділу	170
ВИСНОВКИ	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	180
Додатки	201

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Релігія завжди відігравала вагомую роль у політичних та соціальних процесах багатьох держав світу. Наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття функціонування релігійних утворень набуло особливої актуальності та гостроти на території країн пострадянського простору. Після розпаду СРСР в суспільстві виникло явище масової депресії у зв'язку з втратою старих та пошуком нових світоглядних орієнтирів. Відтак, з розпадом Радянського Союзу на суспільну і політичну арену неофіційно вийшли донедавна заборонені Церква, релігійні організації, секти та благодійні місії.

Саме напередодні Помаранчевої революції в Україні, активізувались релігійні громади та церкви і в медійному просторі. Українська православна церква, попри першу невдалу спробу отримати Помісність, обрала чіткий вектор в питанні розвитку власних медій. Все частіше в етерах всеукраїнських телеканалів почали з'являтися програми за участю священнослужителів. Натомість, в Російській федерації церква все більше стверджувала свій нерозривний зв'язок із світською владою. Вочевидь, не останнє місце у цьому контексті займало і бажання останньої втримати у своєму лоні і все українське православ'я. Донедавна, промоськовські телеканали релігійного спрямування були частиною «телевізійного меню» і в українському телепросторі, в яких часто можна було чути і висловлювання східних священнослужителів про важливість єдності українського та московського православ'я. У що це вилилось і яку роль зіграли саме церкви обох держав у складний для України час, стало зрозумілим вже під час та після подій Революції Гідності в Україні.

Реалії унеможливають сталість політичної, економічної, суспільної сфер, виборчих технологій — а надто в контексті релігійного життя. Бачимо,

що всі політичні лідери так чи інакше звертаються до релігійної тематики. Помічаємо, яку неоднозначну роль у суспільному та політичному житті України відігравали і особливо нині можуть зіграти візити патріарха РПЦ Кирила. Відтак, обходитися без якісної релігійної інформації суспільству важко, особливо, якщо зважити, що українці — одна з найбільш релігійних націй Європи, а міжконфесійна ситуація в Україні нині є найскладнішою у світі. Її недооцінювання з боку державних інституцій та представників засобів масової інформації ускладнює гармонійний розвиток України.

Важливе місце у цьому контексті належить телебаченню, оскільки, як свідчать багаточисельні дослідження, сьогодні релігійні питання та суто церковна проблематика стають однією з найпопулярніших тем не тільки для теологічних а й наукових досліджень. До них все частіше звертаються у засобах масової інформації, разом з телебаченням. Результатом цього процесу стає активне обговорення місця релігії у розвитку суспільства і особистості, ролі релігії у соціальних процесах та рухах, впливі на політику, культуру, світогляд тощо.

На початку XXI століття серед науковців активно триває обговорення типологізації терміну «релігійна журналістика». Досі не визначено, який саме тип релігійної журналістики та вид відеожанру є найбільш поширеним та впливовим у телеетері. Наше дисертаційне дослідження присвячене аналізу технологій застосування в телепросторі України релігійного контенту в декількох аспектах: типологізація релігійної інформації, дослідження жанрового насичення телепродукції та дотримання журналістських стандартів у підготовці матеріалів з релігійної проблематики.

Актуальність даного дослідження полягає і в активній появі у телепросторі України нових програм релігійного спрямування та відповідною програмною концепцією. Нині доводиться говорити не лише про контент інформаційних та публіцистичних програм на релігійну тематику в етері світських телемедіа, але й про появу відповідних

телеканалів з програмним наповненням, спрямованим на висвітлення світоглядних орієнтирів певної релігійної конфесії.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питання релігії і мас-медіа України досліджувались доволі активно. Саме це свідчить про актуальність даної теми та її проблематики. Насамперед це праці А. Бойко, В. Перехейди, І. Черемних. Сюди можна долучити й науковий доробок Г. Білак, Л. Вежель, В. Глаголюк, С. Гурьєвої, Л. Дениско, О. Канчалаби, А. Колодного, Ю. Комінко, М. Левчук, С. Мірошніченка, Н. Романенко, І. Скленаря.

Теоретичною й методологічною основою монографії слугують також роботи практиків у галузі релігієзнавства Р. Кухарчука, М. Балаклицького, С. Вельбовця, М. Шевченка, Є. Мільта.

Дослідження в галузі соціальних комунікацій дають численні приклади вивчення телевізійних процесів як таких; проблеми екранної діяльності телевізійного журналіста досліджували В. Гоян, В. Здоровега, Г. Кузнецов, С. Муратов, В. Цвік, О. Юровський. Так, жанровий аспект розкрито в роботах Р. Борецького, В. Ворошилова, М. Кіма, Г. Кузнецова, В. Яковця, З. Дмитровського; історії розвитку та становлення телебачення присвячені роботи М. Голядкіна, В. Єгорова, І. Мащенко; контекст масовокомунікаційних процесів розкрито Г. Бакулевім, В. Березінім, В. Івановим, Г. Почепцовим, В. Різуном [170-172] та іншими.

Дослідження таких авторів, як З. Дмитровський, А. Яковець, В. Єгоров, Я. Засурский, Г. Кузнецов, Г. Петров, В. Смирнов, А. Юровский, О. Ятчук допомагають виявити основні тенденції розвитку телебачення в історичному аспекті, його специфіку, жанрові особливості телеконтенту та його роль в суспільстві. Етиці роботи репортерів, дотриманню журналістських стандартів та проблематиці присвятили свої праці О. Авраамов, Д. Авраамова, В. Іванов, Е. Прохоров, В. Сердюк, С. Штурхецький.

При цьому необхідно зазначити, що рівень теоретичного осмислення проблематики нашої роботи вбачається недостатнім для повноцінного

аналізу проблеми контентного наповнення релігійних програм на телебаченні, адже поза увагою науковців все ще залишаються такі проблеми, як порушення журналістських стандартів під час підготовки релігійної телепродукції до ефіру, поява нових видів телевізійних жанрів, притаманних саме релігійному контенту, а відтак і розширення типології терміну «релігійна журналістика».

Мета дослідження – проаналізувати релігійний контент християнського спрямування у вітчизняному телепросторі.

Зважаючи на необхідність виходу на новий рівень теоретичного осмислення проблеми та розробки практичних рекомендацій, досягнення зазначеної мети потребує розв'язання таких *завдань*:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади прояву релігійного контенту в засобах масової інформації України;
- вивчити релігійний контент найрейтинговіших світських українських телеканалів, розглядаючи при цьому чинники його функціонування, дотримання журналістських стандартів, часові рамки подачі інформації та жанрово-тематичні особливості у підготовці такого продукту;
- систематизувати досвід релігійного мовлення на моноконфесійних телевізійних каналах, надати обґрунтований прогноз подальшого використання продукції релігійного контенту в українському телепросторі.
- запропонувати нову модель релігійного телебачення та на прикладі рівненського телеканалу «Сфера-ТВ» окреслити її загальні характеристики;
- обґрунтувати перспективи розвитку релігійного телемовлення, спираючись на сучасні тенденції та розвиток різних за конфесійною приналежністю моделей телеканалів.

Об'єктом монографічного дослідження є християнський релігійний контент сучасного українського телевізійного мовлення.

Предметом монографічного дослідження є специфіка функціонування релігійного контенту в структурі мовлення українських світських та християнських релігійних телеканалів.

Хронологічні межі охоплюють період 1991 — 2014 років. Як нижню хронологічну межу обрано 1991 рік. Саме тоді разом з державною телерадіокомпанією почало створюватись і розвиватись вітчизняне комерційне телебачення.

Варто зазначити, що в релігійній сфері в контексті стосунків церкви і медіа свій перший офіційний документ стосовно засобів поширення інформації видала Католицька Церква. Це енцикліка Папи про соціальну комунікацію до 20 річниці Климента XIII «Про небезпеки антихристиянських писань». Верхня межа – 2014 рік, яким завершується проміжне дослідження програмних сіток та жанрових особливості релігійного контенту в етері українських телеканалів.

Джерельна база дослідження — програми на християнську проблематику в етері світських телеканалів «Інтер», «ICTV», «Україна», «П'ятий канал», «Новий канал», «Перший національний», «Сфера-ТВ», а також програми релігійних телевізійних каналів для православної аудиторії («Глас», «Спас», «Покров», «КРТ»), телеканалів для протестантської аудиторії («CNL» та «Надія»), програмний контент католицької церкви (Телевізійна мережа EWTN (Global Catholic Network) та Інтернет канал «Живе ТБ»).

В межах дисертаційної роботи ми аналізували виключно християнські програми в етері світських телевізійних каналів, а також програми християнських телевізійних мовників. Іудейський та мусульманський спектр релігійних телевізійних пропозицій залишився поза межами дослідження. Це пов'язане з тим, що в Україні на іудейський сегмент телевізійного контенту припадає доволі невелика частка телевізійних пропозицій, а контент релігійних програм кримсько-татарського телеканалу “ATR” після російської

окупації Автономної Республіки Крим та демонстративного переслідування кримських татар все більше перетворюється на культурно-етнічні програми.

Територіальні межі дослідження охоплюють Україну та опосередковано — Російську Федерацію. В Україні ми досліджували жанрові особливості та типологізацію релігійного контенту на прикладі вітчизняних телеканалів. У Російській Федерації інтересом нашого дослідження стали російські програми для православної аудиторії, які донедавна широко ретранслювалися і в українському телепросторі.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів. Методологічна база поєднує такі методи наукового пізнання, як історичний та порівняльно-історичний, статистичний аналіз, контент-аналіз, аналітичні методи систематизації, класифікації, групування. Історичний та порівняльно-історичний методи використовувалися з метою аналізу та систематизації даних щодо становлення та розвитку релігійного контенту на прикладі розвитку та функціонування чотирьох найбільших християнських конфесій в Україні. Для визначення жанрово-тематичних та типологічних особливостей телевізійних програм використовувались систематизація, класифікація та групування. Метод порівняння застосовувався для виявлення спільних і відмінних рис різних моделей релігійного мовлення.

Аналіз проводився також на основі методу самоспостереження (інтроспекції), що передбачає перебування дослідника в ролі суб'єкта й об'єкта дослідження водночас. Наявність у автора дисертаційної роботи власного 14-річного досвіду роботи на телебаченні, його творчі авторські доробки сценариста, ведучого, редактора програм, шеф-редактора служби інформації, співзасновника та — в подальшому — виконавчого директора духовно-просвітницького телеканалу «Сфера-ТВ» (м. Рівне) зробили використання даного методу обґрунтованим і доречним.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі проаналізовано розвиток релігійного телевізійного мовлення України в контексті досліджених моделей релігійних телеканалів і процесу формування відповідного контенту за жанровими, змістовно-типологічними ознаками. Приділено увагу порушенню журналістських стандартів в телевізійному етері світських медіа під час підготовки матеріалів на релігійну тематику, що стало однією з причин створення власне релігійних телеканалів (поділ за конфесійною приналежністю). Комплексний підхід до проблеми дозволив визначити перелік телевізійних жанрів, які з'явилися або відновилися завдяки появі релігійного телебачення. Також автору вдалося запропонувати нову модель сучасного релігійного мовлення, що спирається на формування програмної сітки з урахуванням міжконфесійних особливостей релігійних громад України. Теоретичні міркування та обґрунтовані узагальнені результати на основі порівняльного аналізу програмних сіток релігійних телеканалів можуть бути рекомендованими для вивчення схожим за програмною концепцією телекомпаніям України.

Монографія є комплексною науковою працею, в якій досліджуються особливості створення, трансляції, ведення релігійних телевізійних програм в контексті реалій як світських телемедіа, так і власне релігійних каналів українського телемовлення.

Уперше:

- визначено контентні, жанрові та типологічні особливості відтворення релігійного контенту в етері українських світських телеканалів;
- досліджено актуальність релігійної інформації в ефірах найрейтинговіших телеканалів України;
- на прикладі світських ток-шоу проаналізовано порушення журналістських стандартів у підготовці телепродукції на релігійну тематику;
- систематизовано релігійне телебачення за конфесійною приналежністю та досліджено програмні сітки;

- запропоновано власну модель міжконфесійного просвітницького телеканалу;

удосконалено:

- науково-методичні основи дослідження сучасної телевізійної журналістики, зокрема, жанрово-тематичного та типологічного розмаїття релігійного телемовлення;

- підхід у розробці програмної концепції релігійних телеканалів;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні дослідження функціонування релігійних телеканалів в Україні;

- дослідження жанрових різновидів та програмної концепції сучасного релігійного мовлення;

- опрацювання проблеми перспектив українського релігійного телемовлення;

уточнюється:

- питання про ефективність запровадження міжконфесійного телебачення, якісної подачі релігійної інформації в ефірах світських медіа як засобу пропаганди високоморальних, духовних чеснот.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що стає можливим продемонструвати журналістам-практикам та науковцям перспективні шляхи розвитку як релігійних телевізійних програм, так і окремих телеканалів. Дане дослідження визначає типологізацію та особливості жанрово-тематичного розвитку релігійного контенту в структурі телемовлення. Матеріали монографічного дослідження можуть бути використані при створенні навчального посібника для студентів спеціальності «Журналістика». Монографія може лягти в основу розробки навчального спецкурсу для студентів-журналістів, які планують працювати в релігійних ЗМІ. Чимало відомостей, які досліджені у цій монографії, можуть

увійти у лекційні курси, стати базою для спецкурсів, курсових і дипломних робіт студентів.

Зазначимо, що отримані результати автор застосовував під час створення власних релігійних програм телекомпанії «Сфера-ТВ», місто Рівне. Враховуючи позитивну оцінку даних програм з боку глядацької аудиторії, можна дійти висновку, що ці результати можуть бути цілком придатними для використання в роботі інших телевізійних редакцій з подібною програмною концепцією.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження надано та обговорено на наукових конференціях:

- «Сучасна новинна журналістика: тенденції розвитку, форми подання, суспільний резонанс» (Україна, місто Львів, 2012 рік);
- Міжнародна Інтернет-конференція «Медіакартина світу: структура, семіотика, канали трансляції» (Україна, місто Бердянськ, 2013 рік);
- Міжнародна науково-практична конференція «Зв'язки з громадськістю у формуванні інформаційного простору: глобальне і національне». (Україна, місто Маріуполь, 2013 рік);
- 2 International Scientific Conference « Development of scientific thought in the 21st century: problems and perspectives». (Латвія, місто Рига, 2013 рік);
- «Мова. Суспільство. Журналістика. XX міжнародна науково-практична конференція з питань мовної політики в Україні, проблем функціонування і розвитку української мови» (Україна, місто Київ, 2014 рік).
- Міжнародна наукова конференція «Українські медіа в європейському інформаційно-комунікаційному просторі: історія, стан, перспективи» (Україна, місто Ужгород, 2014 рік).

Публікації. Основні положення і результати викладено в шести публікаціях автора (одноосібних – 6), із них: 5 статей у провідних наукових

фахових журналах і збірниках наукових праць, затверджених ВАК України, та 1 стаття у закордонному виданні. Всі публікації здійснені автором самостійно.

Структура монографії. Структура дослідження обумовлена поставленими цілями і завданнями. Монографія складається зі вступу, трьох розділів, що містять свої підрозділи, висновків і списку використаних джерел (234 позиції). Пропонуються додатки, що містять таблиці з аналізом програмних сіток релігійних телеканалів. Обсяг основного тексту роботи – 180 сторінок, загальний обсяг – 210 сторінок.

РОЗДІЛ 1. РЕЛІГІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В ЗМІ ЯК КОМУНІКАТИВНА КАТЕГОРІЯ

1.1. Теоретико-методологічні та джерелознавчі засади дослідження релігійної проблематики в засобах масової інформації

Наукові дослідження сучасного телебачення мають ознаки міждисциплінарних досліджень, оскільки поєднують надбання філософських, культурологічних, комунікаційних теорій, соціології, психології, політології, теології та релігієзнавства. Як зазначає В. Гоян, «журналістикознавство потребує комплексного дослідження сучасного телебачення як одного з провідних засобів масової інформації та комунікації» [49, с. 10]. Схожу думку висловлює і З. Дмитровський, який вважає, що «питання теорії телевізійної журналістики розроблені ще недостатньо, тому наразі є невідповідність між практичною і теоретичною сторонами телевізійного процесу – теорія відстає від практики» [55, с. 5].

Очевидно, що однією з причин такого стану речей є і те, що саме телебачення — як найдорожчий за матеріально-інтелектуальними мобілізаційними ресурсами засіб масової інформації — змогло синтезувати у своєму ЕТЕРІ найкращі риси журналістики та кінематографа, ставши цілком особливим, своєрідним видом комунікації. «У процесі становлення й розвитку воно віднайшло власні, специфічні засоби і методи інформаційного, публіцистичного та художнього відображення дійсності» [55, с. 6]. Саме таке поєднання згодом і стало першоосновою появи в телеЕТЕРІ не лише нових за жанровою концепцією програм, а й циклічних телепроектів та згодом і тематичних телеканалів.

Умовно наукову базу нашого дослідження можна розділити на три групи.

До *першої групи* наукових розробок належать джерела, у яких містяться дослідження функціональних характеристик телебачення як електронного засобу масової інформації. До цієї групи входять дослідження, що розкривають сутність телебачення з його особливостями та жанрово-тематичними модифікаціями, аналізують специфіку взаємодії телевізійного продукту з аудиторією. До зазначених джерел належать роботи Р. Борецького [25], В. Бугрима [26], З. Вайшенберга [28], Н. Вакурової [29], А. Вартанова [30], Г. Вартанова [31], О. Вартанової [32], В. Ворошилова [39], М. Голядкіна [45 – 46], С. Гуревич [51], В. Демченко [54], В. Єгорова [61], Р. Ільїна [82], Т. Засоріної [76], В. Здоровеги [79], І. Кацева [100], В. Качкана [101], М. Кіма [104], Г. Кузнецова [117], Г. Луман [125], А. Мамалиги [128], І. Машенка [132-133], М. Михайліна [136], С. Муратова [140-141], Д. Прилюка [164-165], В. Саппака [176], К. Серажим [179], В. Ученової [194], Ю. Фінклера [202], В. Цвіка [207 — 208], О. Чекмішева [210 — 211], Ю. Шаповала [216], О. Юровського [225]. До цієї групи також можна віднести дослідження культурологічного, соціологічного, психологічного наукового напрямку, що розкривають природу телебачення, особливості його дискурсу, психологічні та соціологічні аспекти впливу телебачення на аудиторію: Т. Адам'янц [1–2], В. Вільчек [36], С. Герасимової [43], В. Горпенка [47], С. Ейзенштейна [62], Л. Крапівської [116], С. Корконосенка [112], О. Леонтєва [122], Л. Матвєєвої [129], К. Разлогова [168], С. Фрейліх [205], А. Чікіріс [213], Ф. Шаркова [219].

Серед найбільш ґрунтовних досліджень у зазначених галузях, що розкривають особливості масовокомунікаційних процесів, актуальних інформаційних технологій, особливостей аудіовізуального мистецтва та журналістської творчості на телебаченні, можна назвати наукові праці З. Алфьорової [4], Г. Бакулева [11], В. Березіна [17], В. Владимірова [38], В. Гоян [48], В. Іванова [80-81], О. Мелещенка [132-133], Г. Почепцова [162], В. Різуна [170], Ю. Фінклера [202], А. Фортунатова [204] О. Холода [203-204].

Становлення та розвиток українського телебачення, семіотичний інструментарій телевізійного дискурсу, діалог на ТБ та особливості програм окремої тематики (політичних, екологічних, дитячих і молодіжних програм) представлені в дисертаційних роботах А. Андреева [5], В. Бабенко [10], А. Балаяна [15], О. Белякова [18], Д. Божедарова [20], Д. Дуцика [59], К. Кошака [115], І. Победоносцевої [157], Ю. Усенко [199].

До *другої групи* наукових розробок належать джерела, в яких значна увага приділяється питанням взаємодії ЗМІ та аудиторії, жанрової специфіки, позиціонування та впливу ЗМІ, зокрема, телебачення на цільову аудиторію. Серед таких досліджень — роботи Б. Потятиника [158 — 160], О. Белякова [18], М. Бурмаки [27] і Д. Дуцик [59]. Сюди відносяться дослідження, пов'язані з вивченням журналістських стандартів та їх практичним застосуванням — зокрема, в телевізійному ЕТЕРІ. Це праці В. Різуна [172], Т. Петріва [68], А.Сафарова [68], В.Сюмар [68], О.Чекмишева [68], С. Окремо досліджували застосування стандартів в контексті норм журналістської етики В. Іванов [84], С.Штурхецький [86], В.Сердюк [84 — 85], В. Малахов [127], В. Здоровега [79].

Детальному аналізу піддають медіа ринок дитячої телепродукції у Парсяк [153], К. Овчаренко [145], В. Михалкович [137], Г. Когатько [108]. Загальні принципи розвитку дитячого телебачення досліджені в наукових роботах І. Пенчук [146], Г. Онкович [129], А. Шаріков [218].

До *третьої групи* наукових розробок належать джерела з вивченням питань взаємодії релігії та медіа загалом і на телебаченні зокрема. У період незалежності в українському журналістикознавстві з'явилися наукові напрацювання про релігійну пресу. Однак ці наукові праці здебільшого враховували історичний аспект — зокрема, період від кінця ХІХ до середини ХХ століття. Це, зокрема, фундаментальні наукові праці таких дослідників як А. Бойко [22 — 24], А. Юраш [223 — 224], С. Кость [100], І. Крупський [107], М. Левчук [121].

Не телебачення і телевізійний ефір, а саме газетно-журнальні видання, тематично спрямовані на релігійну тематику, вже не раз ставали об'єктом наукових студій, де інтерпретуються праці А. Бойко [21], Л. Вежель [34], М. Веркальця [35], В. Карпенка [98], В. Корнєєва [113], М. Житарюк [61], Н. Непійводи [113], Т. Різуна [173], М. Романюка [174], Т. Старченко [184].

Активно аналізує питання релігії та медіа А. Бойко. Автор ґрунтовно пояснює підходи до осмислення та висвітлення релігійної тематики у пресі в текстах лекцій «Релігія в мас-медіа України». У своїх останніх наукових працях автор досліджує проблематику стандартів журналістики з релігійної тематики в інформаційному просторі України [24], окремо аналізує медіа різних конфесій, досліджує проблематику конфесійної інформації в мас-медіа України. А. Бойко у співавторстві з А. Поляковою піднімає проблему маніпуляцій словом у релігійних мас-медіа [21].

До теми релігійних течій в українських медіа звертались А. Колодний [109], В. Климов [106], М. Новиченко [144], В. Карпенко [98], М. Перун [235], Л. Филипович [200]. Автори у своїх дослідженнях здебільшого торкалися тем, що стосуються свободи совісті, законодавчого врегулювання стосунків церкви і медіа.

Проблемою участі Католицької Церкви в українських комунікативних процесах займаються А. Юраш [224], Т. Різун [173], її вчення щодо соціальної комунікації загалом в межах свого наукового дослідження торкаються С. Іскра [97], М. Петрушкевич [154] та автори посібника «Церква і медіа. Сім кроків до порозуміння» [203]. Важливість християнської методології для сучасної журналістики вивчають Й. Лось [52], Х. Давидчак [52], а про сучасні засоби масової комунікації Римо-Католицької Церкви в українському сегменті Інтернету у своїх дослідженнях згадують О. Керц [102] і Я. Грановська [50].

Питання мусульманських друкованих медіа в їх історичному аспекті глибоко дослідив М. Якубович [227]. Як стверджує автор, «однією з

найбільш активних мусульманських організацій є Духовне управління мусульман України, засноване в 1992 році та очолюване муфтієм Ахмадом Тамімом. У межах ДУМУ функціонує Ісламський університет та релігійна школа «аль-Іршад». Одноіменне видавництво розповсюджує чимало власної та перекладної літератури. Налагоджені зв'язки із закордонними релігійними центрами (наприклад, університетом «аль-Азгар») та чималою кількістю дипломатичних місій мусульманських країн».

Значне місце у висвітленні релігійної тематики в сучасних українських ЗМІ посідає питання про взаємовідносини між державою і Церквою. І тут хотілося б відзначити в узагальненому вигляді основні критерії бачення сучасних релігійних ЗМІ дослідниками І. Скленаром та М. Балаклицьким.

Ігор Скленар у дисертаційному дослідженні «Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, домінанти» детально вивчає розвиток друкованих ЗМІ України в буремний період становлення незалежності нашої держави. Ігор Михайлович Скленар пише про те, що «протестантські видання України, будучи за змістом християнськими, не мають такої широкої типології, як католицька і православна преса. Для них характерний здебільшого науково-популярний напрям і в більшості з них відсутня суспільна тематика» []. Дивне твердження, адже загальновідомими є саме соціальні спрямування протестантських видань, і саме на соціальних постулатах ґрунтується діяльність протестантських общин в усьому світі, що робить ці видання унікальними за своїм змістом і можливостями впливу на аудиторію. Небажанням включати в аналіз видання будь-яких конфесій, крім традиційних християнських в Україні, автор поставив під сумнів коректність і повноту формулювання теми «Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, домінанти».

В дисертаційному дослідженні І. Скленар пропонує такий поділ релігійних друкованих ЗМІ: греко-католицькі видання, римо-католицькі видання, видання УАПЦ, видання УПЦ КП і видання УПЦ МП. Відзначаючи

у двох перших групах характер видань, а трьох наступних — належність видань, автор ототожнює контентні та структурні особливості релігійних засобів масової інформації.

Беззаперечно цікавою та корисною для науки є діяльність дослідника власне протестантських ЗМІ М. Балаклицького. Так, у монографії «Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років» твердить про те, що «медіатизація релігійного життя — це повернення релігії в публічний простір постсвітських і постатеїстичних держав через медіа». Блискуча думка. Медіатизація – це не організаційний чи політичний, а безпосередньо комунікативний чинник супроводу будь-якої практики (у даному випадку — релігійної або світської), популяризатор цієї практики; за умов створення певних альтернативних видів комунікації медіатизація перетворює їх на відчутний віртуальний *субститут* реальності (політика, економіка, культура, практика самих ЗМІ). Вартує зазначити, що Максим Анатолійович детально дослідив перспективи протестантської журналістики, проаналізувавши передумови та історію медіатизації релігії та функції протестантських ЗМІ України загалом [12].

Варто згадати Макса Вебера, який твердив, що людська уява конструює образ реальності, і події в ній поєднані певним суб'єктивним смислом, а не хронологією чи причинно-наслідковими зв'язками. Щодо безпосередньо релігійного контенту на українському телебаченні, то цю тему активно разом з науковцями з соціальних комунікацій досліджують науковці-релігієзнавці, намагаючись проаналізувати важливість «релігійної журналістики», розглянувши її у вузькій проекції, аналізуючи окрему конфесію.

Над дослідженням проблеми працювало чимало як українських, так і російських науковців. Серед вітчизняних варто окремо відзначити розвідку О. Тищук. Авторка дослідила особливості формування глядацької аудиторії православної церкви в Україні [196]. В. Лернатович здійснив аналіз

семантичної складової російських православних телеканалів на глядацьку аудиторію України. Автор вважає, що політика таких телеканалів українцям нав'язує сюрреалістичний постмодерністський гротеск з Леніним – Христом [123, с. 143]. Н. Сергєєва в статті про релігійну свідомість і засоби масової інформації намагалась з'ясувати можливі передумови появи проукраїнського православного телебачення в Україні. Також на науковому рівні тему православного телебачення досліджували М. Ярмолук, М. Шевченко дав визначення поняттю «релігійна журналістика», дослідивши її види та розробивши власну класифікацію [220].

За своїми напрямками та спрямованістю сучасні науковці намагались класифікували «релігійну журналістику» на декілька типів. Один із відомих російських журналістів, експерт з проблем етнокультурної та релігійної політики М. Шевченко вважає, що релігійна журналістика – не лише одна з найважчих галузей журналістської праці, а й одна з найбільш соціально та політично відповідальних і перспективних [220]. Щодо присутності релігійної інформації в ефірах телеканалів незалежної України, у цьому напрямку активно працює український журналіст Р. Кухарчук. Ціла група українських медійників працюють в засобах масової інформації – на телебаченні, в газетах, займаючись медіа-критикою, дослідженнями аудиторії (українські журнали «Телерадіокур'єр» і «Телекритика», російський журнал «625» та деякі інші видання) суто релігійного сенсу.

Окрему значну групу становлять вітчизняні джерела: законодавство про свободу віросповідання в Україні. Це — Конституція України [111], Закони України про свободу віросповідання [71], закони України «Про інформацію» [72], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [70], «Про телебачення і радіомовлення» (з різними редакціями та доповненнями) [75], «Про інформаційні агентства» [71], «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України» [74], «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» [73], а також Постанова

Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми впровадження цифрового телерадіомовлення» [74]. Ці документи регламентують діяльність журналістів, їхні права та обов'язки, а також діяльність, права та обов'язки телерадіокомпаній.

Щодо телевізійного релігійного контенту, то на науковому рівні його аналіз є мало вивченим, а тому дослідження такого контенту є досить актуальним.

Отже, останні дослідження особливостей українського релігійного телепростору дозволяють зробити певні узагальнення. Згрупуємо їх.

Перше. Поява релігійного контенту в телеефірах українських світських ЗМІ – явище доволі нове та до кінця не досліджене.

Друге. Використання релігійної інформації в ЕТЕРІ світських телемедіа часто подається з порушенням журналістських стандартів на угоду певній конфесії або просто думці опонента. Відсутній баланс подачі думок.

Третє. З появою релігійних телеканалів з'являються нові або змішані жанрові різновиди.

Четверте. Запит з боку суспільства на релігійні телепрограми присутній і потребує широкої дискусії та ретельного дослідження програмних та концептуальних засад подальшого розвитку саме таких ЗМІ.

Таким чином, ми бачимо, що телевізійний релігійний контент протягом останніх десятиліть викликає малу увагу дослідників, яка частково втілюється в наукових та прикладних дослідженнях. Проте рівень розробленості тієї чи іншої теми є різним. Зокрема й проблематика релігійного ТБ на сьогодні містить чимало «білих плям», що потребують окремої уваги та глибокого аналізу, про що йшлося вище. Усі ці питання знаходять своє висвітлення у відповідних розділах даної роботи.

Попри численні студії телемовлення України, деякі аспекти його розвитку, зокрема розвитку релігійного телебачення та вивчення його контенту залишаються недостатньо дослідженими. Прагнення об'єктивного,

зваженого дослідження специфіки сучасного релігійного телемовлення змусило автора даної роботи здійснити пошук і аналіз різних за походженням і ступенем важливості джерел, що стосуються передумов створення, запровадження та функціонування релігійних телеканалів в українському телепросторі.

Значною мірою при аналізі історії телеканалів, технологій виробництва програмного продукту, програмної політики та окремих авторських проєктів використовувався власний досвід автора монографії, який працює на рівненській телекомпанії «Сфера – ТВ». Від створення телеканалу в грудні 2007 року автор був його співзасновником та директором програм, з грудня 2007 року – ведучим програми «Гість у студії», автором та ведучим програм «Грані християнства», «Перехресний погляд», з 2010 року – редактор відділу новин, з 2011 року й до цього часу — директор програм телеканалу, автор та ведучий програми «Гість у студії». Співзасновник низки релігійних програм.

Повний перелік програм «Сфера-ТВ» за хронологією, жанровими особливостями, тривалістю та періодичністю виходу надано в додатках до цієї роботи.

Варто зауважити, що саме прагнення об'єктивного, зваженого дослідження специфіки сучасного релігійного телемовлення змусило автора даного дослідження здійснити пошук та аналіз таких різних за походженням і ступенем важливості джерел.

Згідно з конкретно науковою методологією було проведено аналіз спеціальної літератури з журналістикознавства, релігієзнавства, історії церкви, теорії та історії журналістики, теорії масових комунікацій, а також науково-методичної літератури, що відображено в загальному списку джерел. Сформована в результаті наукова концепція даного дослідження включає:

- дослідження першоджерел співпраці медіа та релігії;

- пошук причин затребуваності релігійної новини в сучасному телетері світських ЗМІ;
- класифікацію релігійних ЗМІ;
- вивчення жанрово-тематичних особливостей контенту в ефірах релігійних телеканалів;
- аналіз можливих причин появи релігійних тематичних телеканалів, пов'язаних з порушенням журналістських стандартів та неможливістю представникам релігії належним чином висловитись в ефірах світських телестудій;
- пропозицію власної моделі релігійного міжконфесійного телеканалу на основі проведених досліджень.

Входячи з цих положень, вивчення та узагальнення досвіду функціонування релігійних телекомпаній, жанрово-тематичних особливостей телепродукту їхнього виробництва дозволили концептуалізувати практику релігійного телемовлення. Загально-логічні методи та методологічні настанови, закладені у фундаментальних дослідженнях з масової комунікації та журналістики, були використані й при розгляді релігійного контенту в ефірах телекомпаній як складової загальної системи телевізійного мовлення.

Особлива увага у даному прикладному дослідженні приділена емпіричним методам наукового пізнання, де на перше місце виходить спостереження та аналіз за практичною діяльністю п'яти рейтингових загальнонаціональних телеканалів України (1+1, «Інтер», «Україна», «П'ятий канал», «ICTV»), а також релігійних ЗМІ (православних, католицьких, греко-католицьких, протестантських, мусульманських). У роботі здійснені порівняння та аналіз програм релігійних телеканалів щодо їхніх жанрових особливостей, періодичності, жанрово-тематичної приналежності. Результати дослідження, узагальнення і класифікації подані в таблицях в тілі дослідження і в додатках.

1.2. Аналіз офіційних документів та положень найбільших релігійних конфесій України щодо залучення засобів масової інформації

За радянських часів присутність церкви у суспільстві вимушено обмежувалась стінами діючих храмів, а функції зводились виключно до обслуговування релігійних потреб віруючих. Сьогодні церква отримала можливість повноправної участі в суспільному житті, що сприяє піднесенню духовності молоді, утвердженню її національно-духовних цінностей. За роки незалежності церква розгорнула в Україні значну інформаційну діяльність — в Україні за період 1991 – 2009 рр. налічується понад 380 релігійних видань [78], з'являються телеканали релігійного напрямку та духовно-просвітницькі програми в ефірах світських телеканалів, інтернет-портали (*конфесійні, міжконфесійні*).

Офіційна статистика державного комітету України у справах релігій фіксує, що за останні роки збільшилася не лише цифра кількості релігійних організацій, а й кількості офіційно зареєстрованих державою релігійних течій, церков, спільнот. Релігійна мережа в Україні станом на 1 січня 2013 року представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діє 36995 релігійних організацій, в тому числі 87 центрів та 295 управлінь, 35460 релігійних громад (справами церкви опікується 31313 священнослужителів), 500 монастирів (чернечий послух несуть 6834 ченці), 370 місій, 81 братство, 202 духовних навчальних заклади (навчається 19752 слухачі), 13157 недільних шкіл. Висвітленням релігійного життя займаються 384 церковних друкованих засобів масової інформації. Для проведення богослужінь релігійні організації використовують 23814 культових та пристосованих під молитовні будівлі [77]. Дослідження темпів зростання кількості церковно-

релігійних інституцій свідчить, що розширення релігійної мережі за останні чотири роки набуло усталеного характеру, перебуває у межах до 2 відсотків та демонструє тенденцію до зменшення такого приросту. У 2012 році мережа релігійних організацій, порівняно з попереднім роком зросла на 1,4 відсотки, тоді як у 2011 р. цей показник становив 1,8 відсотки, у 2010 р. – 1,9 відсотки, у 2009 р. – 2,0 відсотки, у 2008 р. – 1,8 відсотки [78]. Аналіз кількісних показників поширення та розподілу релігійних осередків по території держави демонструє дещо вищу концентрацію їх чисельності на заході держави із тенденцією до зменшення на схід та південь: у 8 областях Західного регіону (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька) сконцентровано 39 відсотків релігійної мережі держави, в 9 областях Північно-Центрального регіону (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ) – 31,0 відсоток, в 10 областях Південно-Східного регіону (Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська області та м. Севастополь) – 30,0 відсотків [77].

За конфесійною ознакою розподіл релігійних організацій свідчить про домінування в Україні православ'я, до складу якого на початок 2014 року входить 19107 релігійних організацій, що становить 51,6 відсот. від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни, проти 17071 або 51,6 відсот. на початок 2009 року. Відтак, впродовж 4 років простежується тенденція до збереження питомої ваги православних в загальнодержавній складовій (ті ж самі 51,6 відсотки). Приріст кількості їх релігійних громад за 4 роки становив 2036 одиниць, у 2012 році – 828 одиниць або 4,3 відсотки., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік [78].

Найчисельнішою серед православних церков України є Українська православна церква (УПЦ). За чотири останні роки УПЦ розширила свою мережу з 11539 осередків у 2009 році до 12895 у січні 2013 року (1356

організацій або 10,5 відсотків приросту). Представлена дана конфесія чотирма телеканалами, три з яких мають виключно російське походження. Це телеканали: Глас, Союз, Спас, Радонж.

Українська православна церква Київський патріархат (УПЦ КП) за кількістю релігійних громад, що складають її мережу, посідає друге місце в країні. Упродовж останніх чотирьох років УПЦ КП розширила мережу з 4128 структур у 2009 р. до 4702 осередків у січні 2013 році (574 організації або 12,2 відсотки приросту).

У 2013 році релігійні організації УПЦ КП становлять 24,6 відсотки православних осередків країни або 12,7 відсотки від всіх релігійних організацій держави. Більшість релігійних громад УПЦ КП діє на заході держави, зокрема у Львівській (469), Київській (378), Волинській (362), Рівненській (331), Івано-Франківській (304), Тернопільській (301), Вінницькій (237), Хмельницькій (235) областях. У структурі УПЦ КП діють патріархія, 34 єпархіальних управління, 4553 громади (3141 священнослужитель), 59 монастирів (181 чернець), 27 місій, 12 братств, 16 духовних навчальних закладів (1073 слухачі) та 1324 недільні школи. Діяльність УПЦ КП висвітлюють 36 періодичних релігійних видань. Щодо каналів, найбільш концептуально підходить ЗМК УПЦ «Глас», ефір якого має синхронний переклад на російській та українській мовах.

Кількість громад Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) зросла з 1184 одиниць у 2009 році до 1247 структур у січні 2013 році (63 організації або 5,0 відсотків приросту за 4 роки). На початок 2013 року релігійні організації УАПЦ становлять 6,5 відсотки православних осередків країни або 3,4 відсотки від всіх релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних громад УАПЦ діє у західних областях країни, зокрема у Львівській (393), Тернопільській (247), Івано-Франківській (151), Хмельницькій (80), Черкаській (59), Вінницькій (54) областях. УАПЦ має патріархію, 15 єпархіальних управлінь, 1205 громад (731

священнослужитель), 11 монастирів (10 ченців), 7 місій, 1 братство, 7 духовних навчальних закладів (129 слухачі) та 307 недільних шкіл. Діяльність церкви висвітлюють 6 періодичних релігійних видань [78].

На території держави також діють релігійні організації інших православних конфесій, які представлені нечисленними згромадженнями, зокрема — Російська православна старообрядницька церква Білокриницької згоди (64), Російська православна старообрядницька церква безпопівської згоди (13), Російська православна церква закордонної (33), Російська істинно-православна церква (31), інші (104).

Представники католицького віросповідання України об'єднуються в двох юрисдикціях, інституційна мережа яких на 1 січня 2013 року представлена 5029 осередками, що становить 13,6 відсотків від загальної кількості релігійних організацій держави, проти 4477 одиниць, або 13,0 відсотків на початок 2009 року. За останні 4 роки спостерігається тенденція до незначного збільшення питомої ваги католиків в загальнодержавній складовій (з 13,0 до 13,6 відсотків). Кількість католицьких релігійних громад за останні 4 роки збільшилась на 552 одиниці, а у 2012 році – на 411 одиниць або 8,1 відсот., що є значно вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік [77].

Громади Української греко-католицької церкви (УГКЦ) діють в усіх регіонах держави. За чотири останні роки УГКЦ розширила свою мережу з 3570 осередків у 2009 році до 3919 одиниць на січень 2013 року (349 організацій або 8,9 відсотків приросту за 4 роки).

На початок 2013 року релігійні організації УГКЦ становлять 77,9 відсот. католицьких осередків країни або 10,6 відсотків від всіх релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних структур УГКЦ діють на заході держави, зокрема у Львівській (1588), Тернопільській (816), Івано-Франківській (700), Закарпатській (445) та Хмельницькій (65) областях. УГКЦ має в своєму складі 4 митрополії, у структурі яких 3

верховноархієпископських екзархати, 4 архієпархії та 5 єпархій, опікуються 22 управлінських центри справами церкви, діють 3736 релігійних громад (2594 священнослужителі, в т.ч. 34 іноземця), 117 монастирів (1093 ченці), 25 місій, 2 братства, 16 духовних навчальних закладів (1315 слухачів) [78]. Діяльність церкви висвітлюють 27 періодичних релігійних видань, власне Інтернет телебачення «Живе ТБ»)

За останні роки структура Римсько-католицької церкви в Україні (РКЦ) набула усталеної форми. Так, у 2009 році РКЦ нараховувала у своєму складі 907 організацій, у січні 2013 року її мережа складається із 1110 структур (203 організації або 18,2 відсот. приросту за 4 роки) [78].

На початок 2013 року релігійні організації РКЦ становлять 22,1 відсоток католицьких осередків країни або 3,0 відсотки від всіх релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних структур РКЦ діють на заході держави, зокрема у Львівській (163), Хмельницькій (153), Житомирській (145), Вінницькій (131), Закарпатській (100), Тернопільській (91), Івано-Франківській (37) областях. Нині РКЦ має у своєму складі Львівську архидієцезію та 6 дієцезій, 18 чернечих управлінь, 925 громад (621 священнослужитель, із них 260 іноземців), 105 монастирів (648 ченців), 41 місію, 5 братств, 9 духовних навчальних закладів (614 слухачів), 521 недільну школу. Діяльність РКЦ висвітлюють 13 періодичних релігійних видань та один телеканал (EWTN Україна) [78].

Протестантизм в Україні на початок 2013 року налічує 10613 релігійних організацій, що складає 28,7 відсот. від всієї релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість релігійних організацій протестантських церков становила 9595 одиниць, або 27,8 відсот. Відтак, за останні 4 роки простежується тенденція до збільшення за 4 останніх роки питомої ваги протестантів в загальнодержавній складовій (з 27,8 до 28,7 відсотків). Кількість протестантських структур на території України за останні 4 роки збільшилась на 1018 одиниць, а у 2012 році – на 610 одиниць

або 5,7 відсотків, що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік.

Найбільшими серед протестантських релігійних спільнот є згромадження євангельських християн-баптистів, що нараховує 3094 осередки або 29,1 відсотки від загальної кількості протестантських громад України.

Найвпливовішим та найчисельнішим протестантським згромадженням залишається Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн - баптистів (ВСО ЄХБ), який на початок 2013 року нараховує 2749 релігійних організацій, або 25,9 відсотки протестантських організацій або 7,4% релігійних організацій держави. Церква практично завершила розбудову своєї мережі. Так, структура ВСО ЄХБ, яка на початок 2009 р. нараховувала 2550 одиниць, за останні 4 роки зросла на 199 одиниць, а у 2012 році – на 10 одиниць або 0,4 відсотки, що є меншим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 р. Релігійні структури ВСО ЄХБ діють у всіх областях держави і розподілені по її території досить рівномірно. Так, найбільше громад ВСО ЄХБ діє у Черкаській (187), Чернівецькій (167), Хмельницькій (166), Київській (160), Вінницькій (155), Одеській (154), Донецькій (139), Запорізькій (132), Волинській (128), Рівненській (120) областях. Нині ВСО ЄХБ має у своєму складі 1 центр, 26 обласних управлінських структур, 2583 релігійні громади (3124 священнослужителя, в т.ч. 20 іноземців), 96 місій, 2 братства, 41 духовний навчальний заклад (6902 слухачі). Основи віровчення викладаються у 1511 недільних школах. Діяльність громади висвітлюється у 13 періодичних релігійних виданнях [77].

В Україні діють також релігійні організації колишньої Ради церков євангельських християн-баптистів (54) та інші баптистські організації (636).

Другою за кількістю протестантських громад є спільнота прихильників віровчення п'ятидесятників, що нараховує 2951 осередок або 27,8 відсотки від загальної кількості протестантських громад України.

Найбільшу кількість п'ятидесятників об'єднує Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської–п'ятидесятників (ВСЦ ХВЄП). Сьогодні ВСЦ ХВЄП нараховує у своєму складі 1745 релігійних організацій, що становить 16,4 відсот. протестантських громад або 4,7 відсот. загальнодержавної релігійної мережі. Структура ВСЦ ХВЄП, яка на початок 2009 р. нараховувала 1555 одиниць, за останні 4 роки зросла на 190 одиниць, а у 2012 році – на 123 одиниці або 7,0 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік. У 2013 році основна кількість релігійних організацій ВСЦ ХВЄП діє на заході держави, зокрема, у Рівненській (269), Волинській (198), Тернопільській (109), Чернівецькій (103), Львівській (102), Хмельницькій (68) областях. Структуру ВСЦ ХВЄП складають 1 центр, 27 обласних управлінь, 1643 громади віруючих (2387 священнослужителів, у т.ч. 11 іноземців), 54 місії, 2 братства, 17 духовних навчальних закладів (916 слухачів), 1085 недільних шкіл. Діяльність громади висвітлюють 24 періодичних видання, телеканали «CNL, TBN, Impact TV, Life TV, Улыбка ребёнка».

На території держави діють також інші п'ятдесятницькі згромадження, зокрема, Союз вільних церков християн євангельської віри (204), Церква євангельських християн в дусі апостолів в Україні (22), релігійні організації Союзу Церкви Божої України (95), релігійні організації центру Божої церкви християн віри євангельської в Україні (в пророцтвах) (147), Український центр об'єднаної церкви християн віри євангельської (193), інші організації християн віри євангельської (548) [78].

Сталою залишається кількість релігійних структур Української уніонної конференції церкви адвентистів сьомого дня (АСД). На початок 2013 року АСД, як і на початок 2012 року, нараховує в Україні 1080

релігійних організацій, що становить 10,2 відсотки протестантських громад або 2,9 відсотки від всієї загальнодержавної мережі. Структура АСД, яка на початок 2009 року нараховувала 1087 одиниць, за останні 4 роки зросла на 7 одиниць, а у 2012 році – не змінилась (загальнодержавний приріст 1,4 відсотки). Найбільша кількість громад АСД діє у Північно-Центральному регіоні, тоді як у Західному та Південно-Східному регіонах їх концентрація практично рівна: Вінницька (101), Чернівецька (99), Черкаська (75), Закарпатська (53), Київська (53), Донецька (49), Полтавська (48), Дніпропетровська (47), Одеська (47), Волинська (46), Хмельницька (43) області. АСД має у своєму складі, 1 центр, 9 регіональних управлінь, 1061 громаду (1179 священнослужителів), 3 місії, 1 братство, 4 духовні навчальні заклади (308 слухачів), 728 недільних шкіл. Діяльність громади 10 періодичних видань та власне телебачення, телеканал «Надія».

В Україні діє також інше нечисленне згромадження Церкви адвентистів сьомого дня реформаційного руху (44) [77].

Зменшується кількість релігійних організацій Свідків Єгови в Україні. Зокрема, впродовж 2012 року їх мережа зменшилась на 5 одиниць і складає на початок 2013 року 1091 згромадження, що становить 10,3 відсот. протестантських громад або 2,9 відсот. загальнодержавної мережі. З 2009 року, коли їх присутність на території України становила 1106 організацій або 3,2 відсот. від всіх релігійних організацій держави, за останні 4 роки припинили свою діяльність як юридичні особи 15 релігійних організацій, що становить 1,4 відсот. від'ємного показника приросту. На початок 2013 року в структурі церкви діє 1 центр та 1090 первинних осередків (1899 священнослужителів, в т.ч. 18 іноземців), функціонує 174 недільні школи.

На початок 2013 року в Україні діють наступні новітні для України релігійні організації. Церква Христа (123), Новоапостольська церква (59), Пресвітеріанська церква (78), Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони) (53), Українська лютеранська церква (43), релігійні організації

Рідної української національної віри (63), релігійні організації язичників (77), буддистів (61), Товариство свідомості Крішни (50). Вони мають незначну кількість громад і суттєво не впливають на релігійну ситуацію в країні [77].

Релігійні організації харизматичних церков функціонують у всіх областях держави і нараховують в Україні 1469 організацій, що становить на початок 2013 року 13,8 відсот. від загальної кількості протестантських громад України або 4,0 відсотки загальнодержавної мережі релігійних організацій, проти 1272 організацій або 3,7 відсот., що діяли на початок 2009 року. Відтак, простежується тенденція до збільшення впродовж останніх 4 років питомої ваги харизматичних релігійних організацій в загальнодержавній складовій (з 3,7 до 4,0). Приріст кількості їх релігійних громад за ці 4 роки становив 197 одиниць, а у 2012 році – 92 одиниці або 6,3 відсотки, що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту. Зазначені релігійні організації представлені в Україні згромадженнями: церкви Повного Євангелія (699), Української християнської євангельської церкви (179), релігійними організаціями церкви живого Бога (52), іншими харизматичними релігійними організаціями (539). Найбільша кількість харизматичних організацій зосереджена у Південно-Східному регіоні, зокрема у Донецькій області, та Північно-Центральному регіоні.

Слід зазначити, станом на початок 2013 року етноконфесійні утворення в Україні репрезентують 1806 релігійних осередків або 4,9 відсот. від всієї релігійної мережі держави. За 4 останні роки мережа релігійних організацій національних меншин збільшилась з 1612 осередків у 2009 р., що становили 4,6 відсот. релігійних організацій країни, до 164 одиниці або 10,7 % приросту за останні 4 роки [78].

Переважає більшість релігійних структур етноконфесійних утворень складають прихильники ісламу, чисельність яких налічує 1233 релігійні організації, що складає 31,7 відсот. мережі релігійних організацій

національних меншин або 3 відсотки загальної релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість мусульманських релігійних організацій становила 1135 одиниць, що складало 3,3 відсот. релігійної мережі країни. Відтак, простежується тенденція до збереження впродовж останні 4 років питомої ваги мусульманських релігійних організацій в загальнодержавній складовій, тоді як приріст кількості їх релігійних громад за 4 роки становив 96 одиниць, а у 2012 році – 26 одиниць або 2,1 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік. Переважна більшість мусульманських релігійних організацій діють в Південно-Східному регіоні, зокрема, в Автономній Республіці Крим (1007 організацій або 81,6 відсотки мусульман), Херсонській (60) та Донецькій (37) областях, а також в м. Києві (25).

Єдиної структури управління в масштабах України мусульмани не мають. На початок 2013 року є 6 духовних мусульманських центрів, які зареєстрували свої статuti.

Духовне управління мусульман Криму має 935 релігійних організацій (з них 576 діють без реєстрації), з них 929 громад (361 священнослужитель, в т.ч. 25 іноземців), 5 духовних навчальних закладів (237 слухачів), 74 недільні школи, 2 періодичних видання.

Духовне управління мусульман України має 154 релігійні організації (з них 30 діють поза реєстрацією), 151 громаду (79 священнослужителів, в т. ч. 8 іноземців), 1 духовний навчальний заклад (82 слухачі), 39 недільних шкіл, 4 періодичні видання [78].

Незалежний духовний центр мусульман України нараховує 24 релігійні організації, 21 громаду (24 священнослужителі, в т. ч. 6 іноземців), 1 духовний навчальний заклад, 13 недільних шкіл.

Незалежні релігійні організації мусульман, в т.ч. ті, що входять до Управління незалежних мусульманських громад України «Київський муфтіят», Духовного управління мусульман України «УММА», Духовного

центру мусульман Криму, а також інші незалежні мусульманські релігійні організації, які не мають духовних центрів, нараховують разом 120 релігійних організацій, 116 громад (95 священнослужителів, в т. ч. 8 іноземців), 1 духовний навчальний заклад (27 слухачів), 9 недільних шкіл, 2 періодичні релігійні видання.

Іудаїзм представлений на території України 309 релігійними організаціями, що складає 17,1 відсотки мережі релігійних організацій національних меншин або 0,8 відсот. релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість іудейських релігійних організацій становила 292 одиниці або 0,8 відсотки релігійної мережі держави. Приріст кількості іудейських релігійних організацій за останні 4 роки становив 17 одиниць, а у 2012 році – 3 одиниці або 0,9 відсотки, що є нижчим від загальнодержавного (1,4 відсотки) показника приросту за 2012 рік [78].

Німецька євангелічно-лютеранська церква нараховує 42 осередки, в т. ч. 1 центр, 41 громаду (34 священнослужителя, в т. ч. 13 іноземців).

У складі Вірменської апостольської церкви нараховується 28 громад (19 священнослужителів, в т. ч. 11 іноземців), які діють у 15 областях, м. Києві та м. Севастополі.

Функціонують також поодинокі етноконфесійні громади чехів, готів, корейців, шведів, в Автономній Республіці Крим – караїмів та кримчаків, а в Херсонській та Запорізькій областях – менонітів.

Отже, такі ретельні статистичні показники свідчать про поліконфесійну особливість України з точки зору релігійності. Щодо засобів масової інформації, то саме така полігамна складова релігійних громад України створює сприятливі умови для розвитку внутрішньоцерковних засобів масової інформації, які б, насамперед, обслуговували інтереси своєї внутрішньої аудиторії та забезпечували їхні інформаційні запити. Саме на прикладі діяльності релігійних ЗМІ можна простежити динаміку зміни їх

видів, пов'язаних як з еволюційними процесами всередині громад, так і з зовнішніми світськими та науково-технічними перетвореннями.

З початком розвитку релігійних конфесій найбільш поширеними засобами масової інформації були церковні листівки, бюлетені, а згодом газети та журнали. А. Бойко у своїй дисертаційній роботі «Преса православної церкви в Україні кінця ХІХ-початку ХХ ст.: тематика і проблематика», вперше у вітчизняному журналістикознавстві та в зарубіжній критиці «знайшла, описала, дослідила і виокремила в певну систему більше 110 періодичних видань, що належали православної церкві. У монографії доведено, що цей сегмент періодики був сформований за аудиторним принципом і охоплював майже всі верстви населення тогочасної України. Це зумовило широкий діапазон репрезентації газет і журналів, що видавалися православним духівництвом» [23].

Щодо досліджень моноконфесійних засобів масової інформації, то деякі науковці справедливо вважають: саме «католицька ієрархія найактивніше висловлюється щодо сучасних комунікаційних технологій і їх практичного застосування, демонструючи свою сучасність і прогресивність» [23].

З появою телебачення і радіо та із початком відродження права на віросповідання в Україні активізувалось виробництво і власних радіопрограм. На початку 2000 - х років поступово почали створюватись релігійні телепрограми та радіопередачі, виробництво яких згодом переросло у створення окремих продакшн студій та телеканалів.

Аби зрозуміти ті вимоги та бачення, які релігійні громади ставлять сьогодні перед собою в медіа діяльності та у співпраці із ЗМІ, варто детальніше ознайомитись із відповідними документами найбільших конфесій України: православної, католицької, протестантської, мусульман.

Свій перший офіційний документ стосовно засобів поширення інформації Католицька Церква видала ще у 1766 році. Це - енцикліка папи

про соціальну комунікацію до 20-ої річниці Климента XIII «Про небезпеки антихристиянських писань» [232].

Загалом, постулатами, за якими католики працюють в медіа можна вважати:

- Декрет II Ватиканського Собору *Inter Mirifica*;
- Душпастирська інструкція для виконання Декрету II ватиканського Собору про ЗСК *Communio et Progressio* (Єдність і поступ), 1971 р.
- Душпастирська інструкція про соціальну комунікацію до 20-ої річниці «За нової доби», 1992.

Вагома роль у налагодженні сучасного механізму виробництва медіа продукції належала Папі Йоану Павлу II. Понтифік говорив про світ комунікації як про «найперший Ареопаг нашої доби» [232].

Серед основних документів Ватикану, які стосувались ставлення церкви до ЗМІ та їх використання, вважаються:

- Декрет II Ватиканського собору *Inter Mirifica* (З поміж дивовиж), 1963;
- Душпастирська інструкція для виконання Декрету II Ватиканського Собору про ЗСК *Communio et Progressio* (Єдність і поступ). 1971;
- Душпастирська інструкція про соціальну комунікацію до 20-ї річниці «*Communio et Progressio*» *Aetatis Novae* (За нової доби), 1992. [60].

Дослідження цих документів дають підстави зрозуміти, що Католицька Церква вважає ЗМК однією з найдивовижніших речей, створених людиною. Вже перший пункт Декрету *Inter Mirifica* говорить про те, що Церква ставить на перше місце ті технічні засоби, що за природою своєю здатні охоплювати дієвим впливом не тільки окремих осіб , а й великі маси людей, навіть ціле суспільство [209]. Ці дивовижні винаходи покликані прославляти Господнє ім'я так само, як колись прославляли Його прекрасні витвори мистецтва.

Важливим для нашого дослідження є теза католицького душ пастирства відносно того, що релігійні видання, телепрограми і кінофільми мають щонайменше зрівнятися з своєю якістю зі світськими медіа-матеріалами [151, с. 131].

Окрім того, у католицьких доктринах добре розуміли, що телебачення не тільки сприяє розвиткові розуму й духу, а й створює власні специфічні проблеми. Католицькі документи нагадують, що телебачення, призначене не тільки для людського дозвілля й відпочинку, а й насамперед нести цінності, які, допомагаючи розвиткові душі й плеканню Чеснот [151, с. 42].

Важливою тезою для розуміння взаємин церкви і ЗМІ є пункт 49 з доповіді-енцикліки Папи Пія XII про кіно, радіо й телебачення (1957 рік). У доповіді згадується моральна сторона подачі інформації в ефірах телеканалів. Католицьке вчення наголошує на тому, що усі новини, навіть якщо вони передають тільки голі факти, завжди мають певний аспект, що так чи так торкається моралі. «Цей моральний аспект ніколи не можна нехтувати, адже всі новини викликають у людини розумове судження й чинять вплив на її волю [209, с. 42]. До речі, в католицьких доктринах вже тоді згадували про окремі національні бюро, які б надавали різним категоріям зацікавлених осіб останні новини; поради про те, які фільми варто дивитися; настанови, як слід поводитися глядачам.

Як бачимо, всі вищезгадані церковні документи відтворюють концептуальну візію Ватикану щодо майбутнього телебачення та його «ідеальної моделі». Саме така концепція в подальшому і лягла в основу формування самого поняття релігійного телебачення, його функцій та завдань.

Відповідні установчі документи щодо співпраці православ'я України з світськими ЗМІ відтворені в «Основах соціальної концепції Російської Православної Церкви». Передрук українською мовою був підготовлений інформаційно-видавничим центром Української Православної Церкви і

вийшов друком окремим виданням у 2002 році з незначними змінами порівняно з російським оригіналом. Співпраці із ЗМІ тут приділений окремий пункт XV [147]. У цьому документі, ухваленому Ювілейним Архієрейським Собором Російської Православної Церкви, викладаються базові положення її вчення з питань церковно-державних відносин і з ряду сучасних суспільно значущих проблем. Це є документ, який відбиває офіційну позицію Української Православної Церкви у сфері взаємин з державою і світським суспільством. Крім того, він встановлює ряд керівних принципів, що застосовуються в даній сфері єпископатом, кліром і мирянами.

Тому головним його предметом є фундаментальні богословські та церковно-соціальні питання, а також ті аспекти життя держави й суспільства, які були і є однаково актуальними для всієї Церкви наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття і залишатимуться актуальними в найближчому майбутньому.

Українська православна церква — як і Католицька церква — покладає велику відповідальність на засоби масової інформації. Церква з повагою ставиться до роботи журналістів, покликаних постачати широкі кола громадськості своєчасною інформацією про те, що відбувається в світі, орієнтуючи людей у нинішній складній реальності. При цьому в УПЦ закликають пам'ятати, що інформування глядача, слухача й читача має ґрунтуватися не тільки на твердому дотриманні правди, а й на піклуванні про моральний стан особи й суспільства, що включає в себе розкриття позитивних ідеалів, а також боротьбу з поширенням зла, гріха та розпусти [147].

Неприпустимими в УПЦ вважають пропаганду насильства, ворожнечі й ненависті, національного, соціального та релігійного розбрату, а також гріховну експлуатацію людських інстинктів, у тому числі з комерційною метою. ЗМІ, які мають надзвичайно великий вплив на аудиторію, несуть відповідальність за виховання людей, особливо юнацтва. Журналісти та

керівники засобів масової інформації повинні пам'ятати про цю відповідальність. Водночас, просвітницька, навчальна та суспільно-миротворча місія Церкви спонукає її до співпраці зі світськими засобами масової інформації, здатними нести її послання різним верствам суспільства.

В УПЦ вважають, що кожен священнослужитель або мирянин покликаний з належною уважністю ставитися до контактів зі світськими ЗМІ з метою здійснення пастирської та освітньої діяльності, а також для збудження інтересу світського суспільства до різних сторін церковного життя та християнської культури. При цьому потрібно виявляти мудрість, відповідальність і обережність, зважаючи на позицію конкретного ЗМІ щодо віри й Церкви, моральну спрямованість ЗМІ, стан взаємовідносин церковного Священноначалія з тим чи іншим органом інформації.

В УПЦ жорстко борються з журналістами, які публікують матеріали, що ведуть до розтління людських душ. Такі, з позиції церкви повинні піддаватися канонічним покаранням у разі їхньої належності до Православної Церкви.

Взаємодія Церкви та світських засобів масової інформації передбачає взаємну відповідальність. Інформація, яка подається журналісту і передається ним аудиторії, має бути достовірною. Думки священнослужителів або інших представників Церкви, поширювані через ЗМІ, повинні відповідати її вченню та позиції з суспільних питань. У разі висловлення суто особистої думки про це має бути повідомлено недвозначно — як самою особою, яка виступає в ЗМІ, так і тими, хто відповідає за передання такої інформації аудиторії. Взаємодія священнослужителів і церковних установ зі світськими ЗМІ має здійснюватися під керівництвом церковного Священноначалія — при висвітленні загальноцерковної діяльності — та єпархіальної влади — при взаємодії із ЗМІ на регіональному рівні, що насамперед пов'язано з висвітленням життя єпархії.

УПЦ в «Основах соціальної концепції» припускає, що можуть виникнути ускладнення і навіть серйозні конфлікти, спричинені неточною або перекрученою інформацією про церковне життя, вміщенням її в неналежний контекст, поданням особистої позиції автора або цитованої особи як загальноцерковної. Взаємовідносини Церкви та світських ЗМІ подекуди також затьмарюються з вини самих священнослужителів і мирян — наприклад, у випадках невиправданої відмови журналістам у доступі до інформації, хворобливої реакції на правильну й коректну критику. Подібні питання повинні вирішуватися в дусі мирного діалогу з метою усунення непорозумінь і подальшого співробітництва.

Разом з тим, виникають і більш глибокі принципові конфлікти між Церквою і світськими ЗМІ. Це відбувається у разі хуління імені Божого, інших проявів блюзнірства, систематичного свідомого викривлення інформації про церковне життя, навмисного наклепу на Церкву та її служителів. У разі виникнення таких конфліктів вища церковна влада (щодо центральних ЗМІ) або єпархіальний Преосвященний (щодо регіональних і місцевих ЗМІ) можуть, після відповідного попередження та як мінімум однієї спроби ввійти в переговори, вдатися до таких заходів: припинити відносини з відповідним ЗМІ або журналістом; закликати віруючих бойкотувати дане ЗМІ; звернутися до органів державної влади для розв'язання конфлікту; накладати канонічні покарання на повинних у гріховних діяннях, якщо вони є православними християнами. Вищезазначені дії мають бути документально зафіксовані, про них потрібно повідомляти паству й громадськість у цілому.

Схоже, що саме перераховані вище непорозуміння, які останнім часом почастишали в ефірах провідних телеканалів України частково активізували намагання РПЦ, митрополією якої є УПЦ в Україні оголосити курс на створення мережі власних «закритих» ЗМІ, як альтернативу світським. Така ініціатива згадується і в «Основах соціальної концепції УПЦ» [147]. У межах кожного з видів ЗМІ (друкованих, радіоелектронних, комп'ютерних) Церква

— як через офіційні установи, так і через особисті ініціативи священнослужителів і мирян — використовує власні інформаційні засоби, які мають благословення Священноначалія. Водночас Церква через свої установи та уповноважених осіб взаємодіє із світськими ЗМІ. Така взаємодія здійснюється як через створення у світських ЗМІ особливих форм церковної присутності (спеціальні додатки до газет і журналів, спеціальні шпальти, серії теле- і радіопрограм, рубрики), так і поза таких (окремі статті, радіо і телесюжети, інтерв'ю, участь у публічних діалогах і дискусіях, консультативна допомога журналістам, поширення серед них спеціально підготованої інформації, надання матеріалів довідкового характеру і можливості одержати аудіо- та відеоматеріали (зйомка, запис, репродукування).

У цьому контексті Патріарх Московський і всієї Русі Кирил заявив про необхідність повернення виховної функції як освітнім установам, так і телебаченню і кінематографу. Кирил вважає, що «сьогодні повинна бути ідейна, духовна парадигма, в рамках якої здійснювалося б виховання особистості. Предстоятель РПЦ наголосив на важливості політики своєї держави в галузі культури, зокрема, політики на телебаченні, оскільки, за його словами, навіть бойовики можна робити так, щоб «хороша ідея була, і щоб був ясний позитивний герой» [87].

УПЦ КП також має відповідні документи, що регулюють присутність церкви у ЗМІ. У Декларації ювілейного помісного собору (*розділ XII*) «Церква і ЗМІ» йдеться про те, що всі види засобів масової інформації покликані забезпечувати широкі верстви населення інформацією про все, що відбувається у світі, орієнтуючи людей у складних обставинах сьогодення [53]. Також у документі Церква наголошує на відповідальності медійників, закликаючи їх у своїй роботі триматися моральних принципів і не сприяти розповсюдженню зла [53].

У розділі XIII «проблема глобалізації» УЦ КП констатує, що в культурно-інформаційній сфері глобалізація зумовлена розвитком інформаційних технологій, за допомогою яких інформація дуже швидко розповсюджується. Насамперед мається на увазі Інтернет [53]. Позиція церкви: в результаті такої глобалізації породжується єдина бездуховна культура, яка базується на сприйнятті свободи людиною, яка, в свою чергу, за таких обставин, вважає себе мірилом істини. Тому в цьому документі УПЦ КП застерігає суспільство відносно такого розвитку ситуації, що може привести до катастрофічних наслідків для суспільства.

Отже, порівнявши ключові положення католицької та православної церков щодо співпраці із ЗМІ, бачимо деякі суттєві відмінності. У першому випадку церква скеровує всі свої зусилля та концептуальне бачення на «модернізацію католицизму», увібравши у сучасні форми викладу інформації власні церковні послання до аудиторії.

Щодо Російської православної церкви, то простежується відчуття «закритості структури» щодо співпраці із ЗМІ або, принаймні, робота виключно з «обраними» журналістами. Така пересторога, вочевидь, пов'язана з можливим перекручуванням інформації, підміною понять, порушенням православних церковних доктрин з боку журналістів. Саме ці чинники в подальшому і лягли в основу розробки та створення власних православних засобів масової інформації та, за аналогією римо-католицької церкви, максимального осучаснення форми подачі релігійних доктрин до читацької та глядацької аудиторії.

Говорячи про УПЦ КП та УАПЦ, дані конфесії ще не сказали свого слова у співпраці із медіа через слабку матеріальну сторону. Відтак, у прагненні донести до людей своє ставлення на певні процеси в країні, представники українського православ'я є частими гостями різного роду телевізійних бесід, інтерв'ю в ефірах світських телемедіа. Під час подій на Євромайдані представники духовенства були присутніми разом зі своїми

прихожанами. Такий підхід позитивно впливає на подальшу співпрацю телебачення з українським православ'ям. В глядацької аудиторії формується поняття «народного православ'я».

Не відкидаючи нічого, що диктує сучасний світ в сфері медіа, представники протестантизму в Україні намагаються скорегувати роботу нових електронних ЗМІ в русло проповіді Євангелія. Телебачення тут посідає важливу роль. На відміну від традиційних церков, протестантські громади здебільшого самостійно визначають напрямок своєї медіа діяльності. Яскраво, на наше переконання, відображає роботу протестантських громад в Україні в сфері ЗМІ асоціація незалежних християнських мовників «Новомедіа» на чолі з відомим журналістом та громадським діячем Р. Кухарчуком. Високу оцінку діяльності цієї структури дав директор Інституту журналістики Володимир Різун. На думку науковця, «Новомедіа» взялася за справу, дуже важливу для української журналістики, — пропагувати християнські цінності та впроваджувати їх в професійну діяльність. На думку В. Різуна, українській журналістиці саме не вистачає цих принципів [9, с. 2].

Сьогодні вітчизняні та зарубіжні медіакритики очікують від протестантизму посилення деяких ініціатив у царині державно-церковних і міжцерковних стосунків. Найперспективніші галузі самореалізації конфесії — моральне виховання, освіта і філантропія. [88]. В свою чергу, протестантські конфесії стабільно збільшують чисельність своїх послідовників. Розбудовується інфраструктура церков: виникає дедалі більше релігійних ЗМІ, культових приміщень, центрів соціальної допомоги, освітніх закладів. Серед вірних цих течій поволі зростає кількість осіб із вищою освітою, інтелігенції, бізнесменів. Окремі протестанти “проникають” у такі світські сфери, як академічне середовище, журналістика, громадська діяльність, політика. Проте й надалі, на думку аналітиків, протестанти розвиватимуть культуру впливової меншості [88].

Найцінніший внесок у розвій української журналістики протестанти можуть зробити на ґрунті особистого морального вибору журналіста. Вихідці з консервативних релігійних кіл зі стійкими, сформованими цінностями, опірні до владного та економічного тиску, можуть ствердити українську журналістику з її коротким досвідом функціонування за демократичних умов.

Особиста — релігійна — мораль є рушійною силою життєвої місії та професійної діяльності протестантів («самоцінність праці — у втіленні Христових завітів та уподібненні Христу). При цьому трудова етика набуває особливого євангельського загострення («ви є сіль», «ви є вибраними серед покликаних»), а суспільна упослідженість послідовників Христа постає її головним економічним рушієм» [88]. У контексті нашої теми історичний досвід радянського протестантизму найбільше цінний як відносно масова форма політичного дисидентства релігійного походження. Релігійний консерватизм сформував особу, здатну опиратися машині державного тоталітаризму. Українські журналісти можуть навчитись у протестантів «досвіду протистояння економічному та політичному тискові — формам владного контролю, що найбільше деформують етичне обличчя вітчизняних ЗМІ, — досвіду переживання морального обов'язку як професійної та громадянської позиції» [14].

Причини, за яких це може статися дослідник протестантських медіа М. Балаклицький [14, с. 32] називає декілька. Це, зокрема:

1. Українським протестантам слід залишатися вірним своїм переконанням. Формувати не субкультуру, а культуру, зокрема, культуру журналістську на своєму ідейному, світоглядному матеріалі. Здолати хибну корпоративність. Набути навичок самокритики, самоаналізу всередині релігійної спільноти. Розвивати незалежні протестантські медіа.

2. Протестанти здобувають журналістську освіту й досвід і:

а) йдуть у світські ЗМІ та орієнтують їх на ціннісні стандарти християнства,

б) надають окремим релігійним виданням універсального, суспільного змісту, висвітлюючи будь-які питання з урахуванням релігійних цінностей.

3. Українське суспільство може перейняти цей досвід, захотіти вийти з того модернізаційного роздоріжжя, на якому перебуває. Це питання найперше індивідуального вибору. Принципи демократії не встановлювалися «згори», а виборювалися шляхом протистояння уряду з боку громадських утворень.

Саме такі засади, на думку дослідників протестантизму в Україні очікують від нових медіа, заснованих представниками цих релігійних громад. Чимало в цьому напрямку в Україні вже зроблено. Зокрема, в протестантизмі стрімко розвивається телеіндустрія. Лише за останні п'ять років в телепросторі України з'явилося п'ять телеканалів, заснованих представниками протестантських структур.

Отож, протестантів, поруч із православними й католиками, характеризує помітна активність щодо розвою церковних ЗМІ й участі у світському медіапросторі. Євангельські християни випускають сотні періодичних видань, кількість назв і накладів яких порівнянні з православними й католицькими часописами, й активно використовують можливості інтернету. Міжконфесійне *(для консолідації зусиль і ресурсів)* протестантське ТБ використовує кабельне, супутникове й інтернет-мовлення.

Вітчизняні програми транслуються українськими й міжнародними протестантськими телеканалами. Євангеліки мовлять у СХ і УКХ (FM) - діапазонах, надають можливість слухати регіональні радіопередачі в інтернет-підкастах [89].

Вартою уваги є програмова стаття пастора євангельських християн міста Маріуполь Г. Мохненка «Роль інформаційного служіння в сучасній церкві на пострадянському просторі». У статті автор чтко дає зрозуміти –

якщо ми хочемо успіху у євангелізації, нам необхідно максимально для цього залучати засоби масової інформації. Переклавши Євангелію на економічну термінологію, автор зазначає, що церква має найкращий у світі товар. Християнський спосіб життя поза конкуренцією на ринку людських ідей, речей і псевдо духовних послуг. «Те, що має церква, — шукає увесь світ» [139].

Підбиваючи певні підсумки концептуальних настроїв найбільших християнських громад України у напрямку співпраці та використання ЗМІ, маємо таку картину. Представники УПЦ, яка є митрополією однієї з найчисельніших православних церков у світі — РПЦ, ставлять собі за мету за допомогою ЗМІ не лише пропагувати та утримувати свою догматику та канони серед віруючих, а й сприяти збільшенню кількості прихожан, часто переконуючи за допомогою власних ЗМІ виключно «своє право на істину». Складно не помітити і певні політичні та шовіністичні настрої РПЦ у своїй активній медіа діяльності в Україні.

Представники Римо-католицької Церкви намагаються розширювати та збільшувати чисельність своїх медіа як в світі, так і в Україні. Щодо України, активно у цьому напрямку працює УГКЦ: з'являються нові ЗМІ, постійно збільшується наклад існуючих друкованих видань, зростає активність церкви в мереж Інтернет. УГКЦ готова змінюватись і використовувати у проповіді Євангелія всі сучасні медіа ресурси.

УПЦ КП претендує на право бути серцевиною створення на території України єдиної помісної Церкви. Втім, через брак фінансування та слабку підтримку прихильних медіамагнатів зробити у цьому напрямку вдається не так багато, як хотілося б прихожанам цієї церкви. Чимало релігієзнавців пророчать велике майбутнє УПЦ КП та УГКЦ у результаті потенційно можливого об'єднання своїх ресурсів та можливостей (як, зрештою, і церков).

Активна підтримка Заходу та постійне збільшення кількості прихожан в самій Україні роблять представників протестантизму в Україні одними з найактивніших у напрямку медіа діяльності.

Відтак, узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що представники всіх християнських громад усвідомлюють необхідність «рухатися в ногу з часом» в царині використання ЗМІ для проповіді власних релігійних постулатів та догм. Створюються як власні ресурси постійно збільшується присутність духовенства в різного роду світських ток-шоу на телебаченні та в друкованих виданнях.

1.3. Концепт «релігійна журналістика».

Журналістські релігійні медіаутворення

Кожна релігійна громада має як власні засоби масової інформації, так і є активно представлена в світських ЗМІ. Саме таку форму подачі інформації на тему стосунків людини з Богом, медіадослідники давно намагались узагальнити під одним визначенням – «релігійна журналістика» (в подальшому - РЖ).

Свого піку та нових обертів сучасна РЖ в Україні набула на початку XXI століття: створилась асоціація християнських журналістів та мовників «Новомедіа», при інформаційному агентстві «УНІАН» функціонує окремий підрозділ «УНІАН-релігія», який займається підготовкою найбільш актуальних новин на релігійну тематику, їх подальшим розміщенням в мережі Інтернет. Окремо в цьому контексті варто згадати портал «Релігійна інформаційна служба України», «Релігія в Україні», з яким РІСУ фактично працює в одній ніші, портал «Православ'є в Україні», який є одним з піонерів українського християнського інтернет-простору. Вартий уваги також сайт Інституту релігійної свободи. Практично у всіх конфесій створені пресові служби, які постійно озвучують офіційну позицію на ті чи інші процеси.

Активно створюються релігійні телеканали: «Глас», «КРТ», «Надія», «CNL», «ТВН», «Телебачення Віковічного Слова EWTN» , «Посмішка дитини». Є досить потужні сайти та інтернет-телебачення «Invictory-TV», «Перекресток». Варто також згадати нове медіаутоврення греко-католицької церкви в мережі Інтернет, ресурс з телевізійним мовленням «Живе ТБ» [190].

Якщо український релігійний медіапростір порівнювати з нашими сусідами — Росією та Польщею, де, зокрема друковані католицькі видання входять у сімку найбільш респектабельних тижневиків країни, — в Україні подібні тижневики відсутні. У Росії ціла низка газет має релігійний додаток. В Україні, окрім УНІАН, жоден інформаційний сайт його не має. Зрештою, лише деякі церкви мають професійні прес-служби, а конфесійні видання взагалі мають невеликий рейтинг і вплив. І частіше масовий читач, аби отримати точну інформацію, звертається не до спеціалізованого видання, а до світського.

Говорячи про релігію на телебаченні Україні, констатувати брак інформації, схоже, не доводиться. Інше питання, – якої ця інформація якості та як її доносять інформаційні випуски провідних телеканалів до глядацької аудиторії. Зрозуміло, що кожен з релігійних ЗМІ виконує свою роль як в діяльності громади, так і в сучасних суспільних процесах. Тому виникає питання класифікації релігійних ЗМІ.

Президент християнської медіа-групи «In-victory media» Сергій Вельбовець в інтерв'ю головному редактору інтернет порталу *belarusnews.ru* Євгену Мільту визначив вплив «Релігійної журналістики» на аудиторію та поділив цю журналістику на два типи — церковну та незалежну» [135]. На думку журналіста, церковні ЗМІ повинні писати те, що є в інтересах конкретної церкви і входить до компетенції церковного керівництва. Незалежна релігійна преса керується редакцією, до складу якої входять, зазвичай, співробітники, які належать до різних конфесій.

За своїми напрямками та спрямованістю сучасні науковці намагались класифікували «релігійну журналістику» на декілька типів. РЖ – не лише одна з найважчих галузей журналістської праці, а й одна з найбільш соціально та політично відповідальних і перспективних. За М. Шевченком, РЖ є таким «напрямком журналістики, в рамках якого журналісти займаються описом і вивченням життя і діяльності релігійних конфесій, організацій і об'єднань, а також форм і ступені їх впливу на суспільні, політичні і культурні процеси. Релігійна журналістика включає в себе широкий спектр найрізноманітніших тематичних ліній» [220 с,1].

Натомість М. Балаклицький вважає, що РЖ є якісним феноменом масовокомунікаційної діяльності, відданим не моралізаторству та корпоративним інтересам, а «фактичній точності, пошуку конкретних деталей, розкриттю вічних тем» [13 с, 347]. При цьому М. Балаклицький звертає увагу на дуже цікавий феномен РЖ — місіонерство. Дослідник вважає, що співробітники місіонерських медіа та АВДИТОРІЯ — приблизно тотожні, оскільки являють собою досить однорідне соціальне утворення. «Для них релігійна журналістика — альтруїстична діяльність на громадських засадах, а не пошук заробітку» [13, с. 201].

І все ж, РЖ може бути представлена у всіх без винятку галузях журналістської практики, її принципи розкриття змісту і проблематики є універсальними для друкованих ЗМІ, радіо, телебачення і Інтернету. РЖ працює з найбільш заплутаними типами релігійної і міфологічної свідомості, не завжди, навіть з точки зору шкіл класичної аналітичної психології, доступними аналізу, розумінню і прогнозуванню. РЖ часто має справу з такими складними концептуальними релігійно-політичними текстами і програмами розвитку, що практично будь-який політолог в них нічого не зрозуміє.

Очевидним є той факт, що сучасний медіаринок вимагає якісних та компетентних журналістів, які б знали в усіх тонкощах релігійної

журналістики, особливо в такій багатоконфесійній державі як Україна. Дані фахівців мають володіти високою правовою, інформаційною і навіть політичною грамотністю.

Неабияку роль у підготовці таких спеціалістів або перекваліфікації журналістів зі стажем, могли б відіграти відповідні медіаспілки. В практиці українського медіапростору варто зупинитись на Асоціації християнських журналістів «Новомедіа», засновником якої є вже згадуваний журналіст та громадський діяч Руслан Кухарчук [119].

В основу діяльності асоціації покладена протестантська догматика. Втім, як стверджують в Асоціації, вони відкриті для діалогу зі всіма конфесіями. Порівнюючи з переліком проблем в Росії, які висвітлив Максим Шевченко, для «Новомедіа» деякі з них є чужими та малозрозумілими, оскільки головний натхненник створення такої журналістської спільноти є аполітичним і не бачить потреби в політизації релігійної журналістики.

Наочним прикладом діяльності такої Асоціації та солідарності християнських журналістів є захід, який пройшов 25 — 26 травня 2012 року в Києві — конференція дитячих ЗМІ, «МедіаЛенд — безпечна територія», організована Асоціацією «Новомедіа». На конференцію приїхали представники дитячих світських і християнських ЗМІ. Всіх об'єднала одна мета: захистити дітей від негативного впливу мас-медіа, створити їм безпеку в Інтернеті та запропонувати альтернативні медіа, які будуть позитивними, чистими, цікавими і корисними для молоді. Для того, аби зрозуміти, скільки існує дитячих передач, журналів, книг, веб-ресурсів, що несуть дітям розвиток і моральні цінності, «Новомедіа» провела моніторинг таких медіа під час підготовки до конференції. Власне вже під час конференції «МедіаЛенд» учасники прослухали семінари за напрямками радіо, телебачення, преса. Спікерами на потоці преси були: Євгенія Пиріг, автор книг, пісень, радіопрограм, сценарист, автор та організатор творчих проєктів

для дітей; Оксана Ніколаєва, випусковий редактор журналу "Пізнайко" для дітей від 6 років російською та українською мовами.

На завершення конференції 26 травня дитяча музична група «Ноїв ковчег» з новомедійниками провели флеш-моб у центрі столиці. Тринадцять дівчат і хлопців з картонними екранами на голові, посміхаючись, стояли мовчки кілька хвилин, а потім закричали: «Чисті ЗМІ — для дітей!». Потім діти написали лист дорослим і запустили його з кульками до неба. Після цього учасники пройшли вулицею Хрещатик, скандуючи своє гасло і спілкуючись з перехожими. Офіційний лист від Асоціації християнських мовників України «Новомедіа» було передано до Верховної Ради України [119].

Вочевидь, подібна активна позиція протестантських журналістів виводить на новий якісний рівень і саму РЖ, пов'язану з діяльністю академічних конфесій — тих самих, які історично значно довше функціонують на території України. Все частіше доводиться чути у повсякденному вжитку терміни не лише РЖ, але й «релігійний журналіст», «релігійне кіно», «релігійні фестивалі» тощо.

Як стверджують самі натхненники розвитку таких медіа, РЖ сьогодні — це поєднання професіоналізму з вірністю своїй традиції, це здатність представити інформацію, з євангельських позицій дати оцінку подіям, що відбуваються. Релігійні журналісти покликані орієнтуватися не тільки на церковну аудиторію, а й свідчити про моральні цінності мовою, зрозумілою світським людям і переконливою для них [119].

З 29 до 31 жовтня 2012 року в Москві проходив П'ятий фестиваль православних ЗМІ «Віра і слово». Він зібрав 467 делегатів зі 155 єпархій багатьох країн. Звісно, була представлена і Україна. З благословення Блаженнішого Митрополита Володимира, від Української Православної Церкви у фестивалі взяли участь голови та співробітники єпархіальних

інформаційних відділів Української Православної Церкви — всього 60 осіб із 25 єпархій [103].

Від Київської Митрополії на форум прибули вікарій Київської Митрополії, голова Синодального відділу УПЦ у справах молоді, головний редактор православного журналу для молоді «Отрок.ua» єпископ Обухівський Іона, голова Синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ протоієрей Георгій Коваленко, головний редактор «Церковної православної газети архімандрит Лонгин (Чернуха), відповідальний редактор інтернет-порталу «Православ'є в Україні» Юлія Комінко та інші.

На форумі в рамках круглих столів піднімалися питання майбутнього офіційних церковних друкованих та інтернет-ЗМІ, участі ЗМІ у формуванні дискусійної культури Міжсоборної присутності. Обговорювалися «теми можливості створення позитивного образу Церкви в суспільстві, доцільності православним ЗМІ самим говорити про внутрішньоцерковні негаразди й багато інших. Також відбулася презентація роботи єпархіальних прес-служб» [103].

І справді, від початку 2013 року значно активізувалась Українська православна церква у своїй співпраці із ЗМІ. Так, у Києві пройшов «Фестиваль православних ЗМІ», покликаний об'єднати усіх релігійних журналістів православної церкви. На відміну від протестантської організації «Новомедіа», вже у самій назві фестивалю чітко вказано саме на православний напрямок РЖ.

Взагалі ж, на переконання Святішого Патріарха Московського і всієї Русі Кирила, Російська Православна Церква прагне використовувати всі можливі засоби для християнського свідчення світові. Православні журналісти, єпархіальні прес-секретарі покликані ставити саме євангельську місію в основу своєї діяльності [198]. І це стратегічне бачення того, чим, власне кажучи, покликаний займатися церковний журналіст, ніколи не повинно вас покидати...

Місія Церкви має своєю метою тільки спасіння людини. Все інше вторинне. Все те, чим хворіє наше суспільство, і не тільки наше, — всі ці політичні перипетії, зіткнення корпоративних, національних, групових інтересів, боротьба за владу і за вплив — усе це вторинне. Первинне - спасіння людини, і первинність цієї мети розуміє кожен, хто з досвіду свого життя відчув, що означає рух до Христа, що означає прагнення до того, щоб знайти спасіння своєї душі... Слід постійно пам'ятати про відповідальність, яку накладає на християнина, особливо на священнослужителя, присутність у публічному просторі. Християнське свідчення в медійній сфері припускає тісне співробітництво православних ЗМІ та єпархіальних прес-служб. Вибудова такої співпраці — одне із завдань фестивалю «Віра і слово» [198].

Як бачимо, ситуація із створенням міжконфесійної релігійної спілки в Україні видається доволі складним процесом, оскільки — на прикладі двох християнських конфесій — видно, що робота з медіа служінням ще не зовсім чітко сформована та скорегована внутрішньою потребою реально говорити про загальнолюдські цінності. Причому кожна з церков виконує свою ідеологічно-світоглядну та соціальну роль в РЖ загалом та в українському медіапросторі зокрема. Характерно, що при цьому всі без винятку християнські утворення релігійних журналістів працюють на один результат — зміцнення слова Божого на території України та покращення морального і духовного клімату як в суспільстві, так і в ЗМІ.

Однак, нещодавні поодинокі випадки відвертого, з точки зору християнства, богохульства, які мали місце в Україні, — пропаганда одностатевих шлюбів, легалізація легких наркотиків тощо — можуть стати серйозним імпульсом християнам не лише для об'єднання на рівні релігійних контентів, аби донести спільну позицію офіційній владі, а й певного згуртування високоморальних журналістів з християнським світоглядом для викривання та висвітлення відвертих антихристиянських та богохульних епізодів та акцій, якими, на жаль, багатий інформаційний простір сучасної

України. Якщо вести мову власне про єднання релігійних громад навколо моральних цінностей за допомогою ЗМІ, то в Україні існує достатня кількість організацій, які працюють в даному напрямку і до позиції яких прислухаються і прості прихожани церков, і чиновники, що знаходяться в провладних кабінетах.

Наочним прикладом такої солідарності є ситуація, що мала місце у 2012 році з ініційованим міністерством юстиції України законопроектом про ліквідацію Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі, під керівництвом доктора юридичних наук, професора Василя Костицького. Тоді в підтримку комісії виступила Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій, куди входять всі присутні в Україні офіційні релігійні течії. До речі, світські журналісти в Україні зайняли цілком протилежну позицію [65].

У цьому контексті Василь Костицький вважає, що Україна на сьогоднішній день славна тим, що Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, яка об'єднує ієрархів православних церков, католицьких церков, протестантських церков, об'єднує іудейські та мусульманські громади, працює в умовах суспільної злагоди, що викликає повагу і в Україні, і в Європі, і в США та Канаді. Ця вся громадська рада релігійних організацій – ВРЦіРО — не тільки підписала Меморандум про співробітництво з Національною комісією, не тільки двічі на зустрічах з Президентом України висловлювалася за збереження Національної комісії з питань захисту суспільної моралі, але й постійно підтримувала комісію і виступала на захист та збереження Комісії.

Знаковою є думка багатьох чиновників та науковців про те, що в епоху загострення багатьох проблем, пов'язаних із оцінкою моральності бізнесу, політики, авторитет церкви залишається найвищим. Але, на думку Василя Костицького, тут комусь, можливо, не подобається, а, може, хтось просто не може зрозуміти того, яку роль нині відіграє церква в Україні і наскільки

позитивно виглядає Україна завдяки такій консолідованій ролі всіх церков [114].

В. Костицький вважає ненормальним, коли Всеукраїнська Рада Церков, яка представляє щонайменше 80% населення України, просить Президента України не ліквідувати Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі, а в цей час Міністерством юстиції подається проект закону про ліквідацію Комісії. Отже, це виглядає, зокрема, як спроба посварити Президента України з Всеукраїнською Радою Церков.

Як керівник комісії, яку підтримують релігійні організації, Василь Костицький очікує, що справа об'єднання ієрархів християнських, іудейських і мусульманських церков і релігійних організацій України навколо Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій все одно дуже потрібна для забезпечення суспільної злагоди у непростому українському суспільстві, яке намагаються ділити на україномовних і не україномовних, галичан і представників Сходу тощо.

Висновки до першого розділу

Аналіз науково-методологічних засад висвітлення релігійних проблем у світських ЗМІ та функціонування релігійних ЗМІ засвідчив: деякі дослідники справедливо вважають, що з усіх традиційних християнських конфесій саме католицька ієрархія найактивніше висловлюється щодо сучасних комунікаційних технологій і їх практичного застосування, демонструючи свою сучасність і прогресивність. Функціональність католицьких та греко-католицьких ЗМІ, як правило, розглядається в контексті ставлення католицьких Церков до соціальної комунікації загалом та Інтернету зокрема.

Ретельно проаналізувавши засадничі та концептуальні документи трьох найбільших релігійних християнських конфесій, які діють в Україні, щодо

їхнього бачення співпраці із ЗМІ, стає очевидним, що Церква ніколи не відкидала можливості співпрацювати із ЗМІ. На прикладі нормативних документів, наприклад, Католицької церкви ми бачимо чітку співпрацю церкви, влади та ЗМІ. Сьогодні Рим суттєво поліпшив свої позиції в царині співпраці із ЗМІ. Взагалі, саме завдяки баченню багатьох Церков місця преси у служінні людям ми маємо широке розповсюдження такого поняття як релігійна журналістика.

Щодо позиції Православної церкви, а саме Російської Православної церкви, її бачення у функціональних та концептуальних можливостях ЗМІ у служінні Богу та людям, то вони нагадують ті засадничі позиції, з яких починала саме Католицька церква. На превеликий жаль, РПЦ, окрім потужної медіаполітики в інформаційному просторі держав-спадкоємниць Київської Русі, проводить ще й відчутну маніпулятивну роботу з аудиторією на предмет визнання єдиної правильної віри – православної. Практично кожен із ЗМІ, які контролюється РПЦ, у своїй назві має радше назву «православний», аніж «християнський».

Російська православна церква є засновницею та диктатором моди на християнську православну медіапродукцію. Зокрема, завдяки підтримці державного бюджету РФ, цій Церкві вдається знімати цілі серії документальних та художніх фільмів про історію Церкви та її Святих тощо. Україна підпадає під вплив такої індустрії, не маючи достатньо фінансів на виробництво альтернативних, проукраїнських проектів. Тому УПЦ КП та УАПЦ не так потужно представлені в інформаційному просторі України.

Протестантські медіа сповідують крокування в ногу з часом та реакцію на потреби суспільства. Протестантські громади не відкидають у своїй роботі жодних новітніх віянь, а намагаються надати їм — в межах можливого контенту — християнського сенсу. Саме протестантський рух в Україні щодо питань мас-медіа став диктатором моди і для представників академічних громад краю.

Католицька церква і надалі продовжує використовувати як власні медіа, так і дружні їй світські ЗМІ для проповіді християнських цінностей. Сьогодні це набуває нових форм подачі та висвітлення, що можна спостерігати — як приклад — в етері телебачення Католицької церкви.

З часу утворення засадничих документів та положень щодо співпраці із ЗМІ кожна з конфесій має потужний архів релігійних праць, видань, книг та газет. Популярність і затребуваність, а водночас — і малокомпетентність в інформації на релігійну тематику змушують активних християн створювати професійні спілки, асоціації, проводити тренінги та зустрічі, адже готувати матеріал на релігійну тему – досить складна та копітка робота. Результатом такої праці стала можливість впливати християнам на процеси, що мають місце в світі, країні, регіоні. Церква та релігійні медіа сьогодні – потужне джерело інформації, яке — наразі — часто ігнорується світськими ЗМІ і є неналежно почуте, що, звісно, не може влаштувати віруючих. Авдиторія прагне отримати актуальну, оперативну і, головне, повну та збалансовану інформацію. Саме в цьому і полягає ключове завдання журналістики. Втім, дотримання журналістських стандартів сьогодні, як з'ясувалось з огляду на аналіз найбільш рейтингових програм відомих світських телемедіа, – справа не з легких.

Розділ 2. ДОТРИМАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ В ЕТЕРІ СВІТСЬКИХ ТЕЛЕМЕДІА УКРАЇНИ

2.1. Журналістські стандарти і телебачення: принципи застосування та найхарактерніші особливості порушень

Преамбула до етичного кодексу Спільноти професійних журналістів США містить вельми показовий текст. Головний фрагмент цього тексту такий: «Громадська освіченість є передумовою справедливості та основою демократії. Обов'язком журналіста є розвиток цих засад шляхом пошуку істини та подання правдивої та вичерпної інформації щодо подій та наслідків. Свідомі журналісти різних медіа та спеціалізації мають служити громадськості з честю та старанням. Професійна цілісність є наріжним каменем довіри до журналістської професії» [171].

Якщо проаналізувати історію ключових дат створення та розвитку світових журналістських стандартів, то вона виглядає таким чином.

1954 рік - Конгрес Міжнародної федерації журналістів прийняв «Міжнародну декларацію щодо принципів поведінки журналістів», декларація оновлена в 1986 році.

1978 рік – Міжнародні та регіональні організації, що об'єднують більше 400 тисяч журналістів, об'єдналися після консультативних зустрічей під егідою ЮНЕСКО.

1980 рік – на другій консультативній зустрічі в Мехіко ЮНЕСКО узгодила Декларацію про основні принципи вкладу ЗМІ в укріплення миру, міжнародного порозуміння, розвиток прав людини та протистояння апартеїду, расизму та закликам до війни.

1983 рік – четверта консультаційна зустріч ЮНЕСКО (Париж та Прага): прийняті «Міжнародні принципи професійної етики журналіста», що конкретизують роль, яку інформація та комунікація відіграють на

національному та міжнародному рівнях, враховуючи зростання соціальної відповідальності засобів масової інформації та журналістів.

1978 — 1983 роки – приймаються кодекси різними міжнародними організаціями: Міжнародною організацією журналістів (JOI-МОЖ), Міжнародною федерацією журналістів (IFJ-МФЖ), Міжнародним католицьким союзом преси (UCIP), Латиноамериканською федерацією журналістів (FELAP), Латиноамериканською федерацією працівників преси (FELATRAP), Конфедерацією журналістів АСЕАН (CAJ) тощо.

Подаємо перелік цих подій для демонстрації того, що дотримання журналістських стандартів – дуже важлива сторона роботи журналістів. Цей аспект журналістської практики не має кордонів - ані географічних, ані контентних. Саме дотримання журналістських стандартів при висвітленні будь-яких тем дає можливість представникам медіа, з одного боку, готувати якісну інформацію, з іншого — готувати інформацію у такій формі подачі, яка не є вибірковою, яка не ґрунтується на забезпеченні рейтинговості конкретного засобу масової інформації; журналістські стандарти є гарантом свободи слова як важливого чинника демократичного устрою будь-якої цивілізованої країни.

Вочевидь, саме завдяки цим принципам розробці, дослідженню та вдосконаленню журналістських стандартів постійно приділялась та приділяється величезна увага з боку представників різних медіаінституцій. У цьому контексті найбільше варто говорити про контент як невід’ємну частину журналістської практики.

Почнемо з постулату про те, що оволодіння будь-якою професією передбачає дотримання певних правил і норм — стандартів професії. Журналістика як діяльність, спрямована на забезпечення людини, суспільства інформацією, повинна не лише реалізовуватися відповідно до загальноприйнятих етичних норм; журналісти керуються професійними стандартами, фаховими нормами подачі інформації. Професор В. Різун

зауважує, що «журналістика належить до тих професій, які мають багато соціально, психологічно й політично визначених моделей реалізації» [171, с. 15].

Втім, це не означає, що нова, несподівана ситуація потребуватиме інших правил діяльності журналіста — зокрема, подачі ним суспільно значущої інформації. Річ у тім, що будь-яка інформація, яка пропонується ЗМІ, повинна відповідати таким ключовим стандартам: «оперативність, точність, достовірність, повнота у викладі інформації, зрозумілість зображення, простота мови, відокремлення фактів від коментарів та оцінок» [68, с. 21].

Розглянемо детальніше сутність основних правил подачі журналістом інформації, виходячи з телевізійної журналістської практики. Вважатимемо у практичній царині журналістики поняття стандартів і принципів як багато в чому синонімічні. Згадаємо думку професора А. Москаленка про принципи журналістики як основи ефективного функціонування ЗМІ, озвучену наприкінці 90-х років минулого століття [137] і порівняємо її із сучасними рекомендаціями провідних європейських інституцій, в яких «ефективний статус мас-медіа передбачає високу відповідальність, і журналістські організації... повинні забезпечити найвищі редакційні та журналістські стандарти» (дивимось Рекомендацію CM/Rec (2012)1 Комітету Міністрів країнам-членам Ради Європи щодо управління суспільними засобами масової інформації [169]).

По-перше, стандарт оперативності журналістської діяльності, який полягає у своєчасному повідомленні певної інформації, що є досить важливим принципом новинної журналістики. Запізніла інформація вже не актуальна, не цікава. Наявність таких матеріалів на сторінках газет, журналів лише знижує рейтинг видання, бо кожен читач прагне отримувати своєчасну, а отже, оперативну інформацію.

Якщо говорити про телебачення, то тут завдання значно ускладнюється і новиною є повідомлення про те, що відбулась щойно, до ефіру і як новина подано вперше і востаннє; в найближчих випусках новин контент вже не буде носити новинний характер. Не є винятком і позапланові включення в ефір так званих екстрених новин, коли йдеться про резонансну або суспільно значущу новину.

По-друге, стандарт достовірності та правдивості журналістської діяльності, які на телебаченні безпосередньо пов'язані з оперативністю; цей чинник діяльності мас-медійної системи тісно пов'язаний з характером пропонованої для аудиторії інформації. Часто в гонитві за першість у поданні сенсаційного матеріалу новин журналісти та випускові редактори просто не перевіряють отриманої інформації (особливо це стосується тих випадків, коли джерелом інформації для телевізійників слугує інтернет). Таке ставлення до професійної діяльності не може бути схвальним, бо призначення телевізійної новинної журналістики насамперед – інформувати суспільство. Порушуючи стандарт достовірності інформації, журналіст перестає бути справжнім журналістом, тому що цим самим він заперечує природну сутність свого призначення. Власне, забезпечення правдивості інформації на телебаченні полягає у наявності посилання кореспондента на авторитетне джерело інформації, на те саме, на яке служби ЗМІ повинні посилатися чітко і недвозначно.

По-третє, стандарт точності інформації, який визначається відповідністю поданих журналістом фактів реальним подіям чи даним. Цей стандарт заперечує спотворення первинного змісту інформації. За точність наведених у відео матеріалі відомостей щодо певних подій відповідальність несе кореспондент. Тому дуже важливо ретельно перевіряти кожен новину (якщо йдеться про новинну журналістику) — бажано, щонайменше у двох джерелах інформації. «Якщо у редакції є сумніви щодо точності інформації, а перевірити її з певних причин неможливо, від неї слід відмовитися, якою б

цікавою вона не була. Що більш сенсаційною чи скандальною виглядає інформація, – то ретельнішою має бути її перевірка» [68, с. 24]. Журналіст повинен пам'ятати, що неточна інформація – це вже дезінформація.

По-четверте, стандарт повноти подання інформації, реалізація якого полягає у представленні її в найбільш повному обсязі, наскільки це можливо за конкретних обставин. Інформація, подана кореспондентом, повинна бути відокремленою від коментарів чи оцінок самого автора. Журналіст (а надто в новинному виданні) не мав би коментувати факти, висвітлені у матеріалі, подавати чужу думку як свою власну, висловлювати свій особистий висновок, власні враження, емоції. «У матеріалах інформаційних редакцій ЗМІ не повинно бути лексики, яка має оцінювальний відтінок. Оцінювати подію, персону, вчинок має право користувач, якого ЗМІ повинні забезпечити всією необхідною для цього інформацією» [68, с. 38].

Втім, дещо по-іншому цей стандарт діє в умовах аналітичної журналістики: кореспондент аналізує певні явища, події, подає коментарі компетентних у конкретному питанні осіб, висвітлює протилежні погляди, але право зробити висновок залишає за читацькою аудиторією (якщо це друковане видання). «Неприпустими є ігнорування думок або фактів, які «не працюють» на підтвердження авторської версії або авторського висновку» [68, с. 39]. Журналіст лише спрямовує думку читача, спонукає до роздумів, а в деяких випадках — і до активних дій.

Не менш важливим для якісної телевізійної журналістської діяльності є дотримання стандарту зрозумілості зображення та простоти мови. Будь-яке фото чи відео, що супроводжує інформацію, має бути зрозумілим глядачеві, мова повідомлення – простою. Використання професіоналізмів і термінів повинне бути виправданим стилістично. Крім того, воно повинне бути помірним, доцільним, зрозумілим.

По-п'яте, етичний принцип телевізійної журналістики, без дотримання якого журналістська діяльність не може бути прогнозованою, спланованою, такою, яка ґрунтується на професійних стандартах.

Телевізійне мовлення ґрунтується на засадничих принципах стандартів при діяльності ЗМІ, що означає баланс між правами журналістів на свободу слова й інформації та їх відповідальністю. Баланс забезпечує вчасну передачу правдивої суспільно-значущої інформації від її джерел до кожного члена суспільства з тим, аби кожен громадянин мав змогу визначити своє місце і роль серед подій і проблем та прийняти адекватне й усвідомлене рішення. Усі ці чинники відіграють вагомую роль у формуванні етикету журналіста, виборі ним соціальної позиції та в його професійному становленні, сприяють якнайповнішому вираженню.

Відтак, стандарти новинної телевізійної журналістики є універсальними ознаками будь-якого якісного журналістського матеріалу. Недотримання цих стандартів або порушення цих стандартів в інформаційній журналістиці призводить до того, що аудиторія отримує або неякісний матеріал («виробничий брак»), або принципово інший продукт («джинсу», тобто пропаганду, піар, проплачений матеріал).

Стандарти, які є у телевізійній журналістиці, зрозуміло, стосується і релігійної журналістики. Щоправда, у випадку, коли йдеться власне про релігійно незалежну журналістику [220] або про світський різновид релігійних ЗМІ (про що пише дослідник С. Вельбовець [135]).

Як будь-яка галузь, українські мас-медіа переживають не найкращі часи. Міжнародні професійні стандарти, до яких ми так прагнемо, вперто не втілюються в українських реаліях.

Серед основних порушень, які суперечать з етичним кодексом журналіста найпоширенішими сьогодні лишаються тиск на журналістів, непрозора редакційна політика, замовні матеріали, прихована реклама,

неправдивість та необ'єктивність ЗМІ. Відтак, говорити про дотримання перерахованих стандартів у викладі новини теж не доводиться.

Проблеми дотримання професійних стандартів закордоном журналісти й фахівці медійної галузі досліджували й опрацьовували послідовно, з появою тої чи іншої дилеми у сфері мас-медіа. Таким чином, більшість журналістських стандартів вироблялися цілими поколіннями журналістів, роками і століттями.

На українських теренах за роки незалежності лише деякі окремі телекомпанії чи видання створювали власні корпоративні професійні стандарти. Багато зусиль було потрібно для того, щоб змінити радянське мислення й сформувані нові стандарти у демократичному дусі. Один за одним народжувалися закони в галузі інформації. Конституція України 1996 року, а саме «стаття 34 Конституції, гарантувала кожному громадянину право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації» [111]. У статті 15 Основного Закону України наголошувалося: «Цензура заборонена». Цензура як контроль за ідеологічним змістом передач заборонялася і статтею 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Стаття 2 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні «забороняла «створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації» [70].

Сучасна українська журналістська практика намагається адаптувати українські реалії під європейські стандарти. Втім, попри доволі значну за обсягом нормативну базу, покликану гарантувати свободу слова, ігнорування заборони цензури, втручання у роботу ЗМІ, ігнорування стандартами стало звичним явищем в українських медіа, які вимушені дотримуватися позицій власників [178].

Втім, є інша проблема — порушення прав журналістів. Частково вирішення проблеми щодо порушення прав журналістів в Україні було

запропоновано ще напередодні виборів 2004 року, а саме після підписання редакційної угоди між власниками «П'ятого каналу» та його редакцією. Пізніше ця ініціатива була підтримана не багатьма ЗМІ і на практиці втілюється повільно і поодинокі. Наприкінці 2005 року стартував проект щодо впровадження редакційних угод, ініційований Незалежною медійною профспілкою України та громадською організацією «Телекритика».

Результатом численних тренінгів медіа-фахівців стало підписання угод у кількох регіональних ЗМІ — першою в Україні була «Львівська газета». Вимога приймати в мас-медіа редакційні статuti та створювати спеціальну редакційну раду, яка буде займатися цими питаннями, з'явилася в оновленому законі про телебачення і радіомовлення. Та чи здатні редакційні угоди захистити право вітчизняних журналістів працювати відповідно до світових професійних та етичних стандартів? Дискусії з приводу їх доцільності ведуться й досі.

Відтак, виходячи з вище сказаного, найчастіше в українських ЗМІ загалом і в телепросторі зокрема порушуються такі стандарти.

По-перше, об'єктивність та представлення двох протилежних точок зору – найуразливіші аспекти для українських мас-медіа.

По-друге, журналістський стандарт обов'язкового посилання на джерело інформації в новинах.

По-третє, дисбаланс подачі думок — «ще одна гостра проблема, яку вперто не хочуть викорінювати з телефіру, зокрема і ведучі ток-шоу» [178].

Якщо за взірць на предмет дотримання журналістських стандартів взяти зарубіжні медіа, то варто говорити насамперед про Бі-Бі-Сі, у діяльності якого пріоритетне місце займають безпристрасність та точність журналістів. Цінності в кодексі Бі-Бі-Сі виглядають так.

По-перше, аудиторія, яка є душею всього, що ми робимо.

По-друге, ми маємо надавати аудиторії високоякісну, свіжу та актуальну в своєму часі інформацію. Творчий підхід є кров нашого організму.

По-третє, рівною мірою ми повинні надавати аудиторії контент, що відповідає найвищим редакційним та етичним стандартам. Довіра аудиторії залежить від цього.

Саме тому — і це по-четверте — ми повинні утримувати баланс між свободою вираження та нашою відповідальністю, що включає повагу до приватного життя, неупередженість, запобігання необґрунтованим образам та захист аудиторій від збитків.

По-п'яте, ми намагатимемось дотримуватись редакційних цінностей BBC у всьому, що ми робимо. Вони уособлюють наші свободи та відповідальність та, рівно як і Редакційні принципи, застосовуються до всього контенту, який виробляє BBC або її партнерські виробники медіа продукції незалежно від типу – для радіо, телебачення, он-лайн, мобільних пристроїв, інтерактивних послуг або друкованого слова. Це може створювати випробування, але вони (цінності) є важливими для всього, що ми робимо.

Загалом, видання чи телеканали склали свої професійні статuti протягом усієї історії свого існування, доповнюючи і корегуючи деякі пункти відповідно до дискусійних питань чи окремих конкретних прикладів та, зрештою, за вимогою нових життєвих реалій. Тут доречною ілюстрацією слугуватиме заява, яку оприлюднив генеральний директор Британської телерадіомовної компанії (БІ-БІ-СІ) Марк Томпсон, якою шокував своїх колег. Її зміст вони навряд чи колись сподівались почути від керівника установи – законодавця професійних стандартів журналістики. Ось її суть: «Чому громадськість не може чути та бачити – так само, як зараз читає в інтернеті, — ширший спектр суб'єктивних журналістських думок та самостійно визначати свою позицію на їх основі?» — запитує Томпсон [148].

Щодо України, на її терени скерований потужний десант за участю відомих медіатренерів для проведення семінарів з журналістської грамотності та дотримання стандартів свободи слова. В даному випадку варто згадати про проведення в лютому 2012 року у Києві «Школи медіаграмотності» для представників вітчизняних ЗМІ. Семінарські заняття вдалось провести, завдяки агенції «Інтерньюз» та за підтримки USAID. Діяльність проекту в Україні діятиме з жовтня 2011 року по вересень 2016 року і ставить перед собою такі завдання.

По-перше, підтримка та сприяння свободі слова та незалежності засобів масової інформації.

По-друге, збільшення різноманіття джерел новин та покращення якості новин.

По-третє, покращення сприятливого середовища для засобів масової інформації та свободи слова.

По-четверте, вдосконалення організаційного потенціалу неурядових медіаорганізацій.

Колосальну роботу із впровадження журналістських стандартів проводить Академія Української преси [3]. Під час проведення тренінгів та семінарів журналісти, викладачі журналістики, студенти, медіаексперти та медіаменеджери мають можливість ознайомитись з чітким визначенням журналістських стандартів та їх місцем у повсякденній роботі медіа.

Отож, професійні та етичні стандарти журналістики включають принципи етики та успішної діяльності з огляду на особливі виклики, з якими стикаються журналісти: конфлікт інтересів, етичні дилеми, маніпулювання контентом тощо. Таким чином,

журналістські стандарти — це набір правил поведінки журналіста, описані у вигляді професійних етичних кодексів або канонів журналістики;

журналістські стандарти пропонують певну схему, в якій чітко розписано технологію творчості журналістів у складних ситуаціях, вони є інструментом саморегуляції;

кодекси, зазвичай, виникають у вигляді тверджень, які складені професійними журналістськими об'єднаннями та/або медіа компаніями.

Існує багато журналістських кодексів (правил): однак всі кодекси містять загальні принципи, які притаманні коректним новинам, а саме – правдивість, точність, об'єктивність, неупередженість, чесність, справедливість, відповідальність перед громадськістю. Втім, важливими в даному контексті лишаються професійні принципи ЮНЕСКО, прийняті в 1963 році. Це — 10 принципів.

Принцип № 1. Право громадян на достовірну інформацію.

Принцип № 2. Об'єктивне висвітлення подій - обов'язок журналіста.

Принцип № 3. Соціальна відповідальність журналіста.

Принцип № 4. Професійна чесність журналіста.

Принцип № 5. Суспільний доступ до інформації й участь у роботі ЗМІ.

Принцип № 6. Повага до приватного життя та гідності.

Принцип № 7. Повага до суспільних інтересів.

Принцип № 8. Повага до загальних цінностей та різноманіття культур.

Принцип № 9. Боротьба проти війн и інших бід, що загрожують людству.

Принцип № 10. Розвиток нового світового інформаційного та комунікаційного порядку [134].

Щодо українських медіастандартів, це - перший Етичний кодекс українського журналіста — документ, який визначає основні морально-етичні орієнтири, яких журналіст має дотримуватися при виконанні своїх професійних обов'язків. Кодекс було ухвалено 14 квітня 2002 року на «Десятому з'їзді Національної Спілки журналістів України» [143]. Сьогодні існують кілька Етичних кодексів журналіста, в тому числі розроблений

Комісією з журналістської етики, Комісією з питань захисту суспільної моралі тощо. Втім, етичний кодекс Комісії з журналістської етики є ключовим для журналістів — як і сама Комісія.

Комісія з журналістської етики — всеукраїнська громадська організація, що розглядає конфліктні ситуації етичного і професійного характеру, які виникають в журналістському середовищі, між журналістами та громадськістю, між журналістами та власниками, між журналістами та журналістами у зв'язку з виконанням журналістами свого професійного обов'язку; Комісія створена у вересні 2001 року, але офіційно зареєстрованою стала у 2003 році.

Підписантами «Етичного кодексу українського журналіста» Комісії з журналістської етики стали більше 2000 співробітників українських ЗМІ; проведено понад 100 конференцій, круглих столів, семінарів, майстер-класів у Києві та регіонах, лекцій з професійної етики. З'явився перший в Україні підручник «Журналістська етика» для студентів українських ВНЗ [84].

Як бачимо, існує чимало нормативних документів про журналістські стандарти та журналістську етику як зарубіжного авторства, так і вітчизняних науковців і практиків. Втім, на практиці фахівці провели глибоке наукове дослідження на предмет дотримання «Професійних стандартів журналістики» і зафіксували такі порушення стандартів в Україні.

По-перше, значний вплив на редакційні політики державних та муніципальних ЗМІ з боку держави.

По-друге, відсутність орієнтації на аудиторію, пробіли в маркетингу (за виключенням орієнтації на рейтинги).

По-третє, закритість редакцій, відсутність кодексів, недотримання кодексів та стандартів навіть у разі їхньої наявності.

По-четверте, відсутність механізмів зворотнього зв'язку з приводу порушення журналістських стандартів з боку суспільства (окрім Комісії з журналістської етики).

По-п'яте, відсутність реагування професійної спільноти на порушення журналістських стандартів (саморегулювання) [84].

Детальніше на висвітленні зафіксованих порушень медіа стандартів постійно фокусують свою увагу аналітики «Телекритики». Академією української преси та Інститутом соціології НАН України проводиться постійний моніторинг дотримання стандартів у телевізійних новинах та друкованій пресі.

Згідно з їхніми спостереженнями, якість телевізійних новин погіршилась за останні роки за рахунок порушення стандартів «повноти інформації», «відокремлення фактів від коментарів» та «балансу». В пресі частіше порушуються стандарти «балансу» та «повноти».

У виборчий період зростає кількість матеріалів з ознаками “замовності” політичного спрямування. У міжвиборчі періоди – збільшується кількість комерційної «джинси» та неналежно маркованих матеріалів.

В телевізійних новинах стандарти порушуються значно більше, ніж в пресі (в тому числі, за рахунок маніпуляцій в процесі відео монтажу, включення синхрону тощо). Окрім того, в інформаційному мовленні українських телевізійних каналів існує низка серйозних проблем, у першу чергу йдеться про відсутність реального плюралізму, прозорості та повноти подання інформації в українському телевізійному просторі. Бракує в етері коментарів експертів та повідомлень про дії організацій громадянського суспільства.

Серед причин такої ситуації, дослідники визначили такі.

По-перше, низький рівень соціальної відповідальності журналістів та власників мас-медіа.

По-друге, низький рівень професійних знань та навичок у журналістів.

По-третє, свідоме маніпулювання аудиторією мас-медіа заради досягнення певних цілей керівництва (комерційних, політичних тощо).

По-четверте, внаслідок тиску з боку правлячих структур (цензура) та медіа власників і керівництва (самоцензура).

По-п'яте, безкарність — відсутність наслідків для самого ЗМІ після порушення стандартів ані з боку аудиторій, ані з боку професійної спільноти.

По-шосте, нерозуміння або небажання визнавати негативний вплив «джинси» на ЗМІ в довгостроковій перспективі – втратити повагу та довіру аудиторій, й відповідно, прибутки.

Серед порад, як змінити ситуацію на краще, дослідники називають.

«По-перше, просвітницька діяльність з медіаграмотності для населення, забезпечення зворотного зв'язку для громадян щодо неякісних медіаматеріалів, збільшення кількості використовуваних джерел.

По-друге, пілотні курси з медіаграмотності (під егідою Академії української преси) в університетах та середніх школах.

По-третє, перегляд навчальних програм для журналістів.

По-четверте, підвищення прозорості медіа бізнесу, включаючи редакційні політики.

По-п'яте, розробка інструментів саморегуляції медіабізнесу щодо дотримання професійних стандартів» [84].

Отож, дотримання чи недотримання фахових стандартів можна звести до єдиної найголовнішої якості, без якої неможливою є коректна журналістська практика та ефективна діяльність журналіста — тобто, професійність. Саме професійність у роботі журналіста й визначає якість функціонування мас-медіа, відповідальність журналістики перед суспільством та її ролі у творенні демократичної держави.

Неабиякого дотримання основних постулатів репортерами у підготовці новин, та телеведучими у проведенні ток-шоу вимагають матеріали на релігійну тематику. Як зазначалось раніше, Україна є поліконфесійна держава, а тому необ'єктивна, незбалансована або неточна подача контенту на релігійну тематику може призвести щонайменше до судових позовів на

ЗМІ. Але у найгіршому випадку – до розпалювання міжконфесійної ворожнечі. Аналізуючи інформаційні випуски та переглядаючи провідні шоу країни, інколи складається враження, що окремі редакції просто прагнуть саме такого розвороту подій.

2.2. Релігійний контент та журналістські стандарти інформаційних випусків на українському телебаченні

Перша спроба створення професійних теленовини в Україні належить Міжнародному медіацентру «Вікна». Цей Міжнародний медіацентр у співпраці з «Інтерньюз-Росія» в 1993 році запровадили навчальний курс для співробітників програми «Вікна» (СТБ). Українські журналісти стажувалися в телекомпаніях Бі-Бі-Сі та «Німецька хвиля», в інформаційному агентстві Reuters. Професійність українських журналістів таким чином зростала та відповідала західним стандартам об'єктивного відображення дійсності на телеекрані.

Інформаційний тип програм, або новини, є найбільш традиційною формою телевізійного інформаційного мовлення. Теленовини як об'єкт для типологізації — це певна, обмежена в часі, структурна єдність, в якій форма поєднується зі змістом лише інформативним та тематичним зв'язком, результатом якого є візуальне й вербальне сприйняття окремих творів на телеекрані як елементів цілого.

Інформаційний тип програм, таким чином, — це об'єкт телевізійного мовлення, покликаний організувати буття індивідуумів за допомогою телевізійної інформації. Особливостями інформаційного типу програм є регулярна частотність ефіру протягом доби або тижневого ефірного циклу, можливість виходу за межі композиційної єдності (так звані короткі випуски) [67, с. 1].

У світовій телевізійній журналістиці існують стандарти, яким мають відповідати телевізійні інформаційні програми, незалежно від того, державна телекомпанія чи приватна. На практиці стандарти телевізійного мовлення мають вписуватись у рамки загальних журналістських стандартів. Українські теленовини також мають відповідати таким критеріям, як оперативність, точність, достовірність, неупередженість, збалансованість, повнота подання новини, простота, логічність, відмежування коментарів від фактів тощо.

При цьому слід зауважити, що телевізійний контент являє собою відображення події за допомогою відеокадрів. Стандарти в українській телевізійній журналістиці порушуються доволі часто — і основною проблемою подання контенту — зокрема, новин, українськими телеканалами є те, що вони не дотримуються стандартів телевізійної програми, тих стандартів, які існують у світовій тележурналістиці. Інколи редакції новин просто не мають достатньо матеріалу для випусків і добирають його з інтернет-повідомлень останніх днів. Тобто, маємо явище, коли не просто теленовинам бракує оперативності та збалансованості, а коли теленовини є результатом переказів в телевізійному етері.

Можна зауважити також і логічність викладу новин. Тобто, кожен канал виокремлює для себе конкретну новину з однієї і тієї ж події. Можна поставити такі питання: у чому саме полягає новина, про що саме розповідає подія?

В Україні склалась така ситуація, що на кожному телевізійному каналі можна побачити різну інтерпретацію однієї й тієї ж події. Варто зважити і на чіткість й доступність викладу. Так, у випусках «ТСН» (канал «1+1») простота викладу переважає, але у той самий час характер висвітлюваних подій спрямований на соціальні теми. Натомість у «Подобицях» (канал «Інтер») на перших хвилинах перевага надається новинам політичної тематики. Контент «Часу новин» («5 канал») має переважно нейтральний

характер — слід, зокрема, зазначити, що це унікальне явище в українському телевізійному мовленні.

Якщо «ТСН» і «Подобиці» переважно повторюють новини один одного, але з різним форматом викладу та послідовністю, то «Час новин» вкрай рідко збігається з підбіркою новин на «Інтері» або «1+1». На жаль, українським новинам бракує так званих «важких новин» (Hard news), тобто блоків новин, гарно відредагованих і прокоментованих експертами. Зазначимо, що на «важкі новини» припадає майже половина ефірного часу в програмах новин провідних західних телеканалів [226, с. 20]. В цілому говорячи про контентне наповнення випусків новин провідних телеканалів України, у своїй переважній більшості їхні плей-листи практично не відрізняються. Однак, деякі з них останнім часом набули суттєвих контентних змін.

Щодо проблем релігії, то практично в кожному з випусків відсутні або дуже стисло подаються новини на релігійну тематику. Натомість, з перерахованих вище стандартів новинної журналістики перевага надається шокувальним новинам. Беззаперечним лідером у цьому контексті тривалий час були новини телеканалу «1+1». Медіакритики вважають, що перекіс у бік криміналізації новин на «1+1» набув карикатурного вигляду .

При викладі новини неписаним правилом журналіста є те, що першою подається найбільш важлива, значима інформація. Проаналізуємо як це виглядає у версії ТСН. Ось, до прикладу, заголовки перших п'яти новини (2 листопада 2011 року):

5.10 - Бабуся, зв'язана грабіжниками, провела у такому вигляді 4 доби.
Грабіжникам 12 — 15 років.

4.10 - Забили до смерті.

На Буковині конфлікт між 9-класниками закінчився різаниною.

Бійка на марші біля меморіалу Голодомору.

3.10 - Куля в голову дитині.

2.10 - Митрополит Володимир потрапив у лікарню.

1.10 - У Львові зіткнулося дві переповнені маршрутки [86].

Показово при цьому, що, натомість, 5-й канал — замість традиційних новин, станом на кінець 2011 – 2012 років запровадив формат дещо набридлих ток-шоу з показовою двомовністю, за участю білоруського журналіста Сергія Дорофєєва.

На жаль, з екранів зникають справжня вдумлива аналітика, пізнавальні передачі. Схоже, власники телеканалів чи то з власної ініціативи, чи за порадою «згори» свідомо «вбивають» політичні новини, вони буквально заповнили ефірний час програмами сумнівної якості. Подібний «вражаючий» контент могли би розбавити або відбалансувати саме новини на релігійну тематику. Як бачимо, з випуску новин каналу «1+1» журналісти цікавляться релігійними новинами (як приклад — проблема хвороби митрополита Володимира) — щоправда, дуже поверхово та вже традиційно вишукуючи шоківі та вражаючі факти.

Знаковими у цьому відношенні є спостереження відомого медіатренера з релігійної журналістики в Україні Руслана Кухарчука [119]. Він вважає, що релігійна тематика для світських мас-медіа — зокрема, на телебаченні — має стати настільки ж актуальною, як проблематика спорту, економіки, політики, суспільного та культурного життя. Причина «полягає у найбільшій довірі суспільства до інституту церкви. Зазначимо, що це підтверджують і різні соціологічні дослідження» [119].

Відтак, якщо церкві за всіма статистичними даними довіряє найбільша кількість людей, а журналістика ігнорує церковне життя, – це не є фаховою журналістикою. Це є маніпулювання фактами.

Визначимо п'ять наслідкових причин ситуації, що склалась в Україні в царині взаємин церкви і телебачення. Визначимо їх як контентні проблеми висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні.

Перша контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні — це проблема України і пострадянського атеїстичного суспільства. І ті традиції збереглися на сучасному українському телебаченні. Журналісти часто не бажають заглиблюватись у висвітлення релігійної тематики, оскільки не добре знаються в цьому. Також часто можна почути мотивацію, що стосунки людини з Богом – надто особисте. Причому, забуваючи про оприлюднення великої кількості журналістського матеріалу саме про інтимні подробиці світського життя публічних особистостей. До того ж часто за участю самих священнослужителів.

Яскравим прикладом цієї ситуації може слугувати випадок, який мав місце 23 грудня 2012 року у Рівному з депутатом Рівнеради Олександром Лащуком [89] – богословом, людиною публічною, яка позиціонує себе як патріот. Редактор рівненсько-волинського порталу агентства журналістських розслідувань «Четверта влада» оприлюднив на своєму сайті матеріал про подробиці інтимного життя депутата, скориставшись роздруківкою повідомлень пана Олександра з його дружиною та коханкою та розмістивши її на своєму сайті. Мотивація редактора «Четвертої влади» полягала у тому, що Олександр пов'язаний з Богом, а веде аморальний спосіб життя. На думку редактора, суспільство повинно про це знати.

У цьому контексті можна припустити, що релігійна новина на тему — припустимо — функціонування християнського реабілітаційного центру та його пацієнтів не так привернула би увагу журналістів, як конкретна історія депутата-богослова. Сенсаційність перемогла.

Перша контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні — замовчування ролі християнських громад в соціальній роботі. Як приклад, варто навести випадок із родиною християн віри євангельської, які всиновили віл-інфіковану дитину. У відеосюжеті на каналі «1+1» жодного разу не згадано про це. Однак саме віра в Бога і є основним мотиватором поведінки прийомних батьків. Відтак, саме

замовчування ролі релігійного виховання, переконань, незалежно від конфесії, – ще одна проблема, яка залишилась журналістам як спадок від СРСР і якою вони користуються донині.

Друга контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні – висвітлення новин на релігійну тематику виключно під час великих релігійних свят: Пасхи, Трійці, Різдва. Окрім того, спостерігається незбалансована телетрансляція богослужінь з храмів різних християнських конфесій. Тут відчувається особистісна мотивація менеджменту телевізійних каналів.

Третя контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні стосується практично всіх християнських конфесій і полягає в нерозумінні журналістами більшості релігійних традицій і сутності таїнств та церковних ритуалів. Частими матеріалами в ефірах світських телеканалів є рекомендації щодо правильного та збалансованого харчування під час Посту, однак — дуже мало згадок, власне, про те, що таке Піст, яким є його значення для християн, якими є філософські та світоглядні коріння релігійних свят і значення цих свят.

Четверта контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні — так звана «антисектанська істерія». Часто, на глибоке переконання медіадослідників релігійної тематики [119], в телеЕТЕРІ під приціл репортерських телекамер потрапляють євангельські громади з бездоганною репутацією, діяльність яких пов'язують з тоталітарними сектами із супроводом відповідного відеоряду. Таке порівняння медіакритики вважають «упередженим та некоректним» [119].

П'ята контентна проблема висвітлення релігійної тематики на українському телебаченні — нестача фахових експертів з релігійних питань. Однак у цьому відношенні ситуація не є критичною: швидше за все, тут багато залежить від бажання самої редакції чи телеканалу отримати фахові коментарі.

Отже, телевізійні програми провідних світських телеканалів не сприяють у донесенні до глядацької аудиторії об'єктивної, збалансованої та повної подачі найцікавішого контенту про події та явища, які дійсно мали місце у релігійному житті України та сприяли утвердженню моральних принципів та міжконфесійного миру у суспільстві. Натомість журналісти не уникають можливості подати шокуючий або просто неякісний контент з елементами сенсації та навіть богохульства, що в результаті просто ображає почуття віруючих України. В такий спосіб світські телевізійні канали просто порушують основні принципи цивілізованої журналістики, ігноруючи такі вимоги до неї, як повнота матеріалу, збалансованість думок, етичність, об'єктивність і, як результат, професійний підхід подачі контенту.

Не останню роль у цьому може відігравати навіть не професійні, фахові, а звичайні людські фактори: конфесійна приналежність власників телеканалів до певної релігійної громади, переконання окремого журналіста, замовний характер матеріалу тощо, — все це може впливати на вибіркове оприлюднення контенту на релігійну тематику.

Згідно дослідження, проведеного експертами Інституту Горшеніна, понад 80% громадян України віддають перевагу телебаченню при визначенні джерела інформації і всього близько 50% мають змогу дивитися у пристойній якості 7 каналів: (УТ-1, «1+1», «Інтер», «Новий канал», СТБ, ICTV, ТРК та «Україна»). Відтак, саме ці джерела є основними для отримання інформації серед глядацької аудиторії України.

Щодо моніторингової ситуації в Україні, то вона є такою. За даними компанії Gfk Ukraine, на 15. 05. 2011 року в Україні є популярними такі телеканали: «Інтер», «1+1», «Україна», «ICTV», «Новий канал» [180]. Щодо сталих програм — випусків новин, то перелік телеканалів та випусків новин є таким:

№ з п/п	Назва телеканалу	Назва випуску новин
1.	Інтер	Подробности
2.	1+1	ТСН
3.	ICTV	Факти
4.	Україна	События
5.	Новий канал	Репортер

В період від 1 серпня і до 31 серпня 2012 року ми здійснили моніторинг і опис інформаційних випусків новин згаданих телеканалів. Метою моніторингу був аналіз кількості та тематика релігійного контенту, який транслювались в ЕТЕРІ. Використовуючи методи статистики та контент-аналізу, ми визначили рейтинг інформаційних матеріалів релігійного контенту серед аудиторії. Крім того, ми дослідили відповідність матеріалів основним принципам новинної журналістики та їх приналежності до різновидів релігійної журналістики.

Відомо, що кожен з провідних телевізійних каналів має власну інтернет-сторінку. Після трансляції випуску новин в етері, репортажі з випусків потрапляють в інтернет-архів телеканалу, де окремо подаються на розгляд користувачів сторінкою. Вважаємо, що інтерес глядацької аудиторії саме до релігійних новин яскраво може підтвердити саме інтернет версія електронного ЗМІ, оскільки в етері про вище згадану тему глядач часто довідується випадково. Щодо інтернет-користувачів, вони свідомо заходять на сайт, шукаючи необхідну новину або піддаючись цікавим та інтригуючим заголовкам.

Отож, найбільше репортажів на релігійну тематику у серпні було в ЕТЕРІ телеканалу «Інтер» (15) [95]. Перша позиція за відвідуваністю у сюжету «про групу «Pussy Riot» (5257 відвідувань станом на 31 серпня 2012 року). Друга – сюжет від 17 серпня «про спилювання хреста на Поклонній

горі у Києві учасницями руху «Фемен» (5026). Третя позиція за матеріалом «про поновлення спиляного хреста у Києві» (4400).

Варто відзначити, що телеканал «Інтер» намагається широко висвітлювати релігійну картину в Україні у своїх інформаційних випусках. У серпні глядачі переглянули цікавий матеріал про «Яблучний Спас» (19 серпня), репортаж про «паломництво християн до сільського храму на Одещині» (16 серпня). Чимало матеріалів є і про мусульманський світ — вразив сюжет про завершення Рамадану (19 серпня). 20 серпня в ефір вийшов репортаж про найбільший греко-католицький храм у Коломиї. Приділено увагу в ЕТЕРІ «Подробностей» і релігійно-політичному типу РЖ — так, 29 серпня телеканал оприлюднив інформацію про заклик УПЦ МП до священників не брати участі у виборах до Верховної Ради України.

Другим серед п'яти провідних телеканалів за кількістю релігійних сюжетів у серпні 2012 року був телеканал «ICTV» (13) [91]. Високу відвідуваність після оприлюднення випуску в мережі Інтернет забезпечив матеріал від 17 серпня про «спилювання хреста на Поклонній горі у Києві учасницями руху Фемен» (5406 відвідувань станом на 31 серпня 2012 року). Другу позицію зайняв матеріал «про цілування руки Президенту Путіну російським православним священником та реакція Президента (5302). Третя позиція — про візит Мадонни до Москви та її молитву за скандально відому групу «Pussy Riot (2939 відвідувань). Такі сюжети, як «теракт в Дагестанському храмі» (52), «висвячення ректора вишу у сан священника УГКЦ» (10), «чим живуть старовіри» (9), спорудження найбільшого храму УГКЦ у Коломиї (7) отримали найменшу відвідуваність серед користувачів електронною сторінкою телеканалу в мережі Інтернет.

Третім за відвідуваністю з-поміж п'яти рейтингових телеканалів був телеканал «1+1» (9) [94]. Лідирує за кількістю переглянутих репортажів в мережі Інтернет матеріал про православний патруль в Москві (3400). Його представники спалили фото Мадонни на протест проти підтримки нею руху

«Pussy Riot» та пропаганди гомосексуалізму. Сюжети про спалювання хреста (3112) та вироки «Pussy Riot» (2934) завершують трійку лідируючих за кількістю переглядів. У серпні в ЕТЕРІ телеканалу «1+1» був представлений репортаж про святкування Успіння Пресвятої Богородиці, а також матеріал про скандальний випадок з цілуванням руки Президенту Путіну. Мав місце репортаж про храм в Коломиї УГКЦ.

Найменше з-поміж п'яти каналів релігійній темі у випусках новин в серпні присвятили «Новий канал» (5) [89] та ТРК «Україна» (3) [90]. З п'яти найбільш популярних за відвідуваністю були матеріали про «Спилювання хреста на Поклонній горі у Києві» 16 серпня (1750), «Суд над «Pussy Riot» 17 серпня (1633), виступ Мадонни в підтримку гомосексуалістів в Москві (1435), коментар священника та православний патруль 17 серпня (1002).

Схожа ситуація — на телеканалі «Україна» у серпні 2012 року. У матеріалах йшлося про «Спилювання хреста на Поклонній горі» 16 серпня (1234), суд над «Pussy Riot» 17 серпня (798), сюжет про молитву в церквах Донеччини за дощ у спеку 2 серпня (221). Щоправда, варто відзначити, що у підготовці матеріалу про спилювання хреста представники телеканалу «Україна» чи не єдині взяли коментар у греко-католицького священника, оскільки святиня була встановлена саме їхньою конфесією. В інших телевізійних сюжетах, вочевидь, у репортерів не виникло потреби поспілкуватись з представниками духовенства; мав місце шокуючий принцип подачі новини, який, судячи з проведеного аналізу, є найбільш популярним серед п'ятірки телевізійних лідерів України.

Виходячи з проведеного нами аналізу, можемо зробити такі висновки. В світських випусках телевізійних новин на найбільш рейтингових українських телевізійних каналах в середовищі глядацької аудиторії найбільш популярним є самостійні намагання журналістів розібратись у релігійних проблемах — без коментарів священнослужителів, експертів, політологів, а також репортажі з розповідями про свята та святині окремих

конфесій. Окремо слід сказати про релігійно-політичну журналістику, в межах якої озвучується позиція церкви на політичні процеси в державі та втім, таких програм небагато.

Саме надмірне захоплення скандальними та богохульними темами на релігійну проблематику у своїх випусках більшістю українських телеканалів не сприяє утвердженню серед глядацької аудиторії відчуття проживання в християнській державі. Висвітлення у серпні 2012 року діяльності руху «Фемен» є черговим тому підтвердженням. У цьому контексті слушна пропозиція лунала від кореспондентів телеканалу «ЗІК» про оголошення інформаційного бойкоту журналістами руху «Фемен». Їхня діяльність, як вважають журналісти, – справа правоохоронних органів, а не журналістів.

Таким чином, під маркою релігійної проблематики в контенті більшості провідних телеканалів домінують доволі скандальні матеріали. Натомість чимало цікавих та гострих тем, про які писали релігійні ЗМІ, у серпні були просто проігноровані: будівництво Десятинної церкви, заява Блаженнішого Святослава Шевчука, предстоятеля УГКЦ, про потребу у налагодженні діалогу з патріархом Кирилом тощо.

Окремо варто згадати діяльність євангельських громад. Їх, здебільшого, світські журналісти просто ігнорують, вішаючи ярлик належності до секти. Як розповів Президент асоціації «Новомедіа» Руслан Кухарчук, «щороку влітку у Києві протестанти проводять марш Ісуса – мирну акцію з метою пропаганди сімейних цінностей. Захід збирає десятки тисяч людей. Втім, такі матеріали не потрапляють в ефіри столичних телеканалів. Окрім того, «завдяки інформаційній кампанії асоціації християнських журналістів «Новомедіа», призупинено продаж препарату «трамадол» без рецепту в Україні» [119].

В Маріуполі пройшов Хресний хід, в якому взяли участь сотні людей. Під час акції мешканці принесли труну із тілом померлого від зловживанням трамадолом юнака до помешкання жінки, яка продавала наркотики

підліткам. Завдяки такій акції жінку, яку прикривали місцеві правоохоронці, все ж притягнули до кримінальної відповідальності. Жоден із згаданих українських ЗМІ ці події не висвітлював у своїх випусках в ефірі.

Щодо дотримання принципів РЖ з проаналізованих матеріалів, то найбільше порушена вимога щодо повноти подачі матеріалу — у більшості сюжетів відсутні коментарі священників або бодай релігієзнавців. Причому це відмічається в тих подачах, в межах яких подібні коментарі є вкрай необхідними: спилування хреста на Поклонній горі, поведінка представниць феміністичного руху, зрештою – цілування руки священника Президенту Росії Володимир Путіну. Глядачам було би цікаво і — важливо — корисно почути, наприклад, як слуга Божий на землі ставиться до Президента, обраного громадою. Відтак, може виникнути зовсім інший сценарний розворот у написанні сюжету.

Саме через відсутність коментарів священнослужителів чи експертів телевізійний контент не є збалансованим, а, отже, і повністю об'єктивним. Через такі характеристики телевізійної РЖ про очікуваний вплив релігійної журналістики на формування об'єктивної громадської думки серед аудиторії світських медіа говорити рано.

Через таку дещо однобоку подачу релігійного контексту — зокрема, у випусках новин, АВДИТОРІЯ щороку цікавиться РЖ, на жаль, в обхід телебаченню. Такі попередні висновки ми можемо зробити, пославшись на голосування, яке проводилось у «листопаді 2011 року в Україні серед користувачів мережі Інтернет, за рейтинговість сайтів, які брали участь у конкурсі Best Ukrainian Blog Awards» [203]. В половині номінацій або перемогли, або були серед лідерів сайти, присвячені питанням релігії та духовності. Всього в конкурсі взяло участь 625 сайтів. В розділі «Мікроблоги» довгий час лідирував, але в підсумку зайняв друге місце сайт «Духовність», що його веде священник о. Олег Кривобочок. А в категорії «Блог в соцмережі», на думку користувачів мережі Інтернет, перемогла сторінка в

Facebook — блог «Про духовне та гріховне» релігійного журналіста Павла Береста. До десятки найкращих у рейтингу персональних блогів увійшов й блог громадського активіста, виконавчого директора Громадської організації «Інститут релігійної свободи» Максима Васіна [87] .

2.3. Специфіка телевізійних ток-шоу на релігійну тематику

Поява в етері світських телеканалів релігійного ток-шоу (або розмов на релігійну тематику) в розвинутих країнах світу – звичне явище. Цю традицію намагаються перейняти і українські телеканали. В етері «5 каналу» вже впродовж декількох років напередодні Воскресіння Христового транслювалось ток-шоу авторства Святослава Цеголка, в яких журналіст спілкувався з представниками найбільших в Україні гілок християнства та інших релігійних організацій. В ефірах Першого Національного та телеканалу «Інтер», а також інших рейтингових мовників глядачі мають змогу переглянути пряме включення з Єрусалиму напередодні Великодня або богослужіння з Храму Христа Спасителя — в Різдво Христове. Нещодавнім включенням з Ватикану в ЕТЕРІ Першого Національного українці мали змогу стежити за перебігом обрання нового римського Папи.

Однак не лише у святкові дні живе Церква та священники. Щогодини в багатоконфесійній Україні відбуваються різного роду події, гідні висвітлення їх в ефірах рейтингових світських ЗМІ. Щоправда, чимало з них не відповідають інформаційній політиці телеканалів.

25 квітня 2012 року патріарх Кирил, Глава Російської Православної Церкви, чисельність прихожан якої в Україні лишається найбільшою, закликав священників не брати участі в ток-шоу і не прагнути до популярності в Інтернеті. З промовою про взаємини церкви і ЗМІ предстоятель виступив на трапезі в храмі Христа Спасителя. Патіарх наголосив, що для РПЦ головним є не громадська думка, не позитивні чи негативні відгуки про них, не

кількість «лайків» в тих чи інших інтернетівських постах, а те, що Бог відкриває в молитві і в духовному досвіді. Патріарх додав, що телевізійні ток-шоу є «ярмарком марнославства, коли учасники змагаються один з одним, бажаючи завоювати симпатії глядачів. Часто невідомо, заради чого туди йдуть, - заради того, щоб захистити людину або ідею, або ж себе пропіарити, або когось там перемогти і на лопатки покласти. Це не наш стиль, це не наше слово», - заявив глава РПЦ. В той самий час Кирил допустив участь в ток-шоу мирян, і зауважив, що «не треба зовсім залишати сферу суспільної теледискусії» [233, с.1].

Як відомо, навесні 2012 року РПЦ опинилася в центрі суспільної дискусії через низку скандальних інцидентів. Заява глави РПЦ з'явилася відразу після скандалу навколо політичних заяв ігумена Сергія (Рибко), який назвав опозиціонерів «ворогами народу». Раніше схожий резонанс був спричинений заявами Андрія Кураєва, зокрема в 2010 році з'явився відеозапис, де він закликав семінаристів не одружуватись на православних дівчатах, а краще знайти на дискотеці невіруючу «відмісіонерити її» і «катехизнути по саме не можу» [233, с.1]. Після цього священники заявили, що стали жертвою "інформаційної атаки" і скликали парафіян на масштабний молебень "На захист віри", який пройшов у російських храмах 22 квітня.

Заяву патріарха Кирила жорстко розкритикував відомий своєю опозиційністю диякон РПЦ Андрій Кураєв. Священик вважає, що «ток-шоу можуть приносити плоди: вони створюють громадську думку; вони дозволяють полегшити або призупинити хід законопроектів або інших державних рішень. Як приклад диякон навів програму, участь в якій патріарха Кирила, на думку Кураєва, «стала визначальною для перемоги кандидатури Олександра Невського над кандидатурою Йосифа Сталіна в проєкті «Ім'я Росії»» [233, с. 1].

Ще однією не менш важливою у цьому контексті подією була вже згадана ситуація, що мала місце в Молдові. Тоді рішенням синоду РПЦ від 13

листопада 2012 року, священників Православної церкви Молдови, яка є самокерованою частиною РПЦ, обмежили у спілкуванні з журналістами. Згідно з цим рішенням, священники, що збираються зробити яку-небудь заяву для ЗМІ, повинні спочатку узгодити це з митрополією. Порушникам загрожують «дисциплінарні санкції». Обґрунтовуючи введення обмежень, митрополія покаржилася на «численні спекуляції та інтерпретації, що з'явилися в ЗМІ та завдали шкоди іміджу Православної церкви Молдови» [208].

Причиною такого рішення став відеосюжет, розміщений у випуску новин місцевого телеканалу Publika TV. У ньому кореспондент розповів про будинки, в яких проживають деякі священнослужителі. Серед іншого було згадано, що настоятель столичної церкви Святої Феодори володіє кількома будинками, а митрополит Кишинівський і всієї Молдови Володимир має «віллу» вартістю близько 150 тисяч євро» [208].

Словесна заборона священникам РПЦ не брати участь у ток-шоу є утопічною, адже світські медіа неабияк потребують слова прогресивних релігійних речників. Натомість, як це зробити невимушено і в цивілізований спосіб, залежить від ведучих програм, авторів і спікерів. Сьогодні ж бачимо ситуації, за яких представники церкви, релігійні журналісти та прес-центри церков не можуть глибоко усвідомлювати свою місію і використовувати усі можливі способи донести позицію своїх церков до суспільства через мас-медіа.

Отже, така, на перший погляд, внутрішньоцерковна ситуація, на нашу думку, є насправді віддзеркаленням, з одного боку, професійної роботи журналістів (випадок у Молдові та викриванні зловживань священниками), а з іншого, – можливе порушення журналістами стандартів у проведенні телешоу за участю священнослужителів (стосується рішення патріарха РПЦ Кирила).

Вважаємо доволі високим рівень суспільної значущості окресленої проблеми, оскільки церква, згідно з усіма соціологічними дослідженнями вважається інститутом, якому найбільше довіряє сучасне суспільство [119]. І лише на другому місці – засоби масової інформації.

Зазначимо, що публіцистичний телевізійний жанр ток-шоу на початку 90-х років ХХ сторіччя став одним з найбільш рейтингових в Україні. Саме завдяки цьому жанру в ЕТЕРІ провідних світських телеканалів часто можна побачити серед запрошених гостей представників різних конфесій. У цьому контексті ток-шоу можна поділити власне на **релігійні** за контентом та на **нерелігійні**, де серед запрошених можна побачити священників різних як християнських конфесій, так і інших релігійних конфесій.

Появу ток-шоу ототожнюють із ситуацією, яка виникла в США в 50-х роках ХХ століття. Відомий Уолт Дісней в одній з своїх телепрограм розповідав про майбутні мультфільми, показував їх героїв у ескізах і запитував у глядачів їхню думку про проект. Тоді існувала класифікація поділу розважальних телепрограм на ігрові та вікторини. Згодом, окрім чітко визначених видів, з'явилися нові – змішані. Тоді виник і новий термін – ток-шоу. [226, с. 107]

Втім, існує інша версія народження ток-шоу. За цією версією, жанр ток-шоу виник на американському телебаченні в 60-х роках ХХ століття, і “батьком” цього жанру став журналіст Філ Донах'ю. Під час проведення інтерв'ю з гостем своєї студії ведучий, у якого більше не виявилось запитань, підбіг до одного з глядачів студії із запитанням: «У вас є запитання до нашого гостя ? ». Глядач не розгубився, таким чином здобувши для Філа Донах'ю славу винахідника ток-шоу.

Це було в 60-х роках минулого століття. А вже наприкінці 80-х років жанр був настільки популярним, що практично на всіх телеканалах США: від великих, загальнонаціонального значення, до дрібних провінційних — з'явилися свої ток-шоу, де «все менше приділяли увагу соціальним і

політичним питанням і усе більше — скандалам, пліткам і тому подібним «запорукам рейтинговості». Цим шляхом американське телебачення іде і досі»[226, с. 110].

Прикладом, гідним наслідування, чимало тележурналістів вважають легендарного ведучого ток-шоу Ларрі Кінга. Нещодавно в історії американської та світової тележурналістики було перегорнуто епохальну сторінку: в ефір вийшов останній випуск популярного у США та в багатьох країнах світу ток-шоу Larry King live. Медіаексперти пояснюють його рішення тим, що останнім часом рейтинг програми різко впав.

Програма Larry King live увійшла до книги рекордів Гіннеса за тривалістю показу з одним і тим же ведучим в один і той же час. Відколи у травні 1985 року, о 21.00 за часом східного узбережжя США, з легкої руки засновника CNN Теда Тернера з'явився її перший випуск, Кінг взяв понад 40 тисяч інтерв'ю .

На відміну від багатьох інших аналогів, ток-шоу Ларрі Кінга стало форумом для серйозних дискусій. Співрозмовники Ларрі Кінга — американські та світові знаменитості: політики, громадські діячі, кінозірки та зірки естради, релігійні проповідники. «Він інтерв'ював усіх президентів США, починаючи з Джералда Форда. Серед інших знаменитостей — Мартін Лютер Кінг, Маргарет Тетчер, Михайл Горбачов, Тоні Блер, Елеонора Рузвельт, Ненсі Рейган і Барбара Буш, Білл Гейтс, Біллі Грем, Одрі Хепберн, Френк Сінатра, Пол Макартні, Марлон Брандо, Барбара Стрейзанд, Мадона, Принс, Аль Пачино» [120].

Ларрі Кінг цілком міг би почуватися триумфатором. Утім, навіть у своєму довгому списку співрозмовників він бачить прогалини. «Шкодує, що не зміг взяти інтерв'ю в Ісуса Христа, Авраама Лінкольна, Осамі Бен Ладена та в Іоанна-Павла II, який відмовив йому у проханні» [38].

Сучасний словник літератури і журналістики за редакцією М.Гетьманця та І. Михайлина пропонує таке тлумачення жанру ток-шоу (від

англ. talk – розмова і show – видовище, вистава): це «напрямок у телевізійній журналістиці, змістом якого є інформування глядачів за допомогою «розмови» (діалогу, полілогу) перед телекамерою, а також залучення до обговорення піднятих проблем аудиторії як у студії, так і поза нею» [44, с. 337].

Інший дослідник, Іван Мащенко, у «Термінологічному словнику основних понять і виразів: телебачення, радіомовлення, кіно, відео, аудіо» характеризує ток-шоу як «розмовну або розважальну передачу на ТВ, котра побудована як бесіда ведучого з одним або кількома виступаючими (часто в присутності аудиторії в студії, яка зазвичай жваво реагує на перипетії розмови)» [132].

Автор підручника «Телевізійна журналістика: теорія і практика» Анатолій Яковець формулює своє бачення ток-шоу. У його тлумаченні «це розмовне видовище, під час якого відбувається спілкування ведучого-рефері з учасником (учасниками) програми, запрошеними до студії, а також ведучого-рефері й учасника (учасників) зі студією, та яке передбачає запитання й відповіді, можливий аналіз висловленого з приводу тієї чи іншої теми, визначеної заздалегідь» [225, с. 107].

Симптоматично, що кожен із дослідників ток-шоу виокремлює поняття діалогічності (полілогічності) як характерного прийому драматургії розмовних видовищ. «Без діалогу, обміну думками, а значить їх зіткнення не може бути продуктивного мислення, розвитку ідей, відповідно й досягнення істини» [132, с. 130]. Інша справа – у який спосіб цей діалог відбувається і чи завжди він має конструктивні наслідки.

Ток-шоу, шоу-ток – телевізійні жанри, що характеризуються перш за все такою рисою, як видовищність. Науковці виділяють три елементи шоу:

- ведучий-рефері (творча група, яка працює над програмою);
- учасник або учасники (опоненти);

- «внутрішній глядач» (глядачі у студії, які теж можуть брати участь у дискусії).

Анатолій Яковець пропонує таку класифікацію ток-шоу: «розмовні видовища (власне ток-шоу), ігрові видовища (ігрові шоу) та постановочні шоу» [225, с.105]. В основі кожного з цих видів є своя базова домінанта: у ток-шоу превалюють розмови (бесіда, дискусія), ігрові видовища роблять акцент, відповідно, на ігровий компонент, а постановочні шоу демонструють глядачеві «театр в мініатюрі».

У підручниках з телевізійної журналістики наголошується, що основою будь-якої контактної телепрограми є дискусія, бесіда, прес-конференція, що мають діалогічний характер. «Дискусія (від лат. dis-cussio - дослідження, розгляд, обговорення) - жанр, притягальний для телеекрана, адже саме в обговоренні й у зіставленні навіть протилежних, а то й конфліктних, точок зору народжується істина, принаймні ця істина стає очевидною для глядачів, хай і суб'єктивною для кожного. Розвиток і рух до мети, що відбуваються на очах глядачів. Зіткнення різних думок включає телеаудиторію у процес дослідження, активізуючи інтелектуальну діяльність, подолання пасивності, характерну для сприйняття готових постулатів. Звідси високий пізнавальний потенціал жанру» [44].

Як справедливо зауважує В. Різун, «телевізійний етап у розвитку комунікації з'явився тоді, коли моделі поведінки отримувалися до того, як люди навчалися читати. У цілому цей етап посилив процеси масового комунікування» [171]. Комунікація мала напрям одновекторної (інакше, монолог) і багатовекторної (діалог). Особливістю діалогічного спілкування (тобто розмови між двома або кількома особами) є зміна ролей комуніканта й комуніката. Ініціатива у спілкуванні переходить від одного до іншого. Комунікант стає комунікатом і навпаки. Завдяки новітнім технологіям ця багатовекторність робить масове спілкування багатограним і повноцінним, оскільки створюються умови для ефективного обміну інформаційними

продуктами, більш певно реалізуються інтереси маси, задовольняються індивідуальні потреби, своєчасно уточнюються позиції її представників» [27].

Умови проведення тієї чи іншої програми на телебаченні безпосередньо залежать від її жанрової приналежності. «Шоу – це завжди спектакль естрадно-розважального характеру» [225, с. 139], а тому навіть найсерйозніші теми (наприклад, політика, кримінал, людські трагедії) сприймаються глядачем як розіграш. Львівський дослідник Борис Потятиник основу проблеми бачить у самій природі телебачення: «усе, в тому числі політичний, культурний і навіть релігійний дискурс, перетворюється у шоу» [158, с. 21]. На думку дослідника, причиною такої ситуації є те, що «голосу людини іноді важко сприйняти складну думку, тому й акцент робиться на емоціях, розвагах» [158, с. 24].

Аналізуючи найбільш рейтингові українські ток-шоу, варто відзначити, що сучасна журналістика акцентує увагу на тому, що телевізійне ток-шоу давно відійшло від моножанровості. Сьогодні, окрім бесіди в сучасних та рейтингових телепроектах, присутні інтерв'ю, бесіда, дискусія, теледебати, прес-конференція, «круглі столи», «**контрв'ю**», судовий теленарис, телемости тощо» [221]. Багатоманітність жанрів визначає і тематичну широту. Характерною особливістю всіх без винятку ток-шоу є діалог, у результаті якого народжується істина.

Центри, навколо яких твориться ток-шоу, — це, звісно, герої. Але не менш важливими є також постаті ведучого і гостей студії. Ведучий ток-шоу виконує не лише функцію модератора, він не пасивний спостерігач, головним завданням якого є лише спрямування розмови у потрібне русло. Це яскрава особистість.

Не менш важливі (у плані максимального залучення телеглядача у нетрі ток-шоу) і гості студії — пасивні спостерігачі. Люди, що запрошені на запис, обов'язково проходять кастинг, результатом якого стає оптимальне їх

розміщення у залі, зйомка зосереджених облич, що створює ілюзію неймовірного зацікавлення.

Ток-шоу на українському телебаченні існують не тільки у «чистому вигляді». Елементи цього жанру як інструмент зацікавлення і залучення аудиторії часто «домішують» і в інформаційні та інформаційно-аналітичні програми. Окремо слід розглядати суспільно-політичні ток-шоу, більшість із яких часто перетворює студії в рекламні майданчики, особливо напередодні виборів. Саме такий формат проведення ток-шоу вирізняється з-поміж інших, пропонувананих в меню телеканалів, своїм розмахом та хронометражем.

Найбільш популярними передачами є «Шустер Live» (це ток-шоу дивиться з різною частотою 53%) та — вже колишнє — «Велика політика» з Євгеном Кисельовим на Інтері (це ток-шоу дивились з різною частотою 46%). Далі – «Свобода слова» на ICTV з ведучим Андрієм Куликовим (це ток-шоу дивляться 32%) і — так само колишня — Програма «Республіка» з Анною Безулик на 5-ому каналі (20%)» [225, с. 115].

При тому, що переважна більшість громадян добре знають про існування таких суспільно-політичних передач, регулярних їх глядачів не так і багато. «Регулярно переглядають «Шустер Live» (3–4 з 4 випусків програми протягом останнього місяця) 12% українців, 11% громадян регулярно дивляться «Велику політику», 5% – «Свободу слова», 3%.

Слід особливо підкреслити, що призначення кожної окремої контактної телепрограми стане зрозумілим лише після дослідження актуальності порушених у ній тем, відповідей на поставлені запитання, професійності постановки — власне, як видовища, активізації психологічного контакту з аудиторією, розвитку форм зворотного зв'язку, а отже, зростання рейтингу популярності у глядачів.

Релігійні ток-шоу і ток-шоу про релігію – тонка матерія. Якщо говорити про Україну, то проблематика таких ток-шоу радше нагадує бомбу сповільненої дії. Інститут церкви постійно зіштовхується з викликами:

легалізація одностатевих шлюбів, дозвіл на аборти, легкі наркотики, усиновлення, випадки педофілії за участю священиків, штучне запліднення. Яскравим свідченням цьому є наше попереднє дослідження контенту ток-шоу на світських телеканалах України та місця у них релігійного контенту та його якості.

Ток-шоу на релігійну тематику або релігійні ток-шоу в ефірі світських українських телеканалів часто висвітлюють доволі актуальні для суспільства проблеми. Присутність священнослужителів в ефірах рейтингових ток-шоу – вкрай важливе для суспільства явище. Щоправда, якщо говорити про релігійну тематику в межах українських політичних ток-шоу, то це — явище досить рідкісне. Здебільшого, до релігійної проблематики звертаються, коли йдеться про серйозні потрясіння та зміни в церковному житті. Яскравим прикладом може слугувати новина про зречення престолу Папою Римським Бенедиктом XVI наприкінці лютого 2013 року. Тоді цій темі приділив увагу Савік Шустер у своєму ток-шоу.

Окремі ток-шоу на релігійну тематику, які транслювались в ефірах провідних світських телевізійних ЗМІ, не сприяють зміцненню авторитету Христової церкви в Україні, а, навпаки, несуть деструктивну функцію як для окремої релігійної громади, так і для всіх без винятку віруючих в Україні. Прагнучи подати на обговорення ту чи іншу релігійну тему, ведучі ток-шоу часто ігнорують ті стандарти журналістики, про які йшлося вище. У результаті, це, як бачимо із заяв РПЦ, може призвести до закритого діалогу між церквою та суспільством без участі рейтингових світських медіа, що є неприпустимим для держави з демократичним устроєм. Відзначимо перше в ЕТЕРІ світських телеканалів України міжконфесійне релігійне ток-шоу, що виходить в ЕТЕРІ Першого Національного телеканалу «Світло». Це нове явище в ЕТЕРІ українського телебачення періодично транслювалось в ефірі, згодом зникло. Вочевидь, такі видозміни були пов'язані як зі зміною керівництва телеканалу, так і з низькими рейтингами ток-шоу.

У контексті релігійної представленості варто проаналізувати окремі випуски ток-шоу «Розбір польотів», яке активно виходило у 2012 – 2013 роках на телеканалі «Інтер». За класифікацією Анатолія Яковця, ця програма належить до типу „розмовні видовища” (класифікація ток-шоу). Виходить в етері телеканалу «Інтер» щотижня. Ведучі — Юлія Литвиненко та Отар Кушанашвілі — запрошують до бесіди на гострі, резонансні і навіть скандальні теми. Серед них: «Гомофобія», «Плагіат», «Зоряний піар», «Афери сучасного мистецтва»... Герої програм - доволі відомі персонажі. Як класифікує свого напарника Юлія Литвиненко (а Отар Кушанашвілі зажив слави скандального, а деколи — брутального журналіста), у «Розборі польотів» він швидше журналіст-дотепник, аніж брутальний шоу-мен. Блискуче почуття гумору Отара стане в нагоді під час обговорення пікантних тем. Зі свого боку Отар Кушанашвілі розповів, що « у цьому шоу він хоче бути тим хлопцем, який викликає у людей посмішку і обговорює з Юлією Литвиненко та гостями найсерйозніші проблеми » [166].

Проаналізувавши випуски ток-шоу «Розбір польотів», ми максимально зосередили свою увагу на двох програмах , які виходили в ефір у 2012 році та мали стосунок до релігійної тематики і, на нашу думку, потребували коментаря священнослужителя або релігієзнавця. Саме ці приклади випусків здатні яскраво проілюструвати функціонування ток-шоу з релігійної проблематики, в яких не повною мірою виконуються журналістські стандарти , від чого програма стає неповною.

18 травня 2012 рік. 15:35. Ток-шоу «Розбір польотів». Тема – одностатеві шлюби. Як повідомляється в анонсі програми, згідно із статистичними даними, у великих містах України близько 200 — 250 тисяч мешканців практикують одностатеві зв'язки. Для обговорення цієї делікатної теми до студії ведучі запросили «актора Володимира Горянського, режисера Віталія Малахова, голову оргкомітета руху «Київ Прайд — 2012» Тараса Красійчука, головного отамана Міжнародної громадської організації «Вірне

козацтво» осавула Олексія Селіванова та лідера гей-форума України Святослава Шеремета » [166].

Розпочинається ток-шоу з вивчення громадської думки на вулиці у людей та їх ставлення до одностатевих шлюбів. З кожних чотирьох опитаних троє дотримуються нейтральної точки зору за умови, що представники секс-меншин не пропагуватимуть свої стосунки. Четвертий серед опитаних — молодий юнак налаштований радикально проти існування моногамності взагалі.

Продемонструвавши думку громадськості, ведучі вводять у реалізацію сценарного контенту випуску відомого актора Володимира Горянського, який зіграв роль трансвестита у своїй новій виставі. Разом з актором до студії запросили режисера вистави Олександра Маклакова. Обидва погоджуються з тим, що їхня робота користується попитом, оскільки тема одностатевих шлюбів в Україні гостра та резонансна, а відтак і є популярною серед аудиторії.

Від ярих противників одностатевих пар у студію запросили головного отамана Міжнародної громадської організації «Вірне козацтво» осавула Олексія Селіванова. Його опонентом був у другому відділенні ток-шоу лідер гей-форума України Святослав Шеремет.

Саме в цій частині програми зіштовхуємось з браком фахової інформації в сфері релігії. Представник козацтва своє ставлення до одностатевих шлюбів висловив цитатою зі святого письма, де різко засуджуються такі стосунки. Лідер українських геїв Святослав Шеремет, зі свого боку, продемонстрував аудиторії Біблійську картинку Давида і Геонафанта, яка є начебто гомосексуальною, та процитував фрагмент тексту з Біблії, де начебто в позитивному світлі описуються гомосексуальні стосунки [19].

У підсумку програми присутні доходять висновку, що в Україні суспільство сьогодні має мало об'єктивної інформації про одностатеві

шлюби. Крім того, на завершення програми ведучий Отар Кушанашвілі висловив свою точку зору відносно неприпустимості пропаганди одностатевих шлюбів.

Аналізуючи даний випуск, зіштовхуємось з інформаційним голодом у сфері біблієзнавства. Обидві сторони розмови, безперечно, залишилися при своїй думці щодо цієї проблеми. Але залишаються без відповіді запитання: що мав на увазі Святослав Шеремет, як розуміти цитату з Біблії, наведену Олексієм Селівановим? Безумовно, що відповіді саме на ці запитання могли би дати у студії або просто прокоментувати релігієзнавці або священник. На жаль, цього не сталось. Як наслідок: після перегляду такої програми у невідготовленої глядацької аудиторії залишається неоднозначне тлумачення Біблії зокрема та християнства як філософії релігії загалом.

Ба більше, у фіналі програми маємо неповну та неточну інформацію щодо трактування Біблією одностатевих пар, що в результаті є виграшним лише для однієї сторони — гей-лобі. Вочевидь, такий матеріал випадає зі стандартів повного та збалансованого журналістського контенту. На жаль, подібний підхід у подачі інформації в межах ток-шоу «Розбір польотів» непоодинокий.

Показово, що у попередньому випуску ведучі згаданого ток-шоу на порядок денний власної програми винесли доволі актуальну і неоднозначну тему «Гомофобія в Україні» [166]. Найбільше, хто страждає від гомофобії в нашій державі, на думку ведучих, — гомосексуалісти. Насправді ж цей випуск програми перетворився на майданчик для прихованої пропаганди вільного життя. Проаналізуємо контент програми.

Гості студії: одностатева пара Юрій та Олександр, міс Україна 2007 Ліка Роман, феміністка та гей-активістка Лайма Гейдар, співак Кузьма та екс-гомосексуаліст Нік Картер. Цікаво, що Нік Картер, як стало зрозуміло з його слів, є парафіянином протестантської громади; гей в минулому, він стверджує, що знайшов у собі сили вилікуватись від цього, а допомогла йому

у цьому лікуванні молитва до Бога. Це було доволі неоднозначно сприйнято аудиторією у залі, а ведучий ток-шоу Отар Кушанашвілі різко попросив (далі цитуємо мовою оригіналу): «не надо мне про Бога. Здесь не про Бога».

Однак тема стосунків людини з Богом піднімалась у студії неодноразово впродовж трансляції ток-шоу. Приміром, обидва представники одностатевої пари назвали себе глибоко віруючими людьми. І вкотре зіштовхуємось з відсутністю коментаря фахівця. Можна припустити, що ведучі не ставили собі за мету у світську програму з обговоренням матеріального буття запросити людину духовну. Однак без присутності представника релігії в даних ситуаціях обійтись було категорично неправильно як мінімум з двох аргументів.

Перше. Нік Картер стверджує, що був гомосексуалістом і врятував його від цього Бог. Що з цього приводу думає священник? Коментар відсутній.

Друге. Представники одностатевої пари називають себе не віруючими, а глибоко віруючими людьми. Тут цікаво почути позицію церкви. Глядач не отримав такої можливості.

Цікавим нам видається ще одне ток-шоу виробництва телеканалу «Інтер» - «Про життя». Понеділок 3 грудня 2012 року. 19:05. Хронометраж його становить 45 хвилин. Тема програми «Хлопчики – зайчики». Ведучий Андрій Пальчевський [8].

Історія проблеми. 70-літній Станіслав змушував до сексу неповнолітніх хлопчиків, а відео втік продавав на порносайти. Знайомі не вірять у схильність цієї людини до педофілії, хоча і не відкидають такої можливості. Цікавим є коло знайомих підозрюваного, запрошених до студії, — два представники релігійних конфесій — отець Вадим Корнієнко (священник Української православної церкви) та Олександр Лесняк (пастор Церкви адвентистів сьомого дня). Обидва представники називають підозрюваного своїм хорошим знайомим та не вірять у те, що подібне могло з ним трапитись.

Розпочинається програма із запрошення до студії священника Вадима Корнієнка. Саме отець Вадим першим ділиться з аудиторією своїми враженнями про героя програми. Показово, що пастор Церкви Адвентистів сьомого дня лише один раз за всю програму зміг висловитись у студії на захист підозрюваного. Ступінь провини 70-літнього Станіслава очевидна. Всі докази, в тому числі і відео – не на його користь.

У даному випадку ми є свідками того, як священників використали «для масовки». Функцію, яку повинні були нести священнослужителі, у програмах такого штибу жоден з них не виконав. Вочевидь, саме через такі моменти і не забарилась реакція РПЦ щодо «заборони священникам брати участь у світських ток-шоу» [208].

15 червня 2012 року о 13:20 вийшло ток-шоу «Розбір польотів» на тему «Моральність українців» [6]. Гості студії — священник УГКЦ Андрій Нагірняк, який виступив з ініціативою заборонити аборти в Україні, феміністка Ніна, мати двох доньок, яка є атеїсткою. Свого часу вона зробила аборт і стверджує, що дуже багато стало церкви, церква скрізь, і це заважає суспільству розвиватись. У студії також — Федір Дахно - лікар, який провів першу в Україні операцію з штучного запліднення, та Данило Хомутовський - продюсер і режисер короткометражного фільму про велику шкоду алкоголю в Україні.

Як можна зауважити, маємо справу з ток-шоу, концепція якого мала б бути добре збалансованою та об'єктивною. Натомість у цій програмі насторожує намагання світських людей просто перебити або перекричати представника Церкви. Зі свого боку, священнослужитель, аби донести позицію Церкви, змушений був неодноразово повторювати одне й те саме. Приміром, представниці феміністичного руху.

Нижче наводимо хронометраж топових моментів дискусії.

Початок програми: гарно збалансована та подана інформація про країни, де аборти заборонені. Сюжет про заборону абортів.

02:16. Коментар священника УГКЦ. Мета церкви — змінити абортівну свідомість. На висловлення позиції церкви було виділено достатньо часу з початку програми. Далі священнику було досить важко висловити свою думку, оскільки його постійно доволі грубо перебивали опоненти.

10:12 – священнику не дає висловити свою точку зору представниця феміністичного руху, вона доволі брутально перебиває його і насмішливо коментує його думки.

20:15 – знаковий для програми момент. Фраза, що прозвучала з уст ведучого: “Ви надто сильно втручаєтесь у світське життя і нав’язуєте свою позицію, яка не позбавлена змісту. Про церкви – їх стало надто багато. І ви ще закони хочете створювати?” (*мається на увазі податок на бездітність*)

30:12 – Священик обурюється. Перекрикує гостей: «Давайте робити такі програми, щоб щось змінилось у суспільстві. Нічого не зроблено».

33:49 – Триває дискусія відносно сурогатного материнства. Представниця феміністичного руху, парируючи гострі репліки отця Андрія, демонструє відкрити священоненависть: “вот у этих всегда своя позиция по решению любых проблем”.

44:28 – Отець Андрій наводить факти, які свідчать про високий рівень моральності в тих регіонах, де рівень релігійності є вищим. В розмову втрутились опоненти, перекрутивши зміст слів отця Андрія і спростувавши їх; все це відбувалось без участі ведучих.

На завершення ток-шоу продюсер короткометражного фільму про проблеми алкоголізму в Україні Данило Хомутовський підкреслив, що, якщо людина відчуває почуття Бога, вона лишається моральнішою. Звісно ж, у розмові на таку тему коректно було чекати, що священнослужитель поставить заключну крапку в ток-шоу. Натомість йому, на жаль, просто не дали слово.

Отож, рівень та формат контенту, отриманого в цій програмі, можна віднести до релігійно-конфесійної журналістики, оскільки мова йде про

позицію церкви (у даному випадку — УГКЦ) в питанні заборони абортів. З точки зору видовищності формат ток-шоу витриманий з метою тримати глядача у напрузі. Втім, якщо проблему, підняту в ток-шоу, розглядати з позиції церкви, то у подібних словесних перепалках священикам дуже важко бути почутими. А тому вважаємо, що в даній програмі максимально був порушений принцип етичності (поваги до співрозмовника та до священика як представника Церкви Христової).

Проаналізуємо ток-шоу «Про життя» «Сонячні дні Сандея» від 23 — 24 жовтня 2010 року, ведучий - Андрій Пальчевський. Піднята проблема набула такого серйозного розголосу, що її формат не вмістив звичних для програми рамок сорока хвилин. А тому саме церкві «Посольства Божого» та ситуації, що склалась з харизматичним пастором Сандеєм Аделаджа, приділено два випуски ток-шоу.

Стислий контент програми. Кращого життя разом з компанією «Кінгз Кепітал» у 2005 році забажали десятки тисяч українців. Проте вже через декілька років люди почали розуміти – вони потрапили у фінансову пастку. Чергова фінансова піраміда відібрала у засліплених вірою людей понад 100 мільйонів доларів. «Кінгз кепітал» пов'язують з ім'ям пастора церкви «Посольство Боже» Сандеєм Аделаджі. Проте правоохоронці вже півтора роки не в змозі довести причетність пастора до однієї з найбільших афер в Україні.

В яких ще гріхах звинувачують Сандея Аделаджу? І в чому секрет невловимого лідера «Посольства Божого»? Саме на цю тему з самого початку програми спілкувались у студії з присутніми. Серед гостей – представники двох протилежних сторін конфлікту: потерпілі від фінансових пірамід Сандея і захисники Церкви, причому з боку церкви – правозахисники.

В студії триває дискусія. Однак насторожує те, що до студії запросили двох представників православних церков — УПЦ та УПЦ КП. При всій повазі до Георгія Коваленка та Євстратія Зорі, речникам двох академічних

церков України, на нашу думку, не слід було йти на запис такої програми з декількох причин. По-перше, саме православному церкву звинувачують у змові з світською владою щодо намірів ліквідувати Посольство Боже в Україні. Окрім того, церква «Посольство Боже» належить до харизматичної християнської громади. Відтак, було би доречно, аби під час запису цієї програми запросили до студії єпископа від протестантської гілки християнства України, яка є доволі великою у нашій країні і яку, ототожнюючи їх діяльність виключно з сектами, чомусь вперто не хочуть помічати в державі.

Формат програми передбачав вести мову про «Кінгз кепітал» — тобто, про комерційну сторону діяльності «Посольства Божого». Тому присутність священників інших конфесій у таких програмах не була обов'язковою, оскільки тема не стосувалась катехез (причому різних конфесій), а фінансових махінацій.

Вочевидь, ведучий телепрограми добре усвідомлював тонку межу між розпалюванням конфесійної ворожнечі та релігійним миром в Україні, до якого доклали чимало зусиль всі гілки християнства та релігійні організації. Некоректним і навіть образливим було запитання до Євстратія Зорі з боку представників церкви «Посольство Боже»: «У Вас в церквах є бізнес-структури?». Суть такого запитання важко зрозуміти, оскільки кожна церква має можливість зареєструвати християнську місію — і православні церкви тут не є винятком.

В цілому, на наше глибоке переконання, ток-шоу було проведене блискуче. Резюме програми Андрія Пальчевського — « про читання Біблії своїм розумом, а не за допомогою проповідників » — цілком відповідало контенту програми. Натомість **вибіркове** запрошення священнослужителів (і не всіх гілок християнства) залишає чимало запитань щодо повноти і об'єктивності висвітлення даної проблеми в ефірі — у даному випадку виключно з точки зору релігійного контенту.

Україна – держава, що розвивається. Символом демократії в нашій країні може бути міжконфесійний мир. Втім, аби досягнути його, священнослужителям слід сідати за круглий стіл. Ідея створення міжконфесійного релігійного ток-шоу, в якому брали б участь священнослужителі усіх конфесій України, назрівала давно. В Україні такий проект в ЕТЕРІ світських медіа взявся реалізувати Перший національний телеканал. Ток-шоу має назву «Світло».

Щоправда, передувала цій програмі конфліктна ситуація, яка склалась з приводу закриття програми «Благовісник» [63]. З цього приводу голова Інформаційного управління Київської Патріархії єпископ УПЦ КП Євстратій Зоря надіслав офіційного листа тодішньому генеральному директору НТКУ Єгору Бенкендорфу. У ньому, зокрема, йдеться: «Нам стало відомо про бажання нового керівництва НТКУ змінити творчу концепцію програми «Благовісник» – єдиної, яка на державному телебаченні регулярно висвітлює релігійне життя. Також представники нового керівництва Першого Національного телеканалу хочуть перетворити «Благовісник» на ток-шоу з соціальних питань. Зараз програма «Благовісник» виходить раз на тиждень, у неділю. Вона має дві творчі групи, кожна з яких висвітлює життя відповідно Київського Патріархату та УПЦ (МП). Програми про одну та іншу Церкви виходять по чергово».

Владика нагадує, що подібна ситуація з творчим колективом програми вже траплялася у минулому. «Ми добре пам'ятаємо, як закривали програму «Вервиця», як закривали програму «Відкриваємо Біблію». Сценарій був той самий – нові люди в НТКУ вирішували, що програмі, яка розповідає про життя Київського Патріархату, не місце на державному телебаченні. Програму закривали – а невдовзі відкривали програму, де розповідалося виключно про Московський Патріархат. Це називається словом цензура.

Стає зрозумілим, що бажання створити рейтингове та цікаве релігійне ток-шоу є досить інертним, його реалізація залежить від позиції влади країни,

від бачення ситуації керівництвом телеканалу, який утримується за рахунок податків громадян. У цьому сенсі позитивним можна назвати контентне наповнення програми «Світло», яка відрізняється кардинально новим підходом до проблем міжконфесійної злагоди в Україні. З вересня 2010 року даний проект виходить в ефірі на Першому Національному. Після зміни керівництва в НТКУ «Світло» знову поновило свою роботу.

Ця програма виконується у форматі ток-шоу, в якому беруть участь представники не лише різних християнських конфесій, але й інших релігій. Шість учасників разом з ведучим, а також гостями розмірковують у світлі своїх переконань про різні суспільно важливі питання. Пластична хірургія, проблема абортів, генно-модифіковані продукти, іграшки для дітей, комп'ютерна залежність, можливості людського мозку, ставлення до ув'язнених, – на ці та багато інших питань намагаються відповісти учасники програми. Дискусія відбувається у легкій невимушеній формі із взаємною повагою усіх учасників програми.

Глядач, який перегляне таку програму, може довідатись чимало цікавого не лише про «свою» релігію, а й про інші, які існують в Україні. Основна мета ток-шоу – дати практичні, щоденні, побутові поради усім віруючим. Якщо порівняти рівень розмовної культури на цьому ток-шоу з іншими подібними передачами, то рівень програми «Світло» є беззаперечно високим. Програма не несе вражаючого контенту, а дає можливість представникам релігійних громад висловитись у цивілізований спосіб, використовуючи принцип «круглого столу», спокійну бесіду з представниками інших конфесій. Беззаперечним видається те, що такий формат ток-шоу є особливим і потребує саме державної підтримки.

Як бачимо, публіцистичний жанр телевізійного ток-шоу — власне, як майданчик для донесення своєї точки зору для священників різних конфесій — не завжди є вдалим, в чому нас переконують випадки, описані вище у цьому підрозділі. Натомість участь священників у релігійних ток-шоу або у

форматах програм, які потребують фахових цільових коментарів, є не лише важливою, але й вкрай необхідною. Професійно заплановані та скомпоновані ток-шоу на релігійну тематику, що транслюються на українському телебаченні, є важливими для аудиторії, оскільки символічно мають продемонструвати реальний конфесійний мир в країні, сформувані ціннісність думок та позицій представників усіх конфесій, що населяють Україну.

Висновки до другого розділу

Аналіз випусків новин засвідчив надмірний інтерес з боку представників телеканалів до релігійних новин з негативним контентом та емоційним наповненням. Натомість інтерес до інших, не менш важливих та цікавих подій в релігійному житті України залишається поза журналістською увагою. Найбільше це стосується представників протестантських громад. Складається враження: що б ця спільнота не робила корисного та позитивного для своїх прихожан, для суспільної користі, для іміджу країни, в ефір все одно потрапить виключно контент здебільшого негативного змісту. Зрозуміло, що подібний стан справ в ЕТЕРІ світських медіа не може влаштувати ані Христову церкву як інституцію (незалежно від конфесії), що претендує на висвітлення без цензури та перекручувань власної позиції, ані аудиторію, яка хоче отримати конкретні коментарі з приводу певних подій та явищ, що відбуваються в державі.

Проаналізувавши світські ток-шоу, ми відстежили незбалансовану, перекручену та не зовсім об'єктивну подачу в ефір позиції християнства. Це і призвело до певних декларативних заяв церкви на зразок заяви Патріарха Кирила РПЦ про заборону священикам відвідувати світські ток-шоу, що великою мірою входить у протиріччя зі стандартами свободи слова в Україні. Ледь помітна присутність в ефірах світських телеканалів релігійних проектів

не відтворює повною мірою впливу позиції християнства на процеси в державі, яка називає себе християнською і більшість населення якої є християнами. Натомість, коли йдеться про думку церкви, у багатьох сучасних «критиків» з'являється велике невдоволення та заздалегідь підготовлені коментарі про невтручання церкви в справи світські. Хоча часто йдеться про ігнорування ключовими журналістськими стандартами в подачі та інтерпретації контенту.

Християнство все частіше реагує на суспільні процеси, які відбуваються в Україні, та намагається втрутитись в них у міру власної моральної компетенції: участь у виборах, створення політичних сил з брендом «християнський», організація маршів та мітингів проти легалізації одностатевих шлюбів, торгівлі та легалізації легких наркотиків тощо. Відтак, ігноруючи або спотворюючи думку церкви та християнства на світські процеси, власники та шеф-редактори світських телевізійних каналів змушують Церкву створювати власні, підконтрольні їй ЗМІ, та конкурувати із телеканалами світськими за рахунок виготовлення власної якісної телепродукції християнського змісту, прагнучи при цьому підтримувати «моду» на споконвічні моральні принципи та цінності, чого сьогодні явно бракує в ефірах рейтингових ЗМІ. Тому, на наше глибоке переконання, ми є свідками зародження нової впливової сфери ЗМІ — релігійного телебачення.

Відтак, поява в телепросторі феномену релігійного телебачення — явище, мабуть, закономірне, оскільки саме такого роду ЗМІ покликані компенсувати дефіцит інформації та програмної жанрової палітри для своєї аудиторії та заповнити ту жанрову прогалину телевізійних проектів, які через низьку рейтингову спроможність та малу комерційну привабливість були зняті з програмних сіток світських телеканалів. Мова йде про християнські дитячі телепрограми, мультфільми, які оперують виховною та розвиваючою функціями, серію документальних фільмів про історію церкви, семінари,

телевізійні лекції та ток-шоу – все це сьогодні можна побачити в ефірах саме релігійних телеканалів.

Тематична та жанрова палітра проаналізованих у дослідженні програмних сіток релігійних телеканалів демонструє, з одного боку, нагальну потребу та концептуальне бачення християнства у розвитку своїх медіа, з іншого боку, – моральну та етичну деградацію світських мас-медіа, в ефірах яких практично відсутні програми релігійного спрямування. За результатами аналізу програмного наповнення релігійних телевізійних ЗМІ різних християнських конфесій програмний продукт цих ЗМІ можна поділити на поліконфесійний (такий, що притаманний їм всім) і конфесійний, що має місце в ефірах виключно конкретного телевізійного ЗМІ.

Однак склалась спільна картина бачення жанрового та концептуального наповнення таких каналів. Так, в ефірах кожного з них присутні проекти таких тематичних спрямувань: релігійно-пізнавальні, історичні, духовно-просвітницькі, інформаційні, дитячі, музичні, інформаційно-аналітичні, публіцистичні, науково-просвітницькі, культурно-просвітницькі програми. Релігійно-пізнавальні програми в ефірах аналізованих ЗМІ представлені серією документальних фільмів про святі місця, відомих християн, телевікторин. Історичні програми відтворюють документальний цикл передач про історію церкви, ток-шоу на тему історії Біблії тощо. Духовно-просвітницькі програми – найпоширеніший з тематичних напрямів це власне релігійні жанрові конструкції програм: телепроповіді, телесемінари, прямі включення богослужінь, телелекції, відеоблоги. Інформаційні програми у всіх згаданих телевізійних ЗМІ презентують міжконфесійні християнські новини. До дитячих програм належать цикли мультфільмів та різноманітних дитячих телевікторин. Публіцистичні програми відтворені в ефірах за допомогою релігійних ток-шоу, бесід у студії на актуальні як релігійні, так і світські соціальні теми. Науково-просвітницькі програми притаманні всім телеканалам; у них,

зазвичай, йдеться про наукове обґрунтування походження світу на основах Біблії. До культурно-просвітницьких та музичних програм належать різні проекти, у яких йдеться про творче життя певної громади, музичні відеокліпи на християнську тематику тощо.

Отже, перераховані узагальнені контентні особливості формування програмних сіток притаманні усім проаналізованим в дослідженні телевізійним каналам і становлять однакову за змістом — втім, іншу за конфесійними особливостями — телевізійну творчу продукцію. Щодо власне конфесійних проектів, то вони присутні в ефірах каналів, підконтрольних РПЦ і оперують легкими елементами політики із згадуванням «царів та вождів». В ефірах телевізійних ЗМІ інших конфесій заглиблення в світську сторону життя зазвичай уникається, при цьому надається перевага виключно духовній лінії розвитку передачі.

Головна характеристика релігійного контенту християнського спрямування релігійних телеканалів — незалежно від конфесійної приналежності — це насамперед проповідь Слова Божого та просування власних конфесійних переконань, повне ігнорування рекламою деструктивного змісту, темами розпусти, насилля, вбивств, сексу, максимальне сфокусування уваги на виховній, розвиваючій та навчальній функціях телевізійних програм. Елемент розважальності практично відсутній — за винятком окремих дитячих телевізійних ток-шоу та вікторин. Але і ці програми містять серйозне змістове навантаження. Суттєвими розбіжностями у роботі всіх телеканалів релігійного наповнення є форма подачі матеріалу із врахуванням конфесійних особливостей.

Розділ 3. КОНТЕНТНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ «ХРИСТІЯНСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ КАНАЛ»

3.1. Класифікація релігійних телевізійних каналів за конфесійною приналежністю

Трансформація видів РЖ у її сучасному втіленні на українському телебаченні максимально відтворена в програмних сітках релігійних телеканалів України. Причин стрімкої появи саме таких засобів масової інформації, на наше переконання, є декілька. На них варто зосередитись детальніше.

Насамперед максимальному використанню усіх можливих засобів комунікації із світом для проповіді Євангелія вчать установчі документи трьох найбільших християнських конфесій, дослідженню змісту яких ми приділили увагу у першому розділі монографії. Залучення телебачення, створення радіостанцій, а згодом — власних церковних інтернет ресурсів є вимогою часу та потребою суспільства. Аби детальніше проаналізувати релігійний телепростір України, дослідимо роботу релігійних ЗМІ в розвинутих країнах світу.

Кожна релігія має право розвиватись. Чимало залежить від релігійної політики держави. Іноді влада має крихкі взаємини з релігійними організаціями всередині країни. Щоб налагодити відносини, держава і релігійні структури часто йдуть на діалог. Так, у Великобританії у 2009 році було утворено Церковну інформаційну мережу, мета якої стати зв'язною ланкою між ЗМІ і християнською громадою.

Британські закони забороняють мовлення релігійних організацій, політичних партій, органів місцевого самоврядування та профспілок в ефірах аналогових телеканалів. Тому релігійні ЗМІ здійснюють мовлення за

допомогою інших методів (за допомогою супутникового і кабельного зв'язку).

Попри те, що у Великобританії існують законодавчі обмеження на трансляцію саме релігійних телеканалів, діє при цьому законна вимога для BBC та ITV щодо трансляції певної кількості релігійних програм. Така ініціатива балансує ситуацію в країні між віруючими та державою. Станом на 2012 рік власне британських релігійних телеканалів є декілька. Це телеканали: «Бог телевізор», заснований в Сандерленді (найбільш популярний у країні), «Боже навчання», «Натхнення». Програмна концепція телеканалів – проповідь Євангеліє та місіонерський ухил. Телеканал «Islam Channel» здійснює мовлення в країнах Європи, Близького Сходу та Північної Африки, а також забезпечує онлайн трансляцію в мережі Інтернет. «Одкровення» – телеканал з головним офісом в Лондоні – виробляє багато програм у прямому ЕТЕРІ зі студії.

У Сполучених Штатах Америки найбільш поширеними є християнські організації — принаймні, у порівнянні з представництвами інших релігій. Християнське телебачення у США зазвичай транслюються в UHF діапазоні, хоча існує безліч релігійних контент-провайдерів для релігійних і конфесійних телеканалів [37].

Релігійне телебачення в США включає в себе такі телевізійні канали: Християнський «Broadcasting Network» (CBN), «Daystar Television Network», «Network Television» (EWTN), «Familyland Television Network», «God Study» Channel», «Gold Eagle Broadcasting», Ісламський «BroadcastingNetwork», «Live Faith Tv» (LFTv), «Loma Linda BroadcastingNetwork» (LLBN).

У Голландії найбільш відомим є телеканал «Humanistische Omroep» [37]. Це — невелика телекомпанія, в програмній концепції якої закладена ідея гуманізму. «IKON (Interkerkelijk Omroep Nederland)» — так само невелика міжконфесійна телекомпанія, яка контентно представляє різноманітний набір матеріалів з дев'яти основних християнських церков.

“Joodse Omroep” — нова назва NIK media (Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap), голландсько-єврейської телекомпанії, яка мовить на засадах проповідей загальнолюдських цінностей. Невеличка телекомпанія NMO (Nederlandse Moslim Omroep) — проповідник ісламських цінностей. РКК (Katholiek Kerkgenootschap) - невеличка римо-католицька телекомпанія, яка здебільшого використовує програмний продукт виробництва КРО. Релігійні інтереси протестантського середовища Нідерландів забезпечує телекомпанія ZVK (Zendtijdvoor Kerken), яка серед інших вирізняється тим, що здійснює трансляцію богослужінь з невеликих (як правило, провінційних) протестантських церков [188].

В межах африканського континенту найбільш помітним явищем в релігійному телевізійному просторі являє собою християнська телевізійна мережа «Єзекіїль ТВ», Мережа була створеною ZAOGA FIFMI Ministries International (FIFMI) у 2008 році і базується в Південній Африці. Велика частина програм транслюється із Зімбабве, де ZAOGA FIFMI має філію штаб-квартири.

На складному у контексті релігійної палітри Близькому Сході на християнській супутниковій телекомпанії SAT-7 працює п'ять каналів: SAT-7 (арабська мова), SAT-7 PARS (мова фарсі), SAT-7 KIDS (арабська мова), SAT-7 PLUS (арабська мова) і СБ-7 Тюрк (турецька мова), які транслюються на понад ніж 80% регіонів Близького Сходу. Більше того, транслювання телевізійною платформою SAT-7 релігійних передач досягають багатьох країн Північної Африки, а також 50 країн Європи.

«SAT-7», заснована в 1995 році, є першою і найбільшою християнською організацією супутникового мовлення, що працюють в цьому регіоні. Вона підтримується християнськими церквами з різних конфесій у країнах Близького Сходу і Північної Африки, а також прихильниками з Європи, Північної Америки і Азії [188].

Вартує зазначити, що, здебільшого, діяльність релігійних телеканалів світу чітко фіксується чинним законодавчим полем тієї чи іншої держави. Саме це дозволило телекомпаніям легально організувати свою діяльність. Зазвичай свою потужну практику релігійні телерадіокомпанії розгорнули за допомогою супутникового телебачення та кабельних операторів на місцях.

Говорячи про особливості розвитку релігійного телебачення в Україні та про вплив на цей процес потужних світових медіакорпорацій, ми визначили два основних аспекти цієї медіа практики.

Перший аспект — власне релігійний. Його сутність полягає в необхідності Церков проповідувати Слово Боже та збільшувати кількість своїх парафіян, а відтак, — шукати додаткові фінансові інвестиції у розвиток медіапрактики.

Другий аспект – політичний. Найбільше це стосується діяльності Руської православної церкви в Україні. Громади цієї церковної конфесії за допомогою церкви реалізовували і власні політичні амбіції. Приміром, РПЦ – відродження духовних кордонів єдиної Російської православної церкви з центром у Москві, що після розвалу СРСР гостро постало перед Московським Патріархатом, особливо щодо України. Відтак, з'являється новий термін – «православне телебачення», під яким варто розуміти виробництво та трансляцію цілого спектру телепродукції для аудиторії, котра сповідує саме православну форму поклоніння» [196].

Не варто забувати у даній ситуації і про протестантську гілку християнства. Саме ця конфесія стала чинником активного відродження після заборони при Радянському Союзі на межі кінця XX — початку XXI століття; протестанти найбільш стрімко почали розвивати свої структури на території України за рахунок саме іноземних інвестицій і задля створення нових релігійних громад.

В контенті своїх програмних сіток сучасні українські релігійні телеканали не ігнорують і світських новин, даючи в своєму ЕТЕРІ значне

місце подіям, фактам, явищам крізь призму християнської оцінки. У цьому контексті варто зацентувати увагу на форму подачі контенту. Приміром, на світських телеканалах священники не завжди почуваються комфортно через те, що їм виділяють недостатньо часу, аби висловити свою думку та озвучити позицію церкви. Не останнє місце у цій ситуації завжди займало питання ціни за використаний ефірний час. Церковні або релігійні ЗМІ таку ситуацію певним чином унеможливають або максимально нівелюють.

Сучасні медіакритики виділяють два аспекти впливу релігійних інститутів масової інформації наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. в Україні на формування суспільної думки — включно із релігійною.

Перший аспект — «внутрішній». Його особлива значимість пов'язана з тим, що кардинальні трансформації, що визначають у цілому унікальність української історії новітнього часу, неминуче відбилися на особливостях взаємин держави, суспільства, Церкви як частини суспільства і ЗМІ.

Другий аспект — «зовнішній». Його важливість визначається тим, що на порозі нового тисячоліття відносини з неминучістю є «вписаними» у сучасні процеси глобалізації, які обумовили якісно нову комунікативну ситуацію.

«У навколишньому світі сьогодні відбувається формування нового глобального медіапорядку. Щодо культурно-релігійної самоідентифікації, то за допомогою телепростору це в деякому сенсі виглядає як розмивання конфесійних кордонів, як тенденція до уніфікації» [196].

Все більша кількість людей воліють залишатися вдома й дивитися телевізор — це впливає і на відвідуваність храмів у неділю. На жаль, те ж саме ми спостерігаємо й в Україні — особливо з появою «церковних трансляцій». Похід до церкви для більшості «радіо і телепарафіян» стає винятковою подією. «Характерна в цьому зв'язку поява на українському ринку не тільки православного, але й специфічного протестантського

продукту, адресованого віртуальній аудиторії («Радіоцерква», «Інтернет-Церква» і ін.). Що ж, назви говорять самі за себе» [196].

Церква, що відстоює свою консервативну, конфесійну й історично унікальну позицію, будучи носієм національної й культурної ідеї й традицій українського народу, є найголовнішою у цьому плані. При цьому Церква як суспільний інститут, безсумнівно, зобов'язана глибоко вивчати й аналізувати закономірності, за якими живуть такі ЗМІ — живуть, аби до широкої аудиторії ефективно доносити Вічну Істину сучасними адекватними засобами.

Держава ж, відповідно до Біблії, як друга галузь установленої Богом влади, для того й існує, щоб піклуватися про суспільне благо своїх громадян, допомагати й співпрацювати із Церквою; однак, як бачимо на прикладі детального аналізу другого розділу, телепродукція, яка присвячена проповіді Євангеліє в ефірах провідних світських медіа України, бажає бути більш професійно досконалою і представленою в більш професійному контенті. Відтак, це і є (в тому числі) ще однією причиною розвитку та створення власних релігійних засобів масової інформації, аби впливати на суспільство, виховувати та далі формувати глядацьку аудиторію. Однак в цьому практичному дискурсі ми зіштовхуємось з таким поняттям як **ВІРТУАЛЬНА АВДИТОРІЯ**.

Сьогодні на території пострадянського простору не вироблена цілісна система поглядів — зокрема, на християнське телебачення. Дуже багато виникає запитань як щодо доцільності використання ефірної мережі для трансляції релігійних телепрограм, так і стосовно їхнього змісту та користі для суспільства.

Яскравою ілюстрацією дискурсу навколо долі українських релігійних телемедіа на державному рівні є повідомлення про те, що в Україні розробляється концепція загальнодержавного телевізійного релігійного каналу. Таку новину озвучили 23 травня 2013 року народні депутати із групи

«Право вибору» (фракція партії ХДС) під час зустрічі з представниками Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій» [206].

Тоді політики запевнили духовенство, що вони хочуть, аби телеканал був понадконфесійним і відображав позиції всіх Церков та релігійних організацій. Народні депутати, крім того, запропонували представникам ВРЦіРО взяти участь у розробці його концепції. Однак, з огляду на кризову політичну ситуацію в державі, говорити про швидку реалізацію в часі такого телеканалу наразі не доводиться. Окрім того, виникає запитання фінансового характеру: за чий кошт здійснюватиметься фінансування такого ЗМІ.

Відтак, нині християнські телеканали — з огляду на їхнє програмне наповнення — можна класифікувати за конфесійною приналежністю на православні, католицькі, греко-католицькі, протестантські (*адвентисти сьомого дня, баптисти, п'ятидесятники, харизмати*). Варто згадати і про мусульманське телебачення та ісламські ЗМІ. Особливої активності також набуває рух Рунвіри, представники якого все частіше стають об'єктами уваги українських медіа.

Сьогодні практично у всіх перерахованих конфесій створені прес-служби, які постійно озвучують офіційну позицію на ті чи інші процеси. Активно функціонують в Україні такі релігійні телеканали: «Глас», «КРТ», «Союз», «Надія», «СНЛ», «ТВН», «Телебачення Віковічного Слова EWTN», «Посмішка дитини». Є досить потужні сайти та інтернет-телебачення «Invictory-TV», «Перекресток-TV».

На програмних особливостях діяльності окремих з них ми зупинимось у наших подальших розділах.

3.2. Тематична представленість та жанрове наповнення програмних сіток телеканалів для православної аудиторії

Обговорюючи актуальність діяльності та мету функціонування релігійних телеканалів саме православної форми поклоніння в Україні, варто говорити як про творчі або — власне — жанрові чинники, так і про маніпулятивний, політичний аспект їхнього функціонування. Перше стосується власне програмного наповнення православних телеканалів, їхньої різножанрової палітри. Щодо другої позиції, то чимало медіа критиків сходяться в одному – в цій царині Росія окупувала український інформаційний простір, нав'язуючи так званий «русский мир», що за своєю суттю означає духовно-ментальну єдність трьох слов'янських народів з центром у Москві. Відтак, і телеканали, підконтрольні РПЦ та УПЦ МП, здійснюють відповідну медіаполітику, пропонуючи через свої ЗМІ власну ідею розвитку православного християнства і — практично повністю — ігноруючи думку інших конфесій України.

Для більшості пострадянських держав вчені визначають загрозливими факторами експансію двох головних тенденцій:

- а) європеїзація (декларативна) з входженням у Євросоюз;
- б) слов'янїзація в «русский мир» [123, с. 143].

Концептуально-науковим підґрунтям другого чинника загрози є сумновідома доктрина «русской идеи», започаткована ще монахом-старцем Філофеем в епістолярній спадщині до Івана Грозного [175]. Екстраполяцію цієї проблематики в площину медіа України і Росії вперше розглянуто в авторській монографії «Правий радикалізм і національна ідея» 1998 року [100]. Україна «епохи Горбачова — Єльцина» була «захоплена» зненацька потужною телевізійною, радіо і газетно-журнальною експансією з боку Росії. Д. Донцов, один із ідеологів українського націоналізму, вказував на «максимальну небезпеку для України «московського месіанства» [58].

Преса та телебачення стали знаряддям новітнього візантійства «руського мира», що насправді, радше, є великою ілюзією. Інтерпретація України в площині колонія — митрополія тільки відштовхує Україну від Росії. Зокрема, експансія російських журналістів та перманентні візити в Україну патріарха Кирила не додають позитиву міжконфесійному миру в Україні.

Дослідження діяльності саме православних телеканалів є цікавим насамперед тому, що воно дає можливість з'ясувати жанрові пропозиції телевізійного меню для вітчизняної глядацької аудиторії.

Телебачення православної церкви взяло на себе обов'язок виконувати культурно-просвітницьку діяльність. Серед найважливіших проблем, які порушують релігійні журналісти, зазначимо такі: морально-етичне виховання сучасного громадянина, соціальний захист широких верств населення, відновлення історичної пам'яті, зближення українських церков та їхнє об'єднання в єдину помісну, повернення законного церковного майна, боротьба з поширенням сектантства, морально-етичне виховання підростаючого покоління в дусі християнських православних традицій тощо. Саме ці контентні орієнтири лише опосередковано представлені в програмних сітках загальнонаціональних світських телеканалів. Відтак, православна церква намагається заповнити цю вакантну телевізійну нішу.

Проаналізуємо програмну сітку та жанрові особливості телевізійного контенту телеканалу «Глас». «Глас» – культурно-освітній, просвітницький канал, належить до УПЦ МП [189]. «Глас» позиціонує себе як сучасне, динамічне та культурологічне телебачення для всієї родини. Автори програм прагнуть допомогти глядачам «почути слова істини, премудрості, добра і правди» [189], показати красу довколишнього світу, на прикладах української історії та культури донести думку про те, що Україна є нащадком Київської Русі. Ефірна політика, за задумом засновників каналу, повинна відображати принципи гуманізму, освіти і високої моралі.

Канал активно розвивається. Були створені Головна редакція підготовки програм ТРК «Глас», редакція інформаційних телепрограм, мистецтвознавчий та музичний відділи, відділ дизайну, анімації й створення тривимірних моделей. З 2008 року діє відділ дубляжу й озвучування, який забезпечує поряд з українським російськомовний ефір – таким чином, з 1 вересня 2008 року телеканал «Глас» транслює свої програми двома мовами: українською та російською [189].

В Україні телеканал «Глас» ретранслюють понад 150 кабельних операторів і ще близько 100 телевізійних компаній частково на ефірних частотах. Супутникове мовлення програм телеканалу «Глас» здійснюється цілодобово через супутник «Sirius 4», що покриває країни Європи і Близького Сходу, а також Росію – територію до Новосибірська, Нижньєвартовська і Воркути; загальна чисельність населення на територіях трансляції — близько 1,2 млрд. осіб.

Супутникове мовлення двох годинних блоків здійснює також державна телерадіокомпанія «Всесвітня служба “Українське телебачення і радіомовлення”» через супутник «HELLAS SAT 2», який покриває країни Євразії, і через супутник «Intelsat 3R», що дає можливість дивитися програми в Північній Америці, із загальною кількістю населення близько 980 млн. осіб [189].

За свою непросту участь у формуванні якісного телебачення телеканал отримав дуже багато нагород і почесних відзнак. 9 червня 2011 року голова Національної ради Володимир Манжосов нагородив Почесною грамотою Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення колектив телерадіокомпанії «Глас». Голова Національної ради зазначив, що продукція телеканалу «Глас» є дуже важливою та цінною для української держави. 15 вересня 2006 року Кабінету Міністрів нагородив колектив телеканалу «Глас» почесною грамотою «За внесок у розвиток інформаційної сфери, високий

професіоналізм, відродження духовності та примноження культурних традицій в Україні» .

Високий рівень продукції телеканалу щорічно відзначається преміями міжнародних кінофестивалів і урядовими нагородами. Телеканал отримав: Гран-прі Міжнародного фестивалю «Покров», Міжнародного фестивалю християнського кіно, дипломи лауреатів Міжнародного фестивалю документальних фільмів «Кінолітопис», «Золотий Георгій», кінофорума «Золотий Витязь», кінофестивалю «Радонеж», Міжнародного Стрітенського православного кінофестивалю «Зустріч», нагорода «Хрест святого Андрія». Діяльність компанії відзначено почесною грамотою Кабінету Міністрів України, нагородами Української Православної Церкви. Телеканал «Глас» співпрацює з Міністерством закордонних справ України з метою створення презентаційних іміджевих фільмів про Україну.

В самій будівлі телеканалу є домовна церква, в ній можна проводити духовну службу. Громада домової церкви почала формуватися з 2003 року, власне, з часу створення телеканалу. Спочатку правились ранкові молитви у спеціальній кімнаті офісу. Починаючи з 2007 року, коли телеканал нарешті отримав нове постійне приміщення, розпочалося будівництво храму. 19 січня 2007 року, на свято Хрещення Господнього, відбулася довгоочікувана подія — колектив просвітницького телеканалу «Глас» зібрався на першу Літургію, яка відбулася у храмі архангела Гавриїла після чину малого освячення церкви .

Домова церква — досить простора, знаходиться на п'ятому поверсі багатоповерхової офісної будівлі. Внутрішнє убрання храму стилізовано під типовий старовинний храм православної Еллади: аркові склепіння прикрашені оригінальним орнаментом, дерев'яні перекриття стелі – міцні «старовинні» балки, завершують архітектурний ансамбль декоративні колони. Іконостас храму досить незвичний – він одноярусний, у його центрі — дві величезні ікони Спасителя та Божої Матері. Щоранку співробітники

телеканалу збираються на спільну молитву й просять у Бога благословити їхню діяльність.

Храм створений на честь архангела Гавриїла не випадково. Парафіяни сподіваються, що святий благовісник допомагатиме нести до телеглядачів благу звістку, дасть можливість сучасному глядачеві серед великої кількості інформації почути слово Істини й показати красу Богом створеного світу. Архангел Гавриїл став порадиником і помічником усіх, хто несе складний і відповідальний послух благовістування на нашому духовно-просвітницькому каналі. До святого благовісника відтепер молитовно звертаються гласівці у всіх складних ситуаціях та радощах, а також розпочинаючи нову справу чи проект.

25 липня 2007 року відбулося освячення престолу домового храму духовно-просвітницького телеканалу «Глас» Предстоятелем Української Православної Церкви Блаженнішим Митрополитом Володимиром.

Кожне богослужіння супроводжується чудовим співом камерного хору «Кредо» [189]. Для громади домової церкви архангела Гавриїла стали традиційними й паломницькі поїздки, вже два роки працює православна студія для дітей та юнацтва «Радощі», яка збирає дітей та похресників співробітників телеканалу. Тут діти вивчають Закон Божий, а ще у малюків розвивають музичині, художні та творчі навички.

Інший загальноукраїнський телеканал діє під патронатом УПЦ МП — КРТ. Канал має статус соціального телебачення. В етері телеканалу практикуються прямі ефіри, орієнтовані на постійний зворотний зв'язок із телеглядачем. У програмах каналу значну увагу приділено життю і проблемам людей. Однією з найрейтинговіших християнських програм православною програмою станом на 2013 рік в етері КРТ лишилась «На сон грядущим», авторства протоієрея Андрія Ткачова.

Російський телеканал «Союз», який належить Російській Православній Церкві віднедавна розпочав своє мовлення в етері кабельних операторів

України. За інформацією Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення, «Союз» — це російський цілодобовий духовно просвітницький телеканал, мова — російська, реклама відсутня. При цьому в ЕТЕРІ є програми українського виробництва з частковим озвучуванням українською мовою. Сам телеканал «Союз» позиціонує себе як православний. Телекомпанія була заснована Єкатеринбурзькою єпархією Російської православної церкви [194].

Російський супутниковий телеканал РПЦ «Спас» розпочав мовлення через супутник «Ямал-201», який експлуатує ВАТ «Газпром космічні системи». Завдяки супутниковому мовленню потенційна аудиторія каналу "Спас" складає близько 60 мільйонів чоловік. «Спас» вперше вийшов в ефір влітку 2005 року. Мовлення триває до 16 годин щоденно, надалі планується перейти на цілодобовий режим роботи. На каналі демонструються як власні, так закуплені програми. При цьому 60% мовлення присвячено суспільній тематиці, 40% - православ'ю. «Місією православного телеканалу «Спас» є формування світогляду і системи етичних координат, необхідних для ефективного розвитку держави, на основі відвічних православних цінностей, а також сприяння розвитку і зміцненню духовно-етичних основ російської держави» [195].

У 2008 році в російському телеетері з'явився і перший дитячий православний телеканал «Радость моя» [192]. Телеканал пропонує глядачам культурно-просвітницькі, освітні і дитячі програми. Всі вище перераховані телеканали представлені в ефірах українських кабельних операторів.

За орієнтуванням на глядацьку аудиторію тематичне наповнення програм телебачення православної церкви можна систематизувати й розподілити так.

1. Програми для широкої аудиторії або передачі про православ'я. Цей контентний зріз перераховані православні телеканали при підготовці програм орієнтуються на всі вікові групи, які цікавляться питаннями

духовного й культурного розвитку, світовими та національними проблемами. В ЕТЕРІ телеканалів є не лише проповіді священників, фільми на релігійну тематику та передачі, побудовані на релігійному баченні світу. Канали транслюють фільми без насильства, еротики та жорстокості, інформаційно-аналітичні, розважальні та дитячі програми.

2. Програми для жінок. На каналі «Глас» виходять програми «Шлях до святині» та «Образ доброчинності», які наставляють жінок у сімейному житті, дають поради, показують на реальних історіях, якою має бути жінка для свого чоловіка, дітей; розповідають про проблеми, з якими стикаються щодня молоді батьки. «До кого прилітає лелека» – програма про батьків і дітей, присутня в ЕТЕРІ телеканалу «Радість моя».

3. Телепродукти для дітей та молоді. На каналі «Глас» виходить декілька пізнавально-розважальних проєктів для даної аудиторії («Україна заповідна», «Дивний світ», «Зодчество», «Як і чому», «Моя звіринка», «Моя професія»). У телепрограмі «В гостях у Дуняши» дитяча АВДИТОРІЯ має можливість ознайомитися з творчістю поетів і письменників, культурною та історичною спадщиною, правилами поведінки та етикету. Варто відзначити, що саме ця програма присутня в ефірах всіх православних телеканалів як України, так і Росії.

4. Програми про особливості православної християнської традиції або програми для православних. Саме в сітках всіх перерахованих телеканалів більше зосереджено уваги на просвітницьких програмах про історію церкви, місіонерську роботу, особливості православної форми поклоніння.

Щодо жанрової палітри телевізійних програм, притаманної саме православним телеканалам, то набір жанрів суттєво відрізняється від традиційного ефірного наповнення світського телевізійного продукту. Практично у кожній з телепрограм присутній прихований лейтмотив – християнська мораль, присутність виховної та навчальної функцій

телебачення, на жаль несправедливо та давно забутої в ефірах світських телеканалів. За об'єкт дослідження візьмемо два телеканали – український «Глас» та російський «Спас».

Телеканал «Глас». Колектив телеканалу вже декілька років поспіль випускає в ефір *документально-освітні проекти* («Спадщина», «Портрет», «Людина праці»); *інформаційні* («Літопис», «Світ Православ'я», «Погода у православному світі», «Погода на Україну»); *духовно-просвітницькі* («Життя святих», «Шлях до святині», «Скрижалі душі», «Сторінки Євангелія», «Образ доброчинності») телепрограми.

Окремо варто говорити про такі програми.

«Добрі новини» – *інформаційна програма*, яка має на меті формування християнського погляду на події, що відбуваються у світі. Програма пропонує замислитись над певними речами, поглянути на них з точки зору історичних процесів, етичних і моральних правил, православного світосприйняття. Глядач дізнається про події духовного життя, які залишилися поза увагою провідних інформаційних агенцій.

«Джерело мистецтва» – *ток-шоу*, у якому чотири гостя, що є представниками різних напрямів мистецтва, культури, освіти, науки, медицини, намагаються відшукати істину, відповісти на гострі для аудиторії питання, розібрати тему на основі наукових даних та власного досвіду.

«Літопис. Відлуння епох» – щоденна *інформаційно-аналітична* телепрограма. Найцікавіші події, які відбуваються в світі, є у фокусі цієї програми, але і сучасний світ, і історія його становлення розглядаються крізь призму православних догм.

Цікавими і якоюсь мірою дотепними видаються програми «Погода у православному світі» та **«Погода в Україні»** – щоденні *інформаційні телепрограми*, які покликані вводити глядачів у світ православних святинь і створювати картину погоди на кожний день. Основне завдання програми – знайомити з прогнозом погоди в Україні і країнах, де є відомі православні

святині, де знаходяться об'єкти паломництва; програми покликані створювати у свідомості глядача уявлення про поширення Православ'я у світі і про головні святині православних країн.

«Природні чудеса» – цикл *історико-пізнавальних* телепередач про природні об'єкти (гори, озера, річки, заводи, острови, водоспади, печери), їхню унікальність для України, Європи, світу.

Телеканал «Спас» [195]. В ЕТЕРІ цього телеканалу зустрічаємось із новими телевізійними жанровими різновидами, власне, релігійних телевізійних жанрів – *телепроповідь*. У цьому контексті в етері телеканалу представлені: програма «Осанна» (в якій ведучим – священником — читається Євангеліє), проект «Першосвятитель» – унікальна колекція проповідей Патріарха Кирила, передача «Зустріч з священником» – тематичні програми за участю священника – проповідника.

«Церковний календар» – *релігійно-інформаційна* програма про християнські свята.

«Слово після божественної літургії», «Лампада» – *телевізійні лекції* на обрану тему священником.

«Піснеспіви для душі» — таку назву має музична православна програма.

«Бесіда з батюшкою», «Архіпастирь» — інформаційний жанр *телевізійної бесіди*, представлений на телеканалі цими двома програмами. У першому випадку священник спілкується у студії із співрозмовником. У другому – у прямому етері відповідає на запитання телеглядачів.

Особливістю телеканалу «Спас» є те, що в його етері представлені програми й інших православних митрополій - не лише Російської Федерації, а й митрополій Київської, Білоруської, Естонської. Це робить телеканал міжнародним православним — принаймні, за географічними кордонами Древньої Русі.

Окрім вищеперахованих телепрограм, в ЕТЕРІ «Спасу» телеглядачі завжди зможуть переглядати тематичні документальні фільми просвітницького, пізнавального, історичного, навчального, інформаційного, художньо-публіцистичного напрямів. Присутність та ротацію тих телевізійних проєктів, про які йдеться, можна чітко простежити, ознайомившись з програмою передач телеканалу.

Всеохоплюючий телевізійний демарш російських православних телеканалів в українському телепросторі чимало фахівців називає «окупацією українського інформаційного простору з нав'язуванням українцям так званого «русского мира» [22, с. 143]. В підтвердження сказаному наведемо зміст заяви Союзу православних громадян, після прочитання якої частково стає зрозумілою політика російських православних ЗМІ в Україні. Так, 23 січня 2002 року Союз православних громадян повідомив про те, що члени Союзу добиватимуться зміни політики НТВ відносно Російської Православної Церкви і, зокрема, створення «повноцінної православної програми», що виходить в слушний для глядачів час. Автори висловили обурення твердженнями, що прозвучали в програмі НТВ "Недавно", що неправильно тлумачать причини тоді неприйняття РПЦ візиту Папи Римського в Україну. Головною причиною, наголошується в документі, є «справжній антиправославний терор, розв'язаний греко-католиками на Західній Україні», де силоміць захоплені більше тисячі храмів, що супроводилося побиттям, застосуванням сльозогінного газу і холодної зброї.

На жаль, православне телебачення за останнє десятиліття стало потужним інструментарієм у пропаганді не тільки християнських та високоморальних цінностей, але й сепаратистських для Української держави ідей «русского мира».

Свого часу в Росії гарячим прибічником нової телевізійної ідеї виступив міністр культури і масових комунікацій Олександр Соколов, котрий вважав, що поява православного каналу «збагатить всю палітру

телемовлення» [37]. Його заява викликала бурхливу реакцію. Адже тоді Соколов озвучив задум зробити це за рахунок всіх платників податків — як державний проект, тобто кожен громадянин Росії, незалежно від свого світогляду, оплачуватиме лише одну і дуже упереджену позицію в духовній сфері.

Щодо жанрових особливостей діяльності подібних телевізійних ЗМІ, то в ЕТЕРІ їхніх програмних сіток ми зустрілись як з призабутими, так і зовсім новими телевізійними релігійними жанрами. Відзначимо такі як телевізійна проповідь, телевізійний церковний календар, телевізійна лекція, церковні піснеспіви тощо. В семантичному та виховному аспекті саме ця Церква почала брати на себе і відроджувати в ефірах своїх телеканалів роль просвітника, учителя та вихователя, що за часів СРСР мало місце в ефірах світських медіа. Крім священнослужителів, над телепроектами православних телеканалів працюють журналісти, філологи та психологи.

Головна вада телебачення для православних в Україні — «відсутність загальнонаціонального православного телеканалу, який би висвітлював життя і події усіх трьох наявних на сьогодні в Україні патріархатів» [9].

3.3. Програмна концепція телеканалів для протестантської аудиторії «CNL» та «Надія»

Яскравим представником протестантизму в телевізійному просторі країн, де переважає аудиторія, яка знає російську мову, є християнська протестантська телемережа телеканалу CNL. Телеканал веде мовлення практично у всіх країнах світу, більш ніж у 400 кабельних мережах і ефірних станціях, а також ретранслюється в Інтернеті.

Засновником телеканалу CNL є пастор Максим Олексійович Максимов. Канал був заснований в 2000 році і починав мовлення як кабельний канал в найбільших кабельних мережах міста Алма-Ати

(Казахстан), а з 2002 року почав мовлення з супутника. Першим кроком до того, щоб зробити CNL мультимовним, було відкриття каналу CNL-України українською мовою 10 листопада 2007 року. Його мовлення здійснюється з супутника Amos-2 [193]. Авдиторія CNL — населення, яке знає російську мову і проживає на території від Сибіру і Центральної Азії до Ізраїлю, Північної Африки, Європи та Америки. Глядачам доступні програми християнської тематики освітнього, науково-пізнавального, евангелізаційного характеру, новини, дитячі та музичні передачі.

Про стрімчастий розвиток релігійного телеканалу CNL свідчить така хронологія подій, пов'язаних з цим телеканалом.

25 грудня 2000 року — відкриття телеканалу CNL в кабельній мережі м. Алма-Ати. 15 липня 2002 року — розпочато трансляцію відкритого сигналу з супутника Hot Bird™, покладено початок мовлення першого християнського супутникового телеканалу російською мовою CNL; зона мовлення — 74 країни (потенційна аудиторія — 100 мільйонів телеглядачів). 2002 рік — вперше християнський супутниковий телеканал російською мовою взяв участь у найбільшій виставці релігійних мовників (NRB) в США; вперше християнський телеканал взяв участь у найбільшій в СНД професійній медіа-виставці CSTB, яка проходить щорічно в м. Москва, Росія; відкриття офісу CNL в Україні. 2003 рік — відкриття офісу CNL в Росії; відкриття офісу CNL в Латвії; телеканал CNL включений в пакети програм 40 кабельних мереж, а глядацька чисельність виростає на 2 млн. телеглядачів в Латвії, Естонії, Литві, Росії, Україні, Киргизстані і Казахстані; — розпочато роботу щодо мовлення супутникового телеканалу CNL в США; розпочато мовлення програми Максима Максимова «Сьогодні твій день» у місті Сакраменто (США) в кабельній мережі Comcast на каналі RCCTV, а також на 21 каналі West Sacramento. 1 березня 2005 року — перехід телеканалу CNL на 24-годинну трансляцію передач; 8 червня 2005 року — вихід CNL на супутник Galaxy-25, що дає змогу започаткувати мовлення телеканалу «CNL-

Америка»; 12 грудня 2005 року — телеканал CNL доступний у 280 кабельних мережах і 5 ефірних ТВ-станціях; липень 2005 року — відкриття офісу CNL в Німеччині. 14 жовтня 2006 року — вихід CNL на третій супутник - «Ямал-201», що дає змогу започаткувати мовлення телеканалу «CNL-Сибір»; кінець 2006 року — запущено Інтернет-мовлення CNL. 10 листопада 2007 року — відкрито перший християнський супутниковий канал українською мовою «CNL-Україна» з супутника «Amos-2»; розпочато телевізійне служіння ZOOM в м.Алма-Ата; початок роботи новинного агентства CNL-NEWS; запуск відеоархіву CNL.; початок мовлення телеканалу «Рупор ТВ»; створення студії CNL у Києві. 2008 рік — телевізійне служіння ZOOM розпочато у Києві. 01 січня 2008 року — CNL доступний в 115 країнах Європи, Азії, Африки, Америки, в 500 кабельних мережах. 2010 рік — відкриття великої телевізійної студії в Алмати. 15 липня 2012 року — святкується 10-річчя мовлення CNL зі супутника.

Аналізуючи стрімкий розвиток телеканалу CNL, стає зрозумілою і активізація Руської Православної церкви щодо розвитку та розширення супутникової мережі православних ЗМІ. Річ у тім, що, як бачимо, лівова частка телецентрів даного телеканалу створюється на території країн пострадянського простору і спонукає традиційну для цього регіону церкву враховувати ситуацію і створювати для глядацької аудиторії альтернативне сприйняття відеопродукції на релігійну тему.

Говорячи про жанрову палітру телеканалу CNL, вона суттєво відрізняється від телеменю, яке пропонує глядацькій аудиторії телебачення для православної аудиторії. (Телепроповідь, телесемінар, теленарис, телеесе). Однак присутні і спільні за жанровими особливостями подачі матеріалу на християнську тематику програми.

Мета телеканалу — «доносити християнські вчення через розважальні й надихаючі форми телевізійного мовлення для того, щоб принести життя і надію в житті людей, тим самим, змінити суспільство, підняти його

моральний і духовний рівень. Більшість мовців і авторів програм — це добре відомі у всьому світі проповідники, вчителі, євангелісти, священники» [193].

На телеканалі CNL транслюють багато програм різної тематики та спрямування. CNL запрошує до співпраці мовників: пасторів, лідерів служінь, творчі групи, студії та окремих авторів для трансляції програм на телеканалі.

В даний час CNL активно співпрацює з представниками кабельних мереж на договірній основі в багатьох країнах. Телеканал відкритий для співробітництва з організаціями та фахівцями, що займаються установкою супутникових антен і готовий надати їм необхідну інформаційну та технічну інформацію.

Телеканал CNL бачить своє майбутнє не тільки в розширенні зони мовлення, а й у реалізації численних проєктів, таких як відкриття телеканалів CNL Deutsch, Діти ТБ, Проповідник ТБ, власної муьтистудії. Запущене і дуже активно функціонує новинне агентство CNLNEWS, що інформує глядачів CNL про всі цікаві події християнського світу, що відбуваються в різних країнах.

Унікальним є також відкритий на базі CNL в 2008 році телеканал «Рупор ТБ» [193]. Він дає можливість кожній людині розпочати мовлення своїх програм в етері супутникового телебачення. Це абсолютно новий за формою і змістом телеканал, створюваний самими телеглядачами. Тепер для кожної церкви, творчої групи та будь-якої людини відкривається можливість безкоштовно вийти в ефір через християнський телеканал «Рупор ТБ».

Створення ZOOM в 2007 році дозволяє сьогодні людям з різних країн опанувати основи телевізійного майстерності. Впродовж кількох місяців будь-яка людина — і давно практикуючий прихожанин, і новачок — зможе почерпнути тут щось нове. Після закінчення ZOOM людина здатна самостійно створити короткометражний фільм, цікаві програми, новинні сюжети. Роботи випускників ZOOM транслюються сьогодні в сітці мовлення

CNL і «Рупор ТБ». Зараз ZOOM відкритий в Алма-Аті (Казахстан), у Києві та Одесі (Україна), а також у Бішкеку (Киргизстан).

Для того, щоб зрозуміти контентну картинку програм, що їх транслює канал CNL, подамо програмну сітку телеканалу. Зазначимо, що програмна сітка переповнена частими прямими включеннями з богослужінь різних протестантських громад. Телевізійна проповідь – найбільш популярний серед телепрограм цього каналу жанр. Далі наводимо загальну тижневу програмну сітку телеканалу за травень 2014 рік:

00:00 Просто TV з Максимом Максимовим

00:20 Слово Священника. ТК CNL

01:00 НОВИНИ

01:45 Програма церкви «Любовь Божья». Василій Тищенко

02:15 Сила віри . Девід Хасавей

02:45 Я - особистість. ТК CNL

03:00 Программы студии "Золотой скипетр"

04:00 Духовна зарядка для дітей . Лоретт Вілліс

04:30 Життя, сповнене радістю . Медиа мир

05:00 5 хвилин для Бога з Володимиром Мунтяном. Владимир Мунтян

05:05 НОВИНИ

05:15 Вірую. Християнська місія "Добрий самарянин"

06:30 Духовний центр "Відродження". Владимир Мунтян

07:30 Бог знає. Сінді Джейкобс

08:00 Примирення через хрест . Мітч та Розалі Джером

08:30 РУПОР TV

09:30 Мультфільм. Дитячі програми

10:00 Життя, сповнене радістю . Медиа мир

10:30 Істини Євангелія

11:00 НОВИНИ

11:15 Голос Ізраїлю . Джонатан Берніс

- 11:30 Наше покликання у Христі . Джозеф Принс
- 12:00 Кафе місіс Чаріті. Дитячі програми
- 12:30 Клуб 700 с Пэтом Робертсоном. Студия "Еммануил"
- 13:00 Угол. Александр Шевченко
- 13:30 Живий потік . Віталій Бондаренко
- 14:00 НОВИНИ
- 14:15 Одвічні істини. Петро Коваленко
- 14:20 Клипчик. Студия "Еммануил"
- 14:30 Двері для дива. Кріс Ояхіломе
- 15:00 Передача доктора Джейрок Лі . Джейрок Лі
- 16:00 Життя, сповнене радістю . Медиа мир
- 16:30 Креффо Доллар. Креффо Доллар
- 17:00 Слово Священника. ТК CNL
- 17:30 Добра новина. Богдан Демборинський
- 18:00 Жити по-іншому. Марина Подорожна
- 19:00 5 хвилин для Бога з Володимиром Мунтяном. Владимир Мунтян
- 19:05 НОВИНИ
- 19:20 Час чудес. В. Дилкумар
- 19:30 Духовний центр "Відродження". Владимир Мунтян
- 20:30 Рука допомоги. Церква "Царство Боже". Мануэль Моралес
- 21:00 Прийнято вважати
- 21:30 Люди і долі
- 21:45 Краса, любов, покликання . Олена Ісакова
- 22:00 Бесіди про Христа . Ренді Вейс
- 22:30 Навколо світу з Полом і Метью Бекхолер . Пол і Метью Бекхолер
- 23:00 Служение «Пробуждение». Кэт и Джордж Васкес
- 23:30 Рыбалка в американском стиле. Юрий Чебан [193].

Проаналізуємо деякі програми телеканалу CNL-Україна більш детально.

Розглянуту програмну сітку та присутні програми можна поділити на сталі, притаманні кожному дню мовлення телеканалу (Новини, Слово священника, програма нового підрозділу телеканалу «Рупор ТВ») та ротаційні, тобто такі телепроекти, вихід яких періодично змінюється в часових рамках..

За жанровим розподілом CNL - чи не один з багатьох християнських телеканалів, що пропонує глядацькій аудиторії багате та різножанрове «телевізійне меню».

Отож, за жанровою концепцією ми визначили наступні телепрограми:

Інформаційні. Даний вид представляють випуски **християнських новин**. Їх контентне наповнення характеризується міжконфесійним висвітленням новин, які стосуються всіх християнських конфесій. Новини в ЕТЕРІ телеканалу виходять щодня чотири рази на день – вранці, двічі в обід, ввечері і у нічний час (у запису).

Інформаційно-аналітичні. До таких програм ми віднесли **програму «В Фокусі»** - у ній автор «фокусує» увагу телеглядача на певних поняттях, доктринах, і висловлюваннях, шукаючи оптимальні пояснення багатьох питань. «В Фокусі» - активно використовує елементи ток-шоу, що дозволяє глядачу почути думки багатьох людей.

Музичні. Чимало в ЕТЕРІ телеканалу CNL присвячено сучасній християнській музиці. Як відомо, протестанти на відміну від представників інших християнських конфесій, намагаються прославляти Євангеліє сучасними засобами. Не останнє місце тут займає музичне прославлення. До таких програм можна віднести «МУЗ–драйв», «МХ-ТБ», постійні трансляції музичних концертів.

Публіцистичні. Саме цьому виду приділено чи не найбільше уваги. Завдяки таким програмам, на телеканалі отримав друге життя призабутий в ЕТЕРІ світських телемедіа жанр публіцистики «теленарис». Тут він представлений у програмах про Ізраїль («Різдво в Ізраїлі», «Пригоди просто неба», «Подорожі по святих місцях», «Драйв –ТВ»).

Дитячі. Підростаючому поколінню у своєму етері приділяють чимало уваги практично всі без винятку релігійні телеканали. Присутні в ЕТЕРІ CNL дитячі та молодіжні програми (мультфільми, програма «Кафе місис Чаріті», «Розминка», «Розповіді дяді Саши»). Їхня мета полягає у навчанні змалку дітлахів християнських чеснот на основі Святого Письма.

Чимало взірців телевізійного контенту належить авторству дитячої християнської студії «Еммануїл», продукція якої користувалась неабияким попитом на початку 90-х років у програмному мовленні світських телеканалів.

Науково-просвітницькі. Телепроповідь - саме цей жанр телевізійної публіцистики притаманний протестантам. В етері телеканалу CNL присутня чимала кількість програм такого змісту. Їх, в свою чергу, можна поділити на програми - свідчення («Дім живих історій», «Клуб 700»), програми - семінари (бізнес-семінари), програми - виступи у церкві («Слово пастиря», «Слово священика», «Час жатвы», «Уроки з життя Мартина Лютера»).

Зазвичай, в таких програмах відомий християнський проповідник ділиться з глядачами своїми роздумами не лише про життя відомих проповідників, біблійських героїв, а й про проблеми, вирішення яких він пропонує здійснювати. Ведучий ретельно студіює християнську літературу. До подібних за характером програм можна віднести і такі: «Подорож по Біблії. Чіп Інгрем», «Рука допомоги. Церква «Царство Боже». Мануель Моралес».

Чимало в етері приділяється уваги темі здорового способу життя. Вона висвітлюється у проектах «Мамині секрети», «Я і мій світ», «Здоров'я і віра».

Особливістю власне протестантського християнського телемовлення є трансляція програм-свідчень, в яких герої цих програм розповідають про свої життєві історії, про їхню зустріч з Богом, про своє зцілення, якщо воно відбулось, тощо. В ЕТЕРІ телеканалу «CNL» така програма має назву «Час чудес. Мануель Моралес». Схожа за концепцією телепрограма “Духовний центр "Відродження" Владімір Мунтян”. Відомий та популярний в

протестантизмі проповідник розповідає глядацькій аудиторії про людей, життя яких було уражене наркотиками, алкоголем чи іншою залежністю, та демонструє, як їхнє життя змінює Бог.

Саме в ефірах протестантських телеканалів глядач може зустрітись із ще однією, новою за жанром, телепрограмою, яку можна назвати телесемінаром. Під час програми аудиторії надаються практичні поради щодо застосування християнської моралі у повсякденному житті. Теми подружньої вірності, розлучення, певних видів залежності, сімейні скандали, стосунки батьків і дітей — все це є контентом програми «Крефло Доллар або Передача доктора Джейрок Лі». Подібні програми є яскравими жанровими зразками.

Не секрет, що, на жаль, засоби масової інформації можуть сприяти не лише позитивному розвитку людини, але й — в той самий час — спустошенню, духовній, моральній, естетичній кризі особистості. «Засилля низькопробної в художньому та змістовному відношенні дитячої теле- та кінопродукції, де постійно присутні сцени насильства, вимагає від дитячих ЗМІ підсилювати увагу до виховання дитини, розвивати високий рівень художнього сприйняття, пізнавальні інтереси та творчі можливості особистості» [145].

В цьому контексті цікавим видається ще один протестантський телеканал — «Надія». Його історія на території України розпочалася в 1990 роках з появою телерадіоцентру «Голос надії». 19 лютого 2009 року відбулося відкриття першої телестудії «Голосу надії» в Україні, що символізувало собою відкриття можливостей для створення нових постійних телепроектів.

Сьогодні український християнський телеканал «Надія» [191] — представник міжнародної телемережі «HOPE CHANNEL» в Україні. Перший вихід в ефір відбувся у серпні 2008 року. Глядацька аудиторія — люди різного віку, які обирають для себе та для своєї родини “позитивне”

телебачення. Сьогодні телеканал «Надія» пропонує 15 регулярних програм. Особлива увага приділяється дитячій, молодіжній, духовно-просвітницькій та соціальній проблематиці. Програми можна дивитися як через супутник (Hotbird, 13°E), на регіональних та місцевих телеканалах, так і на сайтах www.hopechannel.info та www.adventist.org.ua.

Серед постійних передач особливе місце займають серія документальних фільмів «... є Любов», щоденна ранкова програма «Ранок надії», а також молодіжне ток-шоу «Поспілкуймося» («Давайте поговоримо»), яке виходить в прямому ЕТЕРІ в Інтернеті. Сьогодні ці програми можуть дивитися глядачі не тільки супутникового каналу Норе Channel Europe, але й в межах обласних програм та кабельних мереж України.

Для дітей в ефір виходить три дитячих передачі: «Дружболандія», «В гостях у Добрячка», «Малювака».

Діяльність телеканалу тісно пов'язують з християнською течією «Адвентистів сьомого дня» (далі — ЦАСД). Адвентізм (*від лат. adventus — пришестья; дослівно: «біля порогу»*) — релігійна християнська протестантська течія, яка проповідує кінець світу, що наближається: «друге пришестья Христа» та встановлення «тисячолітнього царства Божого». ЦАСД — це «всесвітня християнська Церква, яка динамічно розвивається і до якої щорічно приєднується майже півтора мільйона нових віруючих. ЦАСД керується демократичними засадами існування» [191].

Чисельність прихожан Церкви, включно із дітьми та підлітками, становить приблизно 25 мільйонів чоловік. Найстарішою в Євро-Азіатському дивізіоні є ЦАСД України, що відсвяткувала свій 115-літній ювілей. Символом віри ЦАСД є Біблія. Адвентисти вірять в те, що «всі 66 канонічних книг Старого і Нового Завіту є богонатхненним мірилом і підставою християнської віри» [19].

Суттєвою розбіжністю адвентистів з іншими християнськими громадами є те, що, на їх переконання, сьомим днем тижня — за Біблією — є Субота. Святість цього дня установлена Богом при творінні Землі. Сам Бог про це сказав і власноручно про це написав. Заповідь про суботу є четвертою заповіддю Закону Божого. Дотримуючись цією заповіді, людина визнає Бога Творцем нашої Землі. «Це знак приналежності Богу, чітка ознака того, кому ми поклоняємося. Жодна заповідь Закону Божого не може бути змінена, оскільки Бог не змінюється. Пророки, Христос і апостоли дотримували суботу, і у вічності всі врятовані святитимуть цей день» [19].

Існують не лише світоглядні та ритуальні, але й міжконфесійні непорозуміння ЦАСД з іншими християнськими конфесіями. Так, представники римо-католицької церкви закидають адвентистам намагання передбачити дату другого пришествя Ісуса Христа, що є «проявом крайності в говорі Біблейського вчення про Друге Пришествя Христа, а також порушення попередження Спасителя не займатися цим» [191].

Власне, приховування своєї релігійності стало причиною відмови Національною Радою України у видачі ліцензії на супутникове мовлення у квітні 2012 року цьому телеканалу. Директор каналу В'ячеслав Дем'ян презентував членам Нацради концепцію «позитивного конструктивного телебачення для всієї родини», що пропагуватиме сімейні цінності. «Ми проаналізували те, що зараз є на телебаченні, і побачили, що є потреба запропонувати позитивне телебачення для всієї родини. Наш канал спрямований на збереження сім'ї, адже сьогодні сім'я є основою суспільства», - заявив він [191].

Натомість, тоді в Нацраді вважали, що телекомпанія позиціювала себе як сімейна і не афішувала зв'язку з Церквою адвентистів сьомого дня. Відтак, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення спочатку не дала ліцензії ТОВ «Телевізійний канал «Надія» » на супутникове мовлення.

І все ж, з третьої спроби телеканал «Надія» отримав ліцензію. 14 серпня 2012 року на засіданні члени Національної ради ухвалили рішення про видачу ліцензії на супутникове мовлення телеканалу. Умови мовлення: мовлення здійснюватиметься у просвітницькому форматі, в етері переважатимуть програми релігійного спрямування, двомовність.

Наприкінці засідання Нацради менеджменту каналу порадили пам'ятати про досвід роботи деяких каналів релігійного спрямування в українському етері. Так, було згадано конфлікт, який колись виник з регулятором у ТРК «Київ». «Свого часу в етері компанії часто транслювалася передача «Посольство Боже» за участі пастора Сандея Аделаджі» [191].

Для того, щоб зрозуміти контентну картинку програм, що їх транслює канал «Надія», подамо змішану програмну сітку телеканалу. Її програмне наповнення практично нічим не відрізняється від жанрової палітри проєктів, представлених на телеканалі CNL. Суттєвою різницею є конфесійна складова каналу, котра все-таки простежується в етері. Далі наводимо орієнтовну щоденну програмну сітку телеканалу на травень 2014 року:

00:30 - Иудаизм и Христианство в свете Торы и Евангелия - Лекция XI

01:00 - ...есть Любовь - Особо опасный

01:30 - Контрасты души - Справедливость и суд: человеческий и Божественный подходы

02:00 - Открытая Книга - Закон Божий

02:30 - Поспілкуймося - Точка приколу

03:30 - Люди и судьбы - Дитя блокады

03:45 - Заповеди блаженства - Блаженны изгнанные за правду

04:00 - Библейский час - Книга Екклесиаста — передача №11

04:30 - Вдохновение - Выпуск №23

05:00 - Евангелие глазами авторов - Что нового в Новом Завете?

05:40 - Модная книга - Самопожертвование.

06:00 - Пророки говорят - Мессия — младенец

- 06:30 - Хочу Вас спросить - Происхождение человека
- 07:00 - ...є Любов - Бомж
- 07:30 - Так промовляє Біблія - Реформатори та Закон
- 08:00 - Сила одного - Иван Соклаков
- 08:30 - Дружболандия - Неповторимый талант.
- 09:00 - Выход рядом - Новый взгляд
- 09:25 - 5 хвилин для вічності - Ти подбав про свою безпеку
- 09:30 - Страницы для души - Выпуск №15 (11)
- 09:45 - Вкус здоровья - Десерты детскими руками
- 10:05 - Мамины секреты - Значение эмоций
- 10:15 - Советы и мнения - Папа - это важно
- 10:30 - Диагноз: Здоровье - Какие напитки самые полезные?
- 11:00 - Біблія продовжує говорити - Бог посеред нас
- 11:30 - В центре внимания - Маргарита Мужеская
- 12:00 - Богослужение в храме на Подоле - Разве может что быть
хорошее из Назарета
- 13:30 - Ваша думка - Гидке каченя
- 13:30 - Вісті Надії - 5 травня, 2013 р.
- 14:00 - Богослужіння у Львові - Довірся Богу і побачиш Його силу та
міць
- 14:30 - Музична скринька - Випуск №32 (12)
- 15:00 - Дорогами християнства - Археологічні докази поширення
християнства землями України в I — IV ст. н.е.
- 15:30 - Непростое состояние - Духовные ценности
- 16:00 - Малюваки - Чудесне нагодування
- 16:20 - В гостях у Добрячка - Грозова погода
- 16:40 - Мастерская добрых дел - Потерянный ключ (Притча о добром
отце)
- 17:00 - Счастье вопреки всему - Нимало не сомневаясь

- 17:50 - Ваша думка - Звільни свої бажання!
- 18:00 - Модная книга - Хорошее дело браком не назовут?
- 18:20 - 5 хвилин для вічності - Ти подбав про свою безпеку
- 18:30 - Земля обетованная - Гробниці Йерусалима
- 19:00 - Поспілкуймося - Точка приколу
- 20:00 - ...є Любов - Жити... щоб любити: Жити, щоб жити
- 20:30 - Є проблема - Астрологія, гороскопи... як до цього ставитись?
- 21:00 - Вісті Надії - 12 травня, 2013 р.
- 21:20 - Біблія, як вона є - Марка 4:26-41
- 21:30 - Сила одного - Иван Соклаков
- 22:00 - Вихід поруч - Невипадкова зустріч
- 22:20 - Ваша думка - Яйце чи Ягня?
- 22:30 - Кантиана - Об истине и заблуждениях...
- 23:00 - Тайна жизни - Обретение веры
- 23:40 - Советы и мнения - Папа - это важно [191].

В цілому за жанровими особливостями програми телеканалу «Надія» можна поділити на інформаційні, молодіжні, дитячі, духовно-просвітницькі, спецпроекти.

Проаналізуємо деякі програми телеканалу «Надія» більш детально.

Інформаційні. «Вісті надії». Інформаційний випуск релігійних новин світу та України. У програмі йдеться про зміни в Україні та на планеті в світлі Біблії, про явища й події, які варто знати кожній віруючій людині. Для ілюстрації наведемо контентний перелік телевізійних репортажів та сюжетів одного з випусків такої програми (14 червня 2014 рік):

1. У столиці дітей-біженців зі Сходу України лікують від наслідків війни.
2. У Кривому Розі свою роботу розпочав Центр раннього розвитку «Перлинка».
3. Данські вчені довели — біг продовжує життя [191].

Концепція даного інформаційного випуску носить християнське контент наповнення. Програми з подібним змістом мають місце в ефірах практично всіх релігійних телеканалів. Їхня мета – ознайомлення населення з новинами, які мали місце в релігійному або християнському світі. За виключенням православних телеканалів, інші християнські ЗМК висвітлюють міжконфесійні новини. ЗМК православної форми поклоніння часто зосереджують увагу виключно навколо інформаційного простору православних країн або митрополій.

Молодіжні. «Поспілкуймося». Це молодіжне ток-шоу на теми, які найбільше хвилюють молодь. Часто в етері таких програм відбувається відкритий діалог між молоддю та їхніми духовними лідерами або наставниками. Аби уявити перелік тем та їхню невичерпність, коли говоримо про християнське молодіжне ток-шоу, ми наведемо декілька коротких анотацій на випуски даного ток-шоу.

«Краса потребує жертв». XXI століття — століття голлівудських стандартів та пластичної хірургії. Гасло «Народись щасливою, а не вродливою» залишилось далеко в минулому. Сьогодні в пошуках краси, добробуту та щастя молодь керується зовсім іншими принципами. Але чи врятує світ така краса? Гості: Тетяна Суханова, Олена Єрєміна, Роман Садиков [191].

«Етикет». Усім нам притаманне бажання завжди справляти гарне враження на людей. Як бути людиною приємною, чемною та вихованою дізнаємося разом з молоддю та гостями студії в цьому випуску.

Соціально-просвітницькі. «Справжній чоловік». Анонс програми. Справжній чоловік, який він? Певні стереотипи змальовує нам сучасність та диктує чоловікам свої правила, але є вічні цінності важливі для кожної людини. Поспілкуймося про це зі справжніми чоловіками, гостями студії.

«Ідеальна жінка». Які якості мають бути притаманні ідеальній жінці? На що, перш за все, має звертати увагу жінка, щоб бути повноцінною

особистістю та ідеальною в усіх сферах життя, і чи можливо це, дізнаємося після спілкування з гостями в студії.

«Життя у борг». Грошей ніколи не буває достатньо, зарплати завжди маленькі. Доводиться брати в борг, але як потім шкода розлучатися зі своїма гршима. Вихід є — не брати в борг! Чи варто брати в борг? І якщо «так», то яку суму? Що на сам перед являє собою кредит, взятий в банку? Як вірно планувати свій бюджет? Про все це в нашій передачі.

«СНІД». Україна продовжує займати провідне місце у світі по швидкості розповсюдження ВІЛ і СНІД. Що має знати про цю страшну хворобу кожен свідомий громадянин, а особливо молодь? Як вберегти себе? Як ставитися до друзів, які хворіють на СНІД та чи можна, взагалі, зупинити його?

«Чому ми хворіємо?» Навіть якщо ми намагаємось вести здоровий спосіб життя, ми все одно хворіємо. Виникає питання "Чому?". Чи є хвороби наслідком способу життя, чи передаються хвороби спадково, чи пов'язан наш душевний стан з фізичним здоров'ям?

Взагалі ж, найбільш яскравими та рейтинговими телевізійними проектами телеканалу «Надія» вважаються програми, розраховані на молодіжну аудиторію. Так, ще один молодіжний проект виходить в ефір на телеканалі російською мовою. Його назва – **«Модная книга»**. Головна ідея ток-шоу – бесіда на актуальну тему, з постійним посиленням на Біблію. Адже, як вважають автори програми, в наш час, коли все піддається сумніву і змінам, є книга, в котрій не змінилась ані йота. Це книга – Біблія. Легка, довільна та невимушена бесіда ведучого із співрозмовником на тематику зі Святого Письма робить програму доступною для всієї глядацької аудиторії, а не лише адресно для християн – протестантів. Аналоги тем, яких торкаються ведучі програми, важко знайти в ефірах ток-шоу світських медіа. Це питання віщування снів, стосунків батьків і дітей, розповіді про чудеса і про те, як треба до них ставитись, питання краси тощо. Аналогічними за форматом

молодіжні ток-шоу можна вважати проекти «Сила одного» та «В центрі уваги».

Головною суттєвою відмінністю релігійних ток-шоу від світських є недостатній рівень професійності зйомки та монтажу, відсутність потужного знімального майданчика та великої кількості глядацької аудиторії в студії. Це є скоріше за все причиною недостатнього фінансування.

Музичні. Слід окремо відзначити музичні програми протестантських телеканалів. Практично кожен із згаданих протестантських телевізійних каналів має власні музичні проекти. Їх сутність та контентне наповнення сходяться до презентації та промоції музичної сфери християн певної форми поклоніння. Особливо така форма подачі набула широкого розвитку в протестантському середовищі, оскільки прославлення Бога за допомогою сучасного музичного акомпонування – невід’ємна частина такої форми проведення богослужінь.

У даному сенсі варто відзначити стрімкий розвиток даного новітнього медіаринку. В ЕТЕРІ телеканалу «Надія» такий проект представлений програмою **«Музична скринька»**. Автори проекту вважають, що музика – це те, що має дивовижну силу. Вона спонукає і вабить, підносить і приносить смирення, оживляє, бо говорить від серця.

Потужне програмне наповнення, згідно із концепцією розвитку телеканалу, становлять соціально-просвітницькі програми. Автори таких проектів тісно пов’язують соціальну тематику, виклики, які кидає сучасна об’єктивна реальність перед населенням із проповіддю Євангелія, пошуком відповідей на питання насущних проблем у Святому Письмі.

Програма **«Ваша думка»**. Це — короткі блоки, в межах яких до мешканців міста на вулиці ставлять запитання, у формулюванні яких анонсуються різні соціальні і духовні цінності. Йдеться про бліц-опитування – доволі поширену форму інтерв’ю на телебаченні. В етері телеканалу «Надія» вона набула духовно-просвітницьких контентних перетворень. До

прикладу, репортерів на вулицях міста цікавить думка перехожих щодо сенсу життя, різницею між наукою та релігією, цінністю часу та грошей. Такі короткі опитування мають насправді потужний маніпулятивний ефект і часто використовуються в програмах для формування громадської думки з приводу певної проблеми.

Духовно-просвітницькі: «Діагноз». Цікава за контентним наповненням та сюжетною лінією програма, яка за концепцією може конкурувати з аналогічними світськими проектами. Чотири студенти вивчають сучасні проблеми здоров'я і досліджують механізми одужання й покращення самопочуття. У програмі приділяють увагу таким темам, як депресія, діабет, користь напоїв, ліки, корисні властивості овочів і фруктів.

«Є проблема». Ток-шоу на актуальні проблемні питання, з якими зіштовхуються віруючі громадяни. Серед проблем, що порушуються у програмі, варто звернути увагу те, що програми присвячені дуже гострим і не властивим для передач на світських каналах проблемам — наприклад, часто йдеться про сексуальні меншини. Під час розгляду в межах програми подібних тем кінцева головна думка, з якою автор звертається до глядацької аудиторії, є необхідність ставити за основу будь-якої дії християнські цінності. Отже, ми є свідками пропаганди та лобіювання теми християнства та Церкви як соціальних інститутів.

Кому і для чого потрібна Церква? В цьому циклові програм обговорюється питання про потребу відвідувати богослужіння, бути активним учасником життя Церкви та релігійної громади — тобто, йдеться про практику поведінки віруючих, якщо віра є особистим внутрішнім вибором та переконанням людини. Що дає Церква для людини сьогодні? Цикл веде доктор практичного богослов'я, декан богословського факультету Заокської духовної академії Анатолій Сімушов.

«... є Любов». Документальним фільмам, виробництва християнських телестудій приділяють значну увагу практично всі ЗМК різних форм

поклоніння. Телеканал «Надія» є одним з флагманів у виробництві даних проєктів. Часто авторами таких фільмів є люди, які зіштовхнулись зі складними життєвими ситуаціями. Такі проєкти підносять духовний рівень глядача, укріплюють віру у свої сили кожного, хто їх переглядає. Розглянемо анонси декількох фільмів.

«Бомж». Все життя Юрій промарнував, «мандруючи» далекими краями — Чита, Сургут, Магадан. Повернувшись в Україну, продовжував пиячити, дебоширити, жити у своє задоволення. Аж поки не допився до того, що втратив квартиру. Шахраї вивезли його у кар'єр, де на нього чекала смерть. Але трапилась подія, яка перевернула все життя Юрія.

«Ковчег — Незвичайна любов». Що рухає самодостатньою людиною, яка віддала своє житло колишнім бомжам, алкоголікам, наркоманам, та ще й сама живе і трудиться з ними? Що таке справжня любов? Данило зрозумів це, коли почав доглядати за Віктором. Данило в минулому був алкоголіком, жив егоїстичним життям. Життя Віктора теж було невеселим, привело його до втрати ноги, трьох інсультів. Вони зустрілися в «Ковчезі» і стали подарунком один одному.

«ЗОНА. Свобода... вибору». Юрій та Роман з дитинства хотіли свободи. Повна свобода привела кожного з них в колонію посиленого режиму. Це був непростий період у їхньому житті. Але саме там, у зоні, вони стали по-справжньому вільними. І подивилися на своє життя і світ зовсім іншими очима. Вони обидва зробили вибір і усвідомили: і тут, за колючим дротом, і там — на волі, свобода людини залежить від його вибору.

Спецпроєкти. «Жити... щоб любити: Жити, щоб жити» Ганна жила, як і більшість середньостатистичних громадян своєї країни. Сім'я не склалася, і щоб підняти двох дітей, вона змушена була сповна віддаватися роботі. Працювала і вдень, і вночі. Аж поки її не спіткала тяжка хвороба. Ганна опинилася між життям і смертю, і дуже злякалася. Вона надто вірила у власні сили, і не могла зрозуміти, чому це з нею трапилося? Вона почала

шукати відповідь. І знайшла її у Божому Слові. Вона звикла все аналізувати, і, досліджуючи Біблію, зрозуміла, що жила неправильно, порушувала настанови, які Бог дав людині, і, як наслідок — хвороба. Вона усвідомила, що її життя має бути спрямоване не на власний добробут, а на допомогу іншим. Господь дав їй рецепт зцілення і спонукав нести його людям. Ганна довірилася Господу. І Бог дав їй ідею, і крок за кроком Він відкривав їй шлях.

«Білий Принц». «Свого Принца на білому коні Галина зустріла, коли їй було 28 років. На той час вона вже мала чоловіка і двох дітей, виступала на естраді і займалася з чоловіком кінопрокатом — та раптом Галина зрозуміла, що зустріла саме Його. Того, про якого мріяла все своє життя. Що робити далі жінці, яка в шлюбі? Галина прийняла рішення бути з Ним» [91].

«Капкан». Капкани розставляють люди, щоб упіймати здобич. Життя розставляє свої капкани і люди потрапляють у них частіше, ніж звірі. Ці капкани маскуються під людські задоволення, вдаючи, що людина повинна мати так звану «повну свободу». Потрапивши у такий капкан, людина сама з нього вибратися вже не може.

«Дорогами християнства». Цікава та пізнавальна програма про місце Біблії у нашому повсякденному житті.

«Біблійна версія походження назви міста Київ». Досліджуючи походження назви міста Києва, більшість аналітиків опирається на легенду про заснування столиці братами Києм, Щеком та Хоривом. Однак мало кому відома саме біблійна версія походження назви. Чи має назва міста Київ та його місцевостей відношення до біблійної християнської термінології та до історії християнства? Про це програма.

«Імператор Констянтин, аріанська суперечка та продовження гонінь на християн». Програма дозволяє дізнатись про переміни в політичній та релігійній ситуації в Римській імперії та роль в цьому особливої людини — імператора Костянтина Великого — відому постать в історії християнської

церкви. Розповідь про те, чому християни відкинули найголовніше — волю Божу для людини, що записана самим Богом на камінних таблицях Декалогу.

«Гоніння на християн в Римській імперії та за її межами — причини та наслідки». Перші християни зазнали жахливих переслідувань спочатку від язичників, а потім від своїх одновірців, які шанували слова імператорів вище від Слова Божого. Програма розповідає, в чому полягає секрет вірності перших християн і про те, які були наслідки переслідувань в імперії та за її межами.

«Археологічні докази поширення християнства землями України в I — IV ст. н.е.». Дослідники стверджують, що християнство існувало на землях сучасної України задовго до Володимира. Програма дозволить дізнатись про те, чи є на цих територіях археологічне підтвердження цьому. Дізнатись можна з програми про реальні археологічні знахідки, які є підтвердженням християнства саме на наших землях.

«**Вихід поруч**». Цикл програм про людей, яким Бог допоміг вийти зі складних життєвих обставин. Такі проекти можуть стати окрасою ефіру навіть рейтингових ЗМІ світського напрямку.

«Життя після розстрілу». У 1945 році Радянська армія підходила до Берліна. Німці почали «марш смерті», гарячково замітаючи сліди злочинів. Усіх полонених привели до Балтійського моря на розстріл. Багато хто з людей почали частіше звертатись до Бога. Програма присвячена тому, як люди поведуть себе в часи смертельної небезпеки.

«**Невипадкова зустріч**». Розповіді про дітей з неблагополучних сімей, які у своєму житті рано чи пізно, але зустріли Бога.

«**За крок від прірви**». Розповіді про дітей, які жили в благополучних сім'ях, але сповідували подвійну мораль, жили подвійним життям: зранку — мамині настанови та гімназія, а ввечері — сумнівна компанія, тютюн, алкоголь і бійки... Це може тривати довго, навіть декілька років, вечірнє вуличне життя затягує глибше і глибше. Але все “хороше” колись

закінчується. Настає ситуація, коли прикро, коли згадуєш про Бога. Головне — щоб ця згадка була щирою.

«Любов та гроші». Конкретна історія про Романа, у якого з юності було дві мрії — стати заможним та бути поруч з дівчиною, яку вже давно таємно кохав. І мрії почали збуватися! Юнак приїхав до Києва, щоб вчитися та працювати. Дуже скоро йому поталанило знайти добре оплачувану роботу, і він почав безбідне життя. А ще й невдовзі зустрів Аню - кохану дівчину. Вони почали зустрічатися, а через деякий час одружилися. Та це щастя не було довгим. Робота настільки затягла Романа, що дружина майже не бачила його вдома. Почалися сварки. Все йшло до розлучення... Та втрутився Бог і зберіг їхні відносини [91].

Ось якими були фабули окремих випусків програм.

Часто, аби досягнути поставленої мети, подібні спецпроекти режисери знімають за допомогою постановочних сцен, запрошуючи до участі професійних акторів. Такі проекти є аналогами світських «Судові справи», «Кохана, ми вбиваємо наших дітей» тощо.

І все ж, кожен з релігійних телеканалів сьогодні переймається проблемою доступного, ненав'язливого та ефективного донесення до глядацької аудиторії Слова Божого. Виконують власне таку функцію в етері згаданих телевізійних каналів духовно-просвітницькі програми. Саме таким терміном їх визначає насамперед Національна Рада України з питань телебачення та радіомовлення. Глядач при перегляді таких програм зіштовхується здебільшого з таким суто релігійним жанром тележурналістики як телепроповідь. Професійно підготувати та подати подібного роду програму дуже складно. Зазвичай, в ЕТЕРІ світських медіа від таких програм просто відмовляються. Тому цілком зрозумілою є реакція релігійних ЗМІ на виробництво своїх програм — власне релігійних, розрахованих на адресну аудиторію.

Проаналізуємо деякі духовно-просвітницькі програми телеканалу «Надія» більш детально. Подамо анонси цих програм.

«5 хвилин до вічності». Щоденні духовні роздуми про вічне дочасне, важливе та актуальне у світлі Слова Божого.

«Час відлиги». Чи може Бог зробити щось для людини, котра усвідомлює, що грішить, але не відчуває ні найменшого бажання змінити своє життя?

«Легідне слово». Слово відіграє величезну роль у стосунках з іншими людьми. Не дарма мудрий Соломон писав: «Легідна відповідь гнів відвертає, а слово вразливе гнів підіймає».

«Сон може стати фатальним». Можна проїхати далеку дорогу вночі, не спати і раптом заснути в декількох кілометрах від дому. Можна все життя чекати приходу Ісуса, та раптом перед цією подією зневіритися і духовно заснути.

«Так промовляє Біблія». Відома в 90-их роках серія програм, які успішно «пройшли» в ефірах низки світських медіа України, з ініціативи адвентистів Сьомого дня. Це євангельська серія проповідей для людей, що цікавляться фундаментальними біблійними істинами.

«Богослужіння у Львові». Богослужіння в центральній львівській громаді. З кафедри до глядачів промовляють служителі церкви, богослови.

«В пошуках істини». Щотижнева програма, присвячена вивченню Біблії. Вона розрахована на глядачів, які прагнуть більше дослідити Книгу Книг.

Як бачимо, попри організаційні непорозуміння, телеканал «Надія» і надалі намагається надати альтернативу українському глядачеві у перегляді християнських програм, шляхом виробництва власної телепродукції.

У даному контексті варто зацентувати на такому явищі, як дитячі християнські програми та їх вплив на підростаюче покоління. Телеканал «Надія» приділяє неабияку увагу саме цьому питанню.

Окремо слід сказати про виробництво дитячих програм та мультфільмів на християнську тематику. Виробництво дитячих телепрограм та мультфільмів на християнську тематику можуть схвально сприйматися віруючими усіх християнських конфесій, незалежно від того, представниками якої конфесії є автори проекту, оскільки сюжетна лінія такої телепродукції переважно складається на основі біблійних історій або оповідей про земне життя Ісуса Христа. А це, своєю чергою, об'єднує всі християнські конфесії, незалежно від вікових категорій та переконань їх представників. Саме такі програми могли би стати одним із сучасних медіа-інструментів для духовного виховання сучасної молоді України.

У цьому патріарх Московський і всієї Русі Кирил — заявив про необхідність повернення виховної функції як освітнім установам, так і телебаченню і кінематографу. Кирил вважає, що «сьогодні повинна бути ідейна, духовна парадигма, в рамках якої здійснювалося б виховання особистості. Предстоятель РПЦ наголосив на важливості політики своєї держави в галузі культури, зокрема, політики на телебаченні, оскільки, за його словами, навіть бойовики можна робити так, щоб «хороша ідея була, і щоб був ясний позитивний герой» [148].

Втім, в поширенні християнських цінностей шляхом виробництва дитячої продукції теж не все гаразд. Український міжконфесійний християнський інтернет-портал «Кіріос» на своїх шпальтах намагається дати оцінку якості сучасних мультфільмів з точки зору моралі та, зрештою, користі від їх перегляду для дітей. Не секрет, що навіть мультфільми на християнську тематику теж можуть бути непридатними для широкого перегляду. Для прикладу, мультфільм «Ноїв ковчег» виробництва компанії «Вогс фільм» (2007 рік), який був продубльований російською студією «Мосфільм» та транслювався в ефірах телеканалів України та Росії, викликав неоднозначні думки з боку глядацької аудиторії. Як вважають християнські

критики, суть біблійної історії абсолютно спотворена, герої — розпусні і «стурбовані» [233].

Втім, прогрес у виготовленні дитячих християнських телепрограм за останнє десятиліття є відчутним. Виробники такої продукції зацікавлені у дистриб'юції своїх телепрограм на інші телеканали. Однак, на жаль, така продукція не є затребуваною — зокрема, світськими телеканалами на території країн пострадянського простору, які вважають себе християнськими.

В Україні діє принцип відокремлення церкви від держави. Він закріплений у Статті 35 Конституції України: «Церква і релігійні організації відокремлені від держави». Те ж саме регламентується Статтею 5 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», а також визначається пріоритет прав людини. Цей принцип передбачає їх взаємне невтручання в компетенцію одна одної [110]. Таке законодавче врегулювання стосунків держави та, в нашому випадку християнського світогляду, який за статистичними даними в Україні домінує і становить 85%, не йде на користь поширенню дитячих християнських телепрограм [77].

У якості експеримента з 29 вересня по 5 жовтня ми провели власне дослідження, з метою виявлення конфесійних розбіжностей або невдоволення від перегляду дитячої програми «В гостях у Добрячка» десятирічною школяркою ліцею, що в смт. Квасилів Рівненської області Дариною Ничипорук, котра є парафіянкою Української автокефальної православної церкви м. Рівне. За об'єкт взяли п'ять випусків дитячої програми «В гостях у Добрячка». Програма переглядалась разом з священиком та душпастиром дівчинки митрофорним протоієреєм Іоаном.

Головний герой програми — кумедний та великий ведмедик Добрячок, в гості до якого постійно приходять дві маленькі дівчинки. У першому випуску програми «Чистота в домі» Добрячок розповів, як птахи та звірі стежать за чистотою своїх помешкань. Другий випуск «Як народилася книга»

розповідає малюкам про те, як зародилась і коли виникла перша книга. У третьому випуску — «Рибалки», — побувавши в гостях у Добрячка, малюки дізнались багато цікавого про рибалок та риболовлю, її історію. У четвертому випуску - «Найменші» - Добрячок навчає усіх охочих з інтересом ставитися до всього цікавого, що є навколо дітей, та зважати на важливі дрібниці. У наступному тематичному випуску — «Небезпечні розваги» — Добрячок маленько розповість маленьким друзям, чому не можна жартувати із пожежниками, бавлячись із телефоном [191].

Кожен із випусків програми поділений на рубрики: «Варто знати» (розповідається власне сама історія); «Загадка на тему» – наступна рубрика; «Зроблено руками» — юна майстриня вчить малюків робити всілякі дрібнички. Неодмінно на завершення програми дітлахам дається домашнє завдання. Персонажі телепередачі позитивні, яскраві та життєрадісні.

Тематика програм співзвучна з біблійними історіями, натомість про Святе Письмо у цих передачах не йдеться. Такі випуски варто сприймати батькам малюків як дитячу телепрограму — добре «цензуровану» її авторами на предмет відсутності у ній сцен, які навіть у мінімально прихованій формі породжують жорстокість, неадекватну поведінку у малюків.

Після перегляду циклу таких телепередач учасниця нашого дослідження Дарина активно долучилась до завдань, які давалися глядачам в ЕТЕРІ. Батьки дівчинки відзначали зацікавлення у дитини до майстрування. Щодо міжконфесійних протиріч, то схвальну оцінку такій програмі дав і представник однієї з офіційних церков країни.

Проаналізувавши програмну сітку телекомпанії «Надія» та місце в ній дитячих телепрограм на прикладі п'яти випусків найпопулярнішої дитячої передачі каналу «В гостях у Добрячка», ми вирішили дослідити змістовне наповнення такої продукції на предмет виховання у підростаючого покоління християнських чеснот. Зважаючи на конфесійну особливість телеканалу «Надія», ми спробуємо довести можливість або неможливість трансляції

даної дитячої телепрограми в ефірах світських телеканалів України як одного з важливих інструментів у вихованні дитини.

Ми вирішили визначити конфесійні розбіжності християн «адвентистів сьомого дня» з іншими християнськими конфесіями, які можуть заважати сприйняттю таких програм широкою глядацькою аудиторією. В цьому контексті дослідити змістовне наповнення п'яти випусків дитячої передачі «В гостях у Добрячка» на предмет відсутності або присутності «конфесійних вкраплень» в її сценаріях.

Не секрет, що вплив телебачення є надзвичайно витонченим. «Чим менше користувач схильний до критичної перевірки, тим сильніше він сприйматиме запропонований йому контент не як інформацію, а як власну подію» [27, с. 208]. Саме такі можливості телебачення активно використовуються нині, адже воно перетворюється на інструментарій маніпулювання свідомістю та формування громадської думки.

Проблема телевізійного впливу набуває особливої гостроти з огляду на найбільш вразливу частину аудиторії – дитячу й підліткову. Більшість дітей нині починають регулярно дивитися телевізор у віці до 3 років, а до 15 років просиджують за телеекраном більшу частину вільного часу.

Дитячі програми телеканалу «Надія» позитивно впливають на формування і розвиток у дитячої аудиторії морально-етичних чеснот і не несуть у своєму контенті жодних міжконфесійних розбіжностей. За бажанням програмних директорів та у випадку дефіциту дитячої продукції на світських телеканалах ці програми можуть транслюватись в їх ефірах.

Таким чином, саме за допомогою телепрограм виробництва християнських телестудій є можливість заповнити прогалину у трансляції дитячих передач, на які Національною Радою України з питань телебачення і радіомовлення в ліцензіях телеканалам виділяється в середньому 10 — 20 % від загального обсягу мовлення. Часто цей відсоток заповнюється програмами сумнівної якості або мультфільмами радянських часів.

Таким чином, телеканал «Надія» у своєму етері компенсує дефіцит об'єктивної та незбалансованої інформації на проблемні теми, які часто нав'язують суспільству і яким світські медіа приділяють недостатньо уваги. Тут ми є свідками однобокої позиції, однак такої, що «претендує на істину» в думках її прихильників. Тому часто іншим світським версіям автори подібних ток-шоу просто не приділяють уваги — отже, повністю нівелюючи принципами об'єктивної подачі інформації.

Отже, проаналізувавши програмні сітки найбільш рейтингових протестантських телеканалів, варто визначити декілька відмінностей їхнього функціонування від православних телевізійних ЗМІ. Насамперед мережа покриття. Згадані вище у роботі телекомпанії представлені практично на всіх материках світу, створивши там власні студії або представництва, чого не скажеш про діяльність православних телевізійних ЗМІ, мета яких полягає в охопленні кордонів древньої Великої Русі.

Серед жанрових особливостей даних ЗМІ варто виділити декілька нових, притаманних саме протестантській формі поклоніння: «релігійний телесемінар», «пряме включення богослужіння», «телесвідectво». Чимало програм співпадають за жанровою палітрою із православним та католицьким жанровим наповненням.

Неабияку увагу протестантські громади приділяли і приділяють виробництву дитячого телеконтенту. Проаналізувавши продукцію виробництва телеканалу «Надія», ми прийшли до висновку про абсолютно міжконфесійні сценарні особливості дитячих програм виробництва громади Адвентистів Сьомого дня. А це, в свою чергу, за правильної державної підтримки частково може використовуватись і в ефірах світських медіа.

Серед новітніх гравців, представлених в етері України протестантських релігійних телеканалів, варто відзначити Молодіжне християнське телебачення JCTV та телерадіомережу Благих новин ТБН. Молодіжне християнське телебачення JCTV вперше в історії Росії отримало державну

ліцензію на телевізійне мовлення по території не лише всієї цієї країни, але й за кордоном. За словами директора телеканалу ТБН Івана Іклюшина, мрія телеканалу ТБН про створення музичного молодіжного телеканалу, який міг би допомагати молоді, зберігати внутрішню чистоту, формувати сучасні і правильні музичні смаки, ставлення до моди, один одного і церкви, ставати ближче збувається. Сьогодні JSTV віщає в рамках телеканалу ТБН щодня, починаючи з 23:00 за московським часом.

Взагалі ж, динамічний розвиток, залучення новітніх медіа технологій, постійне розширення мереж, трансляції форматів телепроповіді або бесіди (приблизно 70% ефіру) – саме так коротко можна охарактеризувати діяльність основних телевізійних ЗМІ для протестантської аудиторії, присутніх в Україні.

3.4. Телевізійний програмний контент католицької церкви. Телевізійна мережа EWTN (Global Catholic Network)

EWTN (Global Catholic Network) [180] – Телебачення Віковічного Слова, – по повному праву саме цей ЗМІ можна назвати сучасним репрезентатором доктрин співпраці Католицької Церкви із мас-медіа, тих самих доктрин, які виписувались роками і нині взяті за основу багатьма іншими християнськими конфесіями. Eternal Word Television Network – це всесвітня мережа кабельного телебачення, заснована у 1980 році монахинєю Матір'ю Марією Анжелікою від Благовіщення, яка транслює католицькі програми через телебачення, радіо, Інтернет [186].

EWTN є членом Всесвітньої католицької асоціації з комунікацій. Початком розвитку всесвітньої мережі EWTN можна назвати 1970 рік. Саме тоді мати Анжеліка була викладачем і випускала освітні аудіо- та відеокасети, вона була частим гостем на місцевій WBMG станції (раніше WIAT), а також на шоу на Christian Broadcasting Network та Trinity

Broadcasting Network. Після декількох інтерв'ю у Чикаго, вона вирішила створити свою власну мережу: «Я увійшла і побачила, що це була просто маленька студія, і я пам'ятаю, як стояла у дверях і думала, що це не займе багато часу, щоб Блага Вість досягла людських сердець. Я просто стояла, і говорила до Господа: «Господи, я повинна створити цю студію».

Мати Анжеліка придбала ліцензію на супутникове мовлення, і EWTN розпочало своє віщання 15 серпня 1981 р. з чотирьох годин щоденного ефіру. Спочатку в EWTN було лише її власне шоу – «Мати Анжеліка Live» (ефір два рази на тиждень), трансляція недільної Меси та огляд старих католицьких програм — таких, як програма архієпископа Фултона Дж. Шина «Мета, заради якої варто жити». Решту часу було заповнено програмами, підготовленими єпархіями по всій країні і шоу з протестантських джерел, що, за словами мати Анжеліки, були узгоджені з принципами Католицької Церкви; транслювались також програми для дітей — такі як «Joy Junction» («Веселе перехрестя») і «Фабрика Sunshine» («Сонячне світло»). Близько однієї третини ефірного часу приділялося світським передачам — таким, як «Білл Косбі Шоу», перегляду фільмів та кулінарних і західних тематичних шоу.

Світський зміст поступово знижується у період з 1986 до 1988 року. Саме 1988 року EWTN розпочинає цілодобове мовлення. Відтоді EWTN запровадила щоденну молитву на Розарії і додала ряд освітніх програм. Виробництво нових програм поступово збільшується. Св. Меса, яка раніше виходила в ефір раз на тиждень, з 1991 року стала виходити в ефір щодня. Трансляція відбувається з каплиці на території монастиря. З цього моменту всі шоу з некатолицьких джерел були зняті, і поступово віщання набуло більш консервативного вигляду [186].

Українська версія Телебачення Віковічного Слова розпочала своє мовлення в урочистість Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії — 8 грудня 2011 року. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення

України дозволила ретрансляцію в країні телеканалу EWTN, який працює під патронатом Римо-Католицької Церкви.

На засіданні Нацради 15 травня 2012 року ухвалено рішення про доповнення переліку програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і ретрансляція яких не обмежується — згідно з ч. 1 ст. 42 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Долучено програму «Eternal World Television Network» (EWTN).

EWTN – міжнародний християнський (католицький) телеканал. Має ліцензію на мовлення OFCOM. Обсяг мовлення – 24 години. Програми з обмеженим доступом (насилля, еротика) відсутні. Базові мови програми – англійська, німецька, французька. У часові проміжки з 9:30 до 10:00, з 15:00 до 18:00 та з 19:30 до 21:00 транслюються програмні блоки українською мовою. У програмах реклама відсутня.

Запуск EWTN розпочався о 19:00 в 2011 році. Його здійснив архієпископ Петро Мальчук, натиснувши на кнопку пульта. Запуску каналу передувала Служба Божа, під час якої архієпископ Петро молився за усіх працівників Католицького Медіа-Центру, за Боже благословення й опіку Матері Божої, а також за Боже благословення для справи розвитку Телебачення Віковічного Слова EWTN.

У 2011 році телебачення EWTN транслюється лише по Києву, його можуть бачити лише абоненти телевізійного провайдера — компанії «Воля», але у планах вихід також на інші міста України. Сьогодні присутність телеканалу значно зросла в телевізійних пакетах кабельних операторів України.

В EWTN-Україна служать священники зі Згромадження Місіонерів Облатів Непорочної Марії, Малі Сестри Непорочного Серця Марії (гоноратки) та миряни. Чисельна група Друзів та волонтерів допомагає у розвитку Телебачення своїми молитвами та служінням. За жанровим

розподілом програми телемережі EWTN можна поділити на спеціальні проекти за участю Папи (молитви, проповіді, звернення, лекції), а також на молитовні, біблійні, дитячі, для жінок, для чоловіків, на музичні, релігійно-пізнавальні, історичні програми.

Проаналізуємо жанрову концепцію телеканалу «EWTN-Україна» та програми, які є її репрезентаторами більш детально. Редакційна політика телеканалу поділяє свою продукцію на наступні види:

Цикл духовно-просвітницьких програм «Аудієнції з Папою». Такий різновид телепубліцистики в ЕТЕРІ «EWTN-Україна» представлений тематичними проповідями Папи Франциска. У них Понтифік роздумує над значенням Посту, важливістю Пасхи для кожного католика, таїнством Хрещення тощо. Така програма є центральною в програмній сітці телеканалу і без сумніву є його візитною картою.

Невід'ємною частиною ефірного програмування телеканалу є **трансляція богослужінь**. До речі, саме навколо цього жанру релігійної публіцистики серед самих католиків точиться чимало суперечностей, оскільки це може призвести до так званого віртуального християнства, тобто люди все менше будуть відвідувати реальні богослужіння.

Наступна рубрика **«Ангел Господній»** мало чим відрізняється від попередньої за жанровими особливостями та змістовим наповненням. У цих проповідях Папа ділиться з прихожанами про земну справедливість, свято Преображення Господнього тощо.

Наступними за програмною концепцією є **релігійно-пізнавальні програми, дитячі, для чоловіків та для жінок**. Окреме місце посідає інформаційний випуск **«Події»**. Далі коротко про кожну з програм.

«Чисте життя». Серія програм, в яких розглядається вчення Католицької Церкви про людську сексуальність, використовуючи твердження Святого Івана Павла Другого, що стосуються молоді, – школярів та студентів.

«Так Бог полюбив світ». Програма, присвячена Євангелію від святого Йоана.

«Дана та друзі». Християнські музиканти виконують надихаючі пісні та говорять про важливість віри в їх житті. Ведуча: Дана Скалон.

Мультфільм «Ми - католики». Цікавий християнський мультфільм для дітей, що пояснює основні правди католицької віри.

«Добрий монах» . Християнська програма для дітей

«Адвентові роздуми з кардиналом Доланом». Роздуми на період Адвенту архієпископа Нью-Йорка — кардинала Тімоті Долана.

«Вечеря Агнця». Про стосунок Пресвятої Тайни Євхаристії і Книги Одкровення розмовляють Майк Аквіліна та Скотт Ган.

«Ось він, чоловік». Програми диякона Гарольда Бурк-Сіверса, MTS з архідієцезії Портленда, штат Орегон про духовність для чоловіків, а також про те, що означає бути віруючим чоловіком у сім'ї, суспільстві та в Церкві.

«Причини вірити». Програма про те, як розуміти, пояснювати й обстоювати християнську віру. Розмову веде Майк Аквіліна з доктором Скоттом Ганом — професором біблеїстики й богослов'я в університеті Стюбенвіля.

«П'ять стовпів духовного життя». Програма дає практичне керівництво для дуже зайнятих людей, допомагає поглибити їхнє духовне життя. Католики з повагою ставляться до п'яти моральних стовпів, які походять не лише з Традиції Церкви, а й з Нового Завіту. Ці стовпи є чинником того, що, за словами Ісуса, може дійсно дати глибше навернення і ще більше виявити благодать у наших душах.

«Твоє покликання. До чого тебе кличе Бог». Програма, присвячена темі покликання. В передачах досліджується, як різні люди – чи то священики, богопосвячені особи, миряни, одружені, самотні, політики, юристи тощо, – реалізують своє покликання, що вони думають про своє покликання і як вони його відкрили.

«За лаштунками». Християнські співаки та музиканти говорять про досвід віри у їх житті та презентують повні глибокого змісту музичні твори, які впливають з цього досвіду.

«Моя християнська родина». Серія мультфільмів. Батьки Томас і Хелен навчають своїх дітей про життя святих. Це — відео, яке вашим дітям дуже сподобається.

«Роздуми о. Лео Кліффорда». Короткі, прості, а водночас дуже мудрі роздуми о. Лео — францисканця на різні теми, що стосуються життя кожного християнина. Вони не залишать вас байдужими.

«Маленька квітка». Серія програм, в якій о. Жак Дейлі розповідає про життя та дорогу до святості св. Терези з Лізьє. Коли думаємо про святих, то сприймаємо їх як дуже виняткових людей. Однак життя святих, до яких належить св. Тереза від Дитятка Ісус, таке ж звичайне як і наше, а винятковість полягає в тому, що у цій звичайності та буденності вони розпізнають присутність Господа та відкриті на прийняття Його надзвичайної благодаті.

«Віра і культура». «Журналістка Колін Керол Кемпбел розмовляє з гостями своєї програми про те, як жити Вірою в сучасній культурі. Зокрема, як виховувати дітей, протистояти впливам фемінізму, не допускати абортів, тощо» [186].

Окрім перерахованих програм Телеканалу Віковічного Слова, в його ЕТЕРІ присутні власне католицькі телепрограми: телепроповідь, прямі включення з храмів, християнські новини, телевізійна молитва. Документальні фільми – частина програмної концепції цього телевізійного каналу. Приміром, фільм «Другий Ватиканський Собор» підготовлений до ефіру з нагоди Року Віри. Цей фільм дуже детально висвітлює історичний, богословський та культурний виміри визначної події в житті Церкви, якою був Другий Ватиканський Собор. Урочиста прем'єра цього фільму відбулася в присутності Папи Бенедикта XVI 11 жовтня 2012 р.

Фільм пропонує до уваги глядачів багато унікальних історичних матеріалів, узятих із Ватиканської фільмотеки — зокрема, свідчення учасників Собору, неопубліковані документи про організацію та перебіг роботи Собору. У фільмі можна побачити оригінальні зйомки того часу, що унаочнюють найбільш значущі моменти роботи Собору, який тривав понад три роки, а також надзвичайну оздобу базиліки св. Петра – головного місця засідань учасників Собору.

Крім того, документальний фільм містить численні свідчення і виняткові інтерв'ю, дані кардиналами, патріархами та архієпископами, де вони аналізують основні теми, що обговорювалися протягом роботи Собору. Кінострічка також оповідає про чільні напрацювання II Ватиканського Собору – 4 конституції, 9 декретів і 3 декларації.

Аби наочно ознайомитись з програмуванням телевізійної сітки телеканалу, нижче наведемо програму передач 22-23 вересня 2014 року [180]:

00:00 Роздуми з О. Лео Коліфордом

00:30 Місіонер вбогих

01:00 Притчі Ісуса

01:30 Вознесіння Господнє: канонізацій на меса під проводом Папи Франциска

04:00 Католицьке соціальне вчення

04:30 Стежками Біблії

05:00 Корона до божого милосердя

05:30 Ось він чоловік

06:00 Місіонер вбогих

06:30 Твоє покликання

07:00 Розарій з Матір'ю Анжелікою

07:30 Коронка до Архангела Михаїла

08:00 Католицьке соціальне вчення

08:30 Роздуми з Отцем Лео Кліффердом

- 09:00 Ось він чоловік
- 09:30 Твоє покликання
- 10:00 Суть справи
- 10:05 Місіонер вбогих
- 10:30 Царице неба з Папою Франциском
- 11:00 Стежками Біблії
- 11:30 Католицьке соціальне вчення
- 12:00 Ось він чоловік
- 12:30 Притчі Ісуса
- 13:00 Аудієнція з папою Франциском
- 13:30 Місіонер вбогих
- 14:00 Царице неба
- 14:05 Роздуми з о. Лео Кліфердом
- 14:15 Лоретанська літанія
- 14:30 Розарій з матір'ю Анджелікою
- 15:00 Аудієнція з Папою Франциском
- 15:30 Стежками Біблії
- 16:00 Притчі Ісуса
- 16:30 Ось він чоловік
- 17:00 Коронка до Божого милосердя
- 17:30 Католицьке соціальне вчення
- 18:00 Місіонер вбогих
- 18:30 Притчі Ісуса
- 19:00 Стежками біблії
- 19:30 Вознесіння Господнє: канонізацій на меса під проводом папи Франциска
- 22:00 Wisdom from above
- 22:30 Door of faith
- 23:00 The faithfull traveler

23:30 The acts of God [180].

Діяльність католицького телебачення – «джерело та першооснова, на ґрунті якого було започатковано телеканали протестантської форми поклоніння. З одного боку, це закономірно, оскільки саме протестантизм пішов від католицизму — внаслідок розколу, чвар та міжконфесійних непорозумінь» [77]. З іншого боку, телевізійний канал EWTN зміг зберегти свою автентичність, розширити й примножити контент новими проектами і документальними фільмами.

Католицька церква має давні та традиції та нелегку історію, відтак, діяльність саме EWTN і покликана розставити крапки над тими багаточисельними «і, не залишаючи «білих плям» в історії. Католицьке телебачення – невід’ємна частина цивілізованої Європи. Телеканал EWTN гармонійно вписався в соціальний телевізійний пакет більшості католицьких країн Європи та світу. За час свого існування «Телебачення Віковічного Слова» має свою постійну глядацьку аудиторію та рейтинг.

Наскільки телеканал EWTN приживеться в Україні — наразі невідомо, оскільки лише відносно нещодавно розпочався процес його входження до кабельних пакетів телевізійних операторів. Однак з огляду на чисельну католицьку та греко-католицьку громаду в Україні [110] поява «Телебачення Віковічного Слова» є закономірною та очікуваною.

Щодо Української греко-католицької церкви, то, наслідуючи своїх попередників, вона намагається іти в ногу з часом, створивши власне поки Інтернет-телебачення «Живе ТБ». За своєю концепцією це соціально-релігійне інтернет-телебачення, створене Українською греко-католицькою церквою [190]. Перший ефір відбувся 9 серпня 2013. Проект планує існувати на добровільні пожертви, тому його можна вважати громадським медіа. Програмна концепція та жанровий розподіл схожий з «EWTN –Україна», втім з притаманною УГКЦ манерою наскрізного патріотизму до рідної землі.

Не останнє місце серед програм каналу відіграють теми участі церкви в подіях пов'язаних з АТО та під час Революції Гідності.

За програмною концепцією контент каналу можна поділити на наступні пункти. Релігійні програми - продукт виготовлений у форматі телебесіди або телеінтерв'ю. Тут можна переглянути розмову з Блаженнішими Любомиром Гузаром, Святославом Шевчуком на актуальні для християн теми. Вперше, саме на сайті «Живого ТБ» зустрічаємось з таким новим жанровим різновидом як «Відеоблог». В одному з них Любомир Гузар роздумує про долі дітей-сиріт.

На відміну від інших вище перерахованих телеканалів, «Живе ТБ» є відкритим для світських людей. Про це свідчить рубрика «Відкрита студія», представлена в ЕТЕРІ авторською програмою ведучого Костянтина Дорошенка «Публічні люди». Гостями студії були народні депутати різних скликань, науковці, спортсмени, митці.

У рубриці сайту «Відкрита розмова» ми можемо ознайомитись з особливостями телепроповіді представників української греко-католицької церкви. Пронизані патріотизмом до рідної землі, автори таких програм змушують глядачів замислитись не лише над вічними цінностями, а й долею рідної України. Так, в одній з таких проповідей «Військовий капелан УГКЦ о. Андрій Зелінський розповідає про служіння для українських солдатів та офіцерів під час тритижневого перебування у штабі АТО неподалік Слов'янська» [168].

Окремо, для зручності відвідувачів, на сайті Інтернет-телебачення викладені сюжети та репортажі телеканалу у відповідній рубриці.

«Живі новини» . У цій рубриці представлений інформаційний випуск «Жива стрічка».

Рубрика **Телемарафон «Собор єднає всіх!»**. Тематичні онлайн марафони. Для прикладу, один з них був присвячений освяченню Патріаршого собору Воскресіння Христового у Києві.

Отже, маємо можливість спостерігати за розвитком ще одного різновиду релігійного телебачення Інтернет греко-католицького ТБ. Вважаємо, що робити висновки про успішність такого проекту зарано, оскільки телемовлення каналу не представлено у програмі передач. Проекти виходять періодично. Втім, попит на такий контент серед віруючих України є і може бути значно вищим.

3.5. Міжконфесійне християнське телебачення та його апробація на прикладі рівненського телеканалу «Сфера-ТВ»

Дискусії щодо створення міжконфесійного християнського телеканалу точаться доволі давно. Щодо ідеї створення міжконфесійного телебачення на території України здійснено перші такі спроби. Окрім того, дану пропозицію все частіше озвучують представники Всеукраїнської Ради Церков та релігійних організацій України.

На початку 2007 року у Рівному створився новий телеканал – «Сфера - ТВ». За програмною концепцією він позиціював себе як міжконфесійний просвітницький ЗМІ.

Мовлення каналу — 18 годин на добу: з 06:00 до 00:00. Формат програм – просвітницький. Програмна концепція відтворена у відповідній таблиці, що подавалась на затвердження Національній Раді України з питань телебачення та радіомовлення [додаток 2]. Частка програм власного виробництва: 9 годин на добу (50%). Мінімальна частка національного аудіовізуального продукту (в тому числі власного виробництва): 15 годин на добу (75%). Максимальна частка аудіовізуальної продукції іноземного виробництва: 3 години на добу (25%). Максимальні обсяги ретрансляції: 6 годин на добу (ТРК «Глас»).

Важливо зосередити увагу на ініціаторах створення цього телеканалу. Ідея створення телеканалу полягала у промоції доброго, позитивного телеканалу без пропаганди насилля, аморальної реклами (*алкоголь, тютюн,*

презервативи); це мав бути телевізійний мовник, який підтримує християнські цінності.

Гасло «Сфера-ТВ» – «Новий погляд на життєві цінності!». Новизна творчого підходу до висвітлення подій телеканалом «Сфера-ТВ» полягає у творчості представників протестантських громад краю, яких згуртувала християнська продакшн-студія «Шлях». Ці люди займались виготовленням власних проєктів (християнські новини, телепроповіді), ретрансляціями програм телеканалу «Глас», який позиціонує себе як православний і належить до аудиторії УПЦ МП; крім того, участь у створенні «Сфера-ТВ» належить представникам власне телеканалу «Сфера-ТВ». Ці люди взяли на себе виробництво та трансляцію програм соціальної тематики, а також випусків світських новин, прогнозів погоди, технічну та режисерську підтримку у виробництві ток-шоу.

Програмна сітка побудована була таким чином. З 06:00 по 11:55 транслювались в ЕТЕРІ програми виробництва студії «Шлях» та світські проєкти телеканалу «Сфера-ТВ»; з 12:00 до 18:00 в ЕТЕРІ здійснювали мовлення програми телеканалу «Глас». З 18:00 по 00:00 (прайм тайм) – найбільш рейтингові проєкти виробництва телеканалу «Сфера-ТВ» та студії «Шлях». Детальніше сітка мовлення відтворена у спеціальній таблиці (додаток 2).

За жанровим розподілом продукція телеканалу «Сфера-ТВ» поділялась на інформаційно-аналітичні та публіцистичні програми (*2 години мовлення на добу*); культурно-мистецькі передачі (*2 години на добу*), розважальні музичні програми (*1 година на добу*), дитячі програми (*2 години на добу*), науково-просвітницькі (*5 годин на добу*), програми власного виробництва (*3 години на добу*), продукція іноземних студій (*2 години на добу*). Детальний опис програм відтворений у спеціальній таблиці (додаток 3).

Ініціаторами створення такого телеканалу виступила Рівненська Міжцерковна Рада, — відома в Україні громадська організація та «прамати»

Всеукраїнської Ради церков та релігійних організацій. До РМР входять представники усіх гілок християнства Рівненщини.

У 2000 році «учасники РМР дійшли усвідомлення, що фундаментом, об'єднуючим елементом усіх християнських конфесій є Символ Віри. Визнавалося, що є різниця в літургії та богослужінні, але ці питання не є вирішальними для спасіння людської душі» [201].

На 2001 рік РМР — це вже сформована команда. 3 грудня 2001 р. у приміщенні Рівненської облдержадміністрації було підписано Угоду про співробітництво та організацію взаємовідносин між Церквами, які працюють на Рівненщині. У документі визначено мету РМР: «зближення та примирення всіх християнських конфесій, які стоять на основі вчення Господа Ісуса Христа та інтересам кожної з них відповідає діяльність на підставі Святого Письма для поширення християнської віри» [202]. Цю Угоду підписали: В. Ільчук, старший пастор Церкви Повного Євангелія «Осанна», В. Гарбар, пастор Євангеличної Церкви «Голгофа», Ф. Семенюк, пастор Української Євангельсько-Реформованої Церкви, П. Корнійчук, директор Християнської місії «Пробудження», протоієрей Богдан Оплаканець, настоятель Троїцької парафії УПЦ КП, В. Зайчук, пастор Вільної Методистської Церкви, а також о. Анатолій Лук'яничук, священник УАПЦ протоієрей Іван Поляниця, представник римо-католицької церкви Владіслав Чайка.

Цього ж 2001 року у зв'язку з налагодженням ефективної роботи МР було запропоновано обрати координаційний комітет МР. Була висунута пропозиція обрати координатором РМР В. Гарбара («Голгофа»), координаторами А. Горобця (УПЦКП) і В. Чайку (РКЦ), а секретарем – пана О. Абатурова (директора місії «Обітниця миру»). Відтоді документувалася вся робота. Неодноразово на засіданнях РМР були присутні представники державних органів — керівники відділів та департаментів, які відповідають за роботу з дітьми, молоддю, благодійні соціальні проекти [201].

Яким був результат співпраці між християнськими конфесіями в форматі РМР? Перш за все, спільна координація зусиль та намірів, обговорення та аналіз наболілого покращило атмосферу взаємин між церквами: було прийняте апріорне рішення - не осуджувати один одного, а приймати в конфесійній різноманітності.

Силами ради велася боротьба із засиллям окультної практики в місті Рівне. Зокрема, до відповідних відділів та міського голови були направлені звернення від РМР щодо ненадання оренди в кінопалаці "Україна" різного роду ворожкам та цілителям, а також заборони реклами їхньої діяльності в ЗМІ. Так, на одному із засідань Міжцерковної Ради «у 2005 році священники дійшли згоди, що потрібно активізувати роз'яснювальну роботу серед громадськості міста й області про святість неділі та зло окультизму, популяризувати праведне життя на засадах заповідей Божих» [96].

РМР провадить роботу в освітньому напрямі. Зокрема, у 2001 році була проведена конференція «Віра чи марновірство», в якій, окрім церковних діячів, виголосили доповіді науковці та лікарі — зокрема, психіатри та психотерапевти.

Радою були проведені спільні молитви покаяння на Майдані Незалежності Рівного - проти абортів, за здоров'я сімей тощо. Традиційною стала щорічна міжцерковна «Хода в ім'я Ісуса», що відбувається на початку літа. «Одна колона віруючих вирушає від римо-католицького костелу Петра і Павла, інша - від Покровського собору УПЦ КП. На Майдані незалежності обидві колони сходяться, щоб провести міжцерковне віче «з наболілих мешканцям Рівного проблем» [41, с. 1], на якому проголошувалася спільна завершальна молитва за благословення міста і краю, участь в якій брали священники та представники різних конфесій.

Щодо співпраці із ЗМІ, то священники занепокоєні наповненням інформаційного простору України, зокрема, телебачення, антиморальними фільмами, які сповнені сцен насилля, пропагують антисоціальну поведінку

тощо. Саме тому просвітницький телевізійний канал «Сфера – ТВ» мав на меті пропагувати духовні християнські цінності у всіх сферах життя людини [Додаток 3].

Першим проектом, що уособлював в ефірі телеканалу діяльність Рівненської Міжцерковної Ради, була програма «Грані християнства». За круглим столом у студії телеканалу збирались священники основних гілок християнства, що входять до Рівненської Міжцерковної Ради. Теми, на які дискутували представники різних конфесій, були актуальними та різнобічними: «Музика та церква», «Інтернет», «Сексуальні меншини», «Значення хреста», «Багатодітні сім'ї». Цікаво, що сьогодні програму «Грані християнства» можна зі всією відповідальністю назвати попередником відомого нині релігійного ток-шоу «Світло».

Функціонування телеканалу у такому форматі проіснувало два роки. У зв'язку із світовою фінансовою кризою формат та концепцію телеканалу його власникам довелось переглянути — насамперед, у зв'язку з низьким рівнем фінансування та залучених від реалізації реклами додаткових коштів.

Станом на 2014 рік в етері телеканалу частково транслюються окремі проекти. Решту довелось призупинити. В тому числі — й «Грані християнства». Як ведучий цього шоу, автор монографії може твердити, що така програма продемонструвала попит глядацької аудиторії на проекти за участю різних священнослужителів та з метою пошуку спільної думки у вирішенні певних питань та оприлюдненні відповідних позицій. Суспільство, якщо виходити із результатів кількості відвідувань програми на сайті телеканалу, справді бажає консолідації християн та присутності християнських цінностей у телепросторі як фільтра та цензора етики та моральності мас-медіа.

Щоправда, виникає інше питання – неготовність до такого діалогу представників усіх християнських громад. Часто під час підготовки програми виникали міжконфесійні непорозуміння. Крім того, доволі відчутним було

небажання представників традиційних гілок християнства йти на діалог з віруючими протестантських громад. Присутність УПЦ МП взагалі була відсутня в ефірах. Їхня офіційна позиція – розвиток власних ЗМІ та можливість висвітлення своєї думки і безперобійна доступність до своїх ЗМІ.

Ідея запровадження саме такого за програмною концепцією телеканалу контенту продемонструвала неготовність представників усіх гілок християнства до консолідації навколо вирішення актуальних проблем соціуму та сьогодення у суспільстві і — головне — чесного висвітлення цих проблем. З огляду на пророблену роботу, варто все-таки кожній з громад розвивати власні ЗМІ, об'єднуючись при цьому точково у конкретних та окремо розглянутих соціальних ситуаціях та випадках. До речі, вдалий та яскравий приклад такої консолідації – ток-шоу «Світло», що виходить в ЕТЕРІ першого Національного телеканалу.

Втім, наскільки довго телеканал «Сфера-ТВ», що існує за рахунок податків громадян, зможе підтримувати такий проект, невідомо. Як свідчить досвід, програми такого формату недовго існують в ефірах світських — навіть рейтингових — медіа. Відтак, наразі творчі потуги телеканалу та ресурси зосереджені в ефірах релігійних телеканалів, програмна концепція яких була розглянута вище. Не останнє місце посідає проблема фінансування. «Грані християнства», приміром, довгий час виходили за принципом співфінансування релігійних громад.

Тому єдиним правильним виходом із ситуації навколо виробництва міжконфесійних християнських проектів сьогодні є підтримка державних інституцій, неурядових громадських організацій та грантів, потужна промоційна робота та пошук креативних режисерських рішень.

Висновки до третього розділу

Функціонування міжконфесійного контенту на телебаченні (програми за участю різних священнослужителів), метою якого був би пошук спільної думки у вирішенні певних питань та оприлюдненні відповідних позицій, продемонструвало відчутний попит глядацької аудиторії. Автор монографії як продюсер та журналіст цілої низки програм міжконфесійного спрямування в ЕТЕРІ телевізійного каналу «Сфера-ТВ» (місто Рівне) переконався в тому, що суспільство, якщо виходити із зацікавлення аудиторії програмами — а надто, результатів відвідувань програми на сайті телеканалу, справді бажає консолідації християн та присутності християнських цінностей у телепросторі як фільтра та цензора етики та моральності мас-медіа.

Щоправда, виникає інше питання – неготовність до такого діалогу представників усіх християнських громад. Часто під час підготовки програми виникали міжконфесійні непорозуміння. Крім того, доволі відчутним було небажання представників традиційних гілок християнства йти на діалог з віруючими протестантських громад. Представники УПЦ МП взагалі були відсутні в програмах: їхня офіційна позиція – розвиток власних ЗМІ, безперервна доступність до своїх ЗМІ та можливість висвітлення виключно власної точки зору.

Ідея створення міжконфесійного телебачення може поки що розглядатись за участю православних конфесій всіх гілок, окремо — громад протестантського походження та — окремо — за участю католиків і греко-католиків. Ідея об'єднання всіх християнських конфесій в етері наразі не є реальною, оскільки в управлінні церков присутній елемент позиціонування виключно власної автентичності та важливості. Ідея міжконфесійного телевізійного ЗМІ, який би пропагував християнські цінності, може бути втілена за рекомендаціями владних інституцій та у результаті тривалих міжцерковних консультацій та погоджувальних концептуальних рішень.

Запровадження саме такого, міжконфесійного за програмною концепцією телеканалу контенту, продемонструвала неготовність представників усіх гілок християнства до консолідації навколо вирішення актуальних проблем соціуму та сьогодення у суспільстві та — головне — чесного висвітлення цих проблем. З огляду на пророблену роботу, варто все-таки кожній з громад розвивати власні ЗМІ, об'єднуючись при цьому у конкретних соціальних ситуаціях та випадках. Вдалий та яскравий виняток подібної консолідації – ток-шоу «Світло», що виходить в етері Першого Національного телеканалу.

Втім, якщо йдеться про конкретний телевізійний канал, що існує за рахунок податків громадян, то, як свідчить досвід «Сфери-ТВ», програми такого формату недовго існують в ефірах світських та навіть рейтингових медіа. Відтак, наразі творчі потуги телеканалу та ресурси зосереджені в ефірах релігійних телеканалів, програмна концепція яких була розглянута в тексті монографії. Не останнє місце посідає проблема фінансування. «Грані християнства», приміром, довгий час виходили за принципом співфінансування релігійних громад. А тому єдиним правильним виходом із ситуації навколо виробництва міжконфесійних християнських проєктів сьогодні є підтримка державних інституцій, неурядових громадських організацій та грантів, потужна промоційна робота, пошук нестандартних, креативних режисерських рішень.

ВИСНОВКИ

Монографія присвячена дослідженню релігійного контенту християнського спрямування у вітчизняному телепросторі. За допомогою використання наукових методів розв'язано поставлені у монографії завдання і одержано такі результати.

1. Аналіз науково-методологічних засад висвітлення релігійних проблем у світських ЗМІ та функціонування релігійних ЗМІ засвідчив: деякі дослідники справедливо вважають, що з усіх традиційних християнських конфесій саме католицька ієрархія найактивніше висловлюється щодо сучасних комунікаційних технологій і їх практичного застосування, демонструючи свою сучасність і прогресивність. Функціональність католицьких та греко-католицьких ЗМІ, як правило, розглядається в контексті ставлення католицьких церков до соціальної комунікації загалом та Інтернету зокрема.

Ретельно проаналізувавши засадничі та концептуальні документи трьох найбільших релігійних християнських конфесій, які діють в Україні, щодо їхнього бачення співпраці зі ЗМІ, стає очевидним, що церква ніколи не відкидала можливості співпрацювати з мас-медіа. На прикладі нормативних документів, наприклад, Католицької церкви ми бачимо чітку співпрацю церкви, влади та ЗМІ. Сьогодні Рим суттєво поліпшив свої позиції в царині співпраці зі ЗМІ. Взагалі, саме завдяки баченню багатьох церков місця преси у служінні людям ми маємо широке розповсюдження такого поняття як релігійна журналістика.

Щодо позиції Православної церкви, а саме Російської Православної церкви, її бачення у функціональних та концептуальних можливостях ЗМІ у служінні Богу та людям, то вони нагадують ті засадничі позиції, з яких починала саме Католицька церква. На превеликий жаль, РПЦ, окрім потужної медіа політики в інформаційному просторі держав-спадкоємиць

Київської Русі, проводить ще й відчутну маніпулятивну роботу з аудиторією на предмет визнання єдиної правильної віри – православної. Практично кожен із ЗМІ, які контролюється РПЦ, у своїй назві має радше назву «православний», аніж «християнський».

Російська православна церква є засновницею та диктатором моди на християнську православну медіапродукцію. Зокрема, завдяки підтримці державного бюджету РФ, цій Церкві вдається знімати цілі серії документальних та художніх фільмів про історію Церкви та її Святих тощо. Україна підпадає під вплив такої індустрії, не маючи достатньо фінансів на виробництво альтернативних, проукраїнських проєктів. Тому УПЦ КП та УАПЦ не так потужно представлені в інформаційному просторі України.

Протестантські медіа сповідують крокування в ногу з часом та реакцію на потреби суспільства. Протестантські громади не відкидають у своїй роботі жодних новітніх віянь, а намагаються надати їм — в межах можливого контенту — християнського сенсу. Саме протестантський рух в Україні щодо питань мас-медіа став диктатором моди і для представників академічних громад краю. Результат такої роботи – відома християнська спілка «Новомедіа», велика кількість друкованих та інтернет ЗМІ, проєктів, підтримка західних країн тощо.

Католицька церква і надалі продовжує використовувати як власні медіа, так і дружні їй світські ЗМІ для проповіді християнських цінностей. Сьогодні це набуває нових форм подачі та висвітлення, що можна спостерігати — як приклад — в етері телебачення католицької церкви.

2. З часу утворення засадничих документів та положень щодо співпраці зі ЗМІ кожна з конфесій має потужний архів релігійних праць, видань, книг та газет. Популярність і затребуваність, а водночас — і малокомпетентність в інформації на релігійну тематику змушують активних християн створювати професійні спілки, асоціації, проводити тренінги та зустрічі, адже готувати матеріал на релігійну тему – досить складна та копітка робота. Результатом

такої праці стала можливість християн впливати на процеси, що мають місце в світі, країні, регіоні. Церква та релігійні медіа сьогодні – потужне джерело інформації, яке — наразі — часто ігнорується світськими ЗМІ і є неналежно почуте, що, звісно, не може влаштовувати віруючих.

Авдиторія прагне отримати актуальну, оперативну і, головне, повну та збалансовану інформацію. Саме в цьому і полягає ключове завдання журналістики. Втім, дотримання журналістських стандартів сьогодні, як з'ясувалось з огляду на аналіз найбільш рейтингових програм відомих світських телемедіа, – справа не з легких.

Аналіз випусків новин засвідчив надмірний інтерес з боку представників телеканалів до релігійних новин з негативним контентом та емоційним наповненням. Натомість інтерес до інших, не менш важливих та цікавих подій в релігійному житті України залишається поза журналістською увагою. Найбільше це стосується представників протестантських громад. Складається враження: що б ця спільнота не робила корисного та позитивного для своїх прихожан, для суспільної користі, для іміджу країни, в ефір все одно потрапить виключно контент здебільшого негативного змісту.

Зрозуміло, що подібний стан справ в етері світських медіа не може влаштовувати ані Христову церкву як інституцію (незалежно від конфесії), що претендує на висвітлення без цензури та перекручувань власної позиції, ані аудиторію, яка хоче отримати конкретні коментарі з приводу певних подій та явищ, що відбуваються в державі.

Проаналізувавши світські ток-шоу, ми відстежили незбалансовану, перекручену та не зовсім об'єктивну подачу в ефір позиції християнства. Це і призвело до певних декларативних заяв церкви на зразок заяви Патріарха Кирила РПЦ про заборону священикам відвідувати світські ток-шоу, що великою мірою входить у протиріччя зі стандартами свободи слова в Україні.

Ледь помітна присутність в ефірах світських телеканалів релігійних проектів не відтворює повною мірою впливу позиції християнства на

процеси в державі, яка називає себе християнською і більшість населення якої є християнами. Натомість, коли йдеться про думку церкви, у багатьох сучасних «критиків» з'являється велике невдоволення та заздалегідь підготовлені коментарі про невтручання церкви в справи світські. Хоча часто йдеться про ігнорування ключовими журналістськими стандартами в подачі та інтерпретації контенту.

Християнство все частіше реагує на суспільні процеси, які відбуваються в Україні, та намагається втрутитись в них у міру власної моральної компетенції: участь у виборах, створення політичних сил з брендом «християнський», організація маршів та мітингів проти легалізації одностатевих шлюбів, торгівлі та легалізації легких наркотиків тощо. Відтак, ігноруючи або спотворюючи думку церкви та християнства на світські процеси, власники та шеф-редактори світських телевізійних каналів змушують Церкву створювати власні, підконтрольні їй ЗМІ, та конкурувати із телеканалами світськими за рахунок виготовлення власної якісної телепродукції християнського змісту, прагнучи при цьому підтримувати «моду» на споконвічні моральні принципи та цінності, чого сьогодні явно бракує в ефірах рейтингових ЗМІ. Тому, на наше глибоке переконання, ми є свідками зародження нової впливової сфери ЗМІ — релігійне телебачення.

Відтак, поява в телепросторі феномену релігійного телебачення — явище, мабуть, закономірне, оскільки саме такого роду ЗМІ покликані компенсувати дефіцит інформації та програмної жанрової палітри для своєї аудиторії та заповнити ту жанрову прогалину телевізійних проектів, які через низьку рейтингову спроможність та малу комерційну привабливість були зняті з програмних сіток світських телеканалів. Мова йде про християнські дитячі телепрограми, мультфільми, які оперують виховною та розвиваючою функціями, серію документальних фільмів про історію церкви, семінари, телевізійні лекції та ток-шоу — все це сьогодні можна побачити в ефірах саме релігійних телеканалів.

3. Тематична та жанрова палітра проаналізованих у дослідженні програмних сіток релігійних телеканалів демонструє, з одного боку, нагальну потребу та концептуальне бачення християнства у розвитку своїх медіа, з іншого боку, – моральну та етичну деградацію світських мас-медіа, в ефірах яких практично відсутні програми релігійного спрямування. За результатами аналізу програмного наповнення релігійних телевізійних ЗМІ різних християнських конфесій програмний продукт цих ЗМІ можна поділити на поліконфесійний (такий, що притаманний їм всім) і конфесійний, що має місце в ефірах виключно конкретного телевізійного ЗМІ.

Однак склалась спільна картина бачення жанрового та концептуального наповнення таких каналів. Так, в ефірах кожного з них присутні проекти таких тематичних спрямувань: релігійно-пізнавальні, історичні, духовно-просвітницькі, інформаційні, дитячі, музичні, інформаційно-аналітичні, публіцистичні, науково-просвітницькі, культурно-просвітницькі програми. Релігійно-пізнавальні програми в ефірах аналізованих ЗМІ представлені серією документальних фільмів про святі місця, відомих християн, телевікторини. Історичні програми відтворюють документальний цикл передач про історію церкви, ток-шоу на тему історії Біблії тощо. Духовно-просвітницькі програми – найпоширеніший з тематичних напрямів, це власне релігійні жанрові конструкції програм: телепроповіді, телесемінари, прямі включення богослужінь, телелекції, відеоблоги. Інформаційні програми у всіх згаданих телевізійних ЗМІ презентують міжконфесійні християнські новини. До дитячих програм належать цикли мультфільмів та різноманітних дитячих телевікторин. Публіцистичні програми відтворені в ефірах за допомогою релігійних ток-шоу, бесід у студії на актуальні як релігійні, так і світські соціальні теми. Науково-просвітницькі програми притаманні всім телеканалам; у них, зазвичай, йдеться про наукове обґрунтування походження світу на основах Біблії. До культурно-просвітницьких та музичних програм належать різні

проекти, у яких йдеться про творче життя певної громади, музичні відеокліпи на християнську тематику тощо.

Отже, перераховані узагальнені контентні особливості формування програмних сіток притаманні усім проаналізованим в дослідженні телевізійним каналам і становлять однакову за змістом — втім, іншу за конфесійними особливостями — телевізійну творчу продукцію. Щодо власне конфесійних проектів, то вони присутні в ефірах каналів, підконтрольних РПЦ і оперують легкими елементами політики із згадуванням «царів та вождів». В ефірах телевізійних ЗМІ інших конфесій заглиблення в світську сторону життя зазвичай уникається, при цьому надається перевага виключно духовній лінії розвитку передачі.

Головна характеристика релігійного контенту християнського спрямування релігійних телеканалів — незалежно від конфесійної приналежності — це насамперед проповідь Слова Божого та просування власних конфесійних переконань, повне ігнорування реклами деструктивного змісту, тем розпусти, насилля, вбивств, сексу, максимальне сфокусування уваги на виховній, розвиваючій та навчальній функціях телевізійних програм. Елемент розважальності практично відсутній — за винятком окремих дитячих телевізійних ток-шоу та вікторин. Але і ці програми містять серйозне змістове навантаження. Суттєвими розбіжностями у роботі всіх телеканалів релігійного наповнення є форма подачі матеріалу із врахуванням конфесійних особливостей.

4. Функціонування міжконфесійного контенту на телебаченні (програми за участю різних священнослужителів), метою якого був би пошук спільної думки у вирішенні певних питань та оприлюдненні відповідних позицій, продемонструвало відчутний попит глядацької аудиторії. Автор монографії як продюсер та журналіст цілої низки програм міжконфесійного спрямування в ефірі телевізійного каналу «Сфера-ТВ» (місто Рівне) переконався в тому, що суспільство, якщо виходити із зацікавлення аудиторії

програмами — а надто, результатів відвідувань програми на сайті телеканалу, справді бажає консолідації християн та присутності християнських цінностей у телепросторі як фільтра та цензора етики та моральності мас-медіа.

Щоправда, виникає інше питання – неготовність до такого діалогу представників усіх християнських громад. Часто під час підготовки програми виникали міжконфесійні непорозуміння. Крім того, доволі відчутним було небажання представників традиційних гілок християнства йти на діалог з віруючими протестантських громад. Представники УПЦ МП взагалі були відсутні в програмах: їхня офіційна позиція – розвиток власних ЗМІ, безперервна доступність до своїх ЗМІ та можливість висвітлення виключно власної точки зору.

Ідея створення міжконфесійного телебачення може поки що розглядатись за участю православних конфесій всіх гілок, окремо — громад протестантського походження та — окремо — за участю католиків і греко-католиків. Ідея об'єднання всіх християнських конфесій в етері наразі не є реальною, оскільки в управлінні церков присутній елемент позиціонування виключно власної автентичності та важливості. Ідея міжконфесійного телевізійного ЗМІ, який би пропагував християнські цінності, може бути втілена за рекомендаціями владних інституцій та у результаті тривалих консультацій та погоджувальних концептуальних рішень. Втім, потреба у такій ідеї не на часі.

5. Запровадження саме такого, міжконфесійного за програмною концепцією телеканалу контенту, продемонструвала неготовність представників усіх гілок християнства до консолідації навколо вирішення актуальних проблем соціуму та сьогодення у суспільстві і — головне — чесного висвітлення цих проблем. З огляду на пророблену роботу, варто все-таки кожній з громад розвивати власні ЗМІ, об'єднуючись при цьому у конкретних соціальних ситуаціях. Вдалих та яскравий виняток подібної

консолідації – ток-шоу «Світло», що виходить в етері Першого Національного телеканалу.

Втім, якщо йдеться про конкретний телевізійний канал, що існує за рахунок податків громадян, то, як свідчить досвід «Сфери-ТВ», програми такого формату недовго існують в ефірах світських — навіть рейтингових — медіа. Відтак, наразі творчі потуги телеканалу та ресурси зосереджені в ефірах релігійних телеканалів, програмна концепція яких була розглянута в тексті монографії. Не останнє місце посідає проблема фінансування. «Грані християнства», приміром, довгий час виходили за принципом співфінансування релігійних громад. А тому єдиним правильним виходом із ситуації навколо виробництва міжконфесійних християнських проєктів сьогодні є підтримка державних інституцій, неурядових громадських організацій та грантів, потужна промоційна робота, пошук нестандартних, креативних режисерських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамьянц Т. З. К диалогической телекоммуникации: от воздействия – к взаимодействию. Москва: Ин-т социологии РАН, 1999. 136 с.
2. Адамьянц Т. З. Коммуникативные навыки как характеристика и условие оптимизации взаимодействия человека. *Мир психологии*. 2008. № 1. С. 130–139.
3. Академія української преси. URL: <http://www.aup.com.ua>.
4. Алфьорова З. І. Візуальне мистецтво кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства: 26.00.01. Харків, 2008. 40 с.
5. Андреев А. А. Политические телевизионные дебаты: их роль в избирательных кампаниях, социально-психологические и жанровые особенности: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. Москва, 2004. 23 с.
6. Архів програми «Розбір польотів». URL: http://inter.ua/ru/video/program/rozbir_poliotiv/2012/05/18/gay_relations.
7. Архів програми «Розбір польотів». URL: <http://otechestvo.org.ua/main/20055/1406.htm>.
8. Архів програми «Розбір польотів». URL: <http://prozhittya.com.ua/show/2012-12-03-malchiki-zaychiki/>.
9. Ассоциацию «Новомедиа» поздравляют с пятилетием. *Бюлетень Новомедиа*. 2009. № 2(9). С. 2–3.
10. Бабенко В. В. Семіотичний інструментарій у комунікативній стратегії українського телебачення: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.06. Київ, 2008. 15 с.
11. Бакулев Г. П. Современные концепции и теории массовой коммуникации в контексте новых медиа: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.01.10. Москва, 2003. 59 с.

12. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Харків: Харків. іст.-філол. т-во, 2001. 379 с.
13. Балаклицький М. Перспективи протестанської журналістики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика*. Київ, 2008. Вип. 16. С. 32–36.
14. Балаклицький М. Протестантське розуміння масово-інформаційної діяльності. *Інтернет-газета «Путь»*. URL: <http://www.asd.in.ua/archives/1188292486>.
15. Балаян А. Р. Основные коммуникативные характеристики диалога: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1971. 19 с.
16. Бар'єр для ток-шоу. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/media/barrier-dlya-tok-shou>.
17. Березин В. М. Теоретико-методологический анализ телевизионной коммуникации: сущность, структура: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.01.10. Москва, 2003. 53 с.
18. Беляков О. О. Комунікація як інструмент екологічної політики (на прикладі порівняльного досвіду України та Німеччини): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 1999. 20 с.
19. Біблія. Друга книга царств (глава 1.Стих 26).
20. Божедаров Д. А. Средства массовой коммуникации в современной образовательной системе: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. Москва, 2005. 143 с.
21. Бойко А., Полякова А. Обережно, релігія: маніпуляція словом у мас-медіа. *Мова. Суспільство. Журналістика: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування й розвитку української мови (Київ, 6 квітня 2012)*. Київ: ВГЦ «Київський університет», 2012. С. 18–23.
22. Бойко А. А. Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій. Київ, 2009. 158 с.

23. Бойко А. А. Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр.: Культура. Суспільство. Мораль: монографія. Дніпропетровськ, 2002. 305 с.
24. Бойко А. А. Церковна преса. Якою вона мусить бути. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1896>.
25. Борецкий Р. А. Телевизионная программа: очерк теории пропаганды. Москва, 1967. 214 с.
26. Бугрим В. В., Мащенко І. Н. Телебачення прямого ефіру: навч. посіб. Київ: Либідь, 1991. 200 с.
27. Бурмака М. В. Типологія створення контактної телевізійної програми в контексті українського телебачення: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2004. 20 с.
28. Вайшенберг З. Новинна журналістика. Київ: Акад. укр. преси; Центр вільної преси, 2004. 260 с.
29. Вакурова Н. В., Московкин Л. И. Типология жанров современной экранной продукции. Москва: Ин-т соврем. искусства, 2007. 128 с.
30. Вартанов А. С. Актуальные проблемы телевизионного творчества: учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 2003. 320 с.
31. Вартанов Г. І., Шкляр В. І. Основи журналістики. Київ: Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 1997. 54 с.
32. Вартанова Е. Л. Теория СМИ: актуальные вопросы. Москва: Медиа Мир, 2009. 488 с.
33. Вебер В. Портфолио медиаграмотности. *Информатика и образование*. 2002. URL: http://www.infojournal.ru/journal_arxiv/2002.
34. Вежель Л. М. Філософсько-естетична та журналістська діяльність Гавриїла Костельника в руслі духовних процесів України І-ї пол. ХХ ст.: монографія. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. 335 с.
35. Веркалець М. В облозі вампірів «III-го Риму». *Освіта*. 1998. № 8. 15 квіт.

36. Вильчек В. М. Телевизионная программа: социальные функции и эстетические особенности: автореф. дис. ... канд. искусствоведения. Москва, 1972. 18 с.
37. Вікіпедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%F0%F0%E8_%D0%CA%E8%ED%E3.
38. Владимиров В. М. Камо грядеши сучасної журналістики. *Українське журналістикознавство*. 2012. Вип. 13. С. 20–27. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uzhz_2012_13_6.pdf.
39. Ворошилов В. В. Журналистика. Базовый курс: учебник. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2004. 700 с.
40. Гавриш О. Сім світильників України. *Дзеркало тижня*. 2002. 11–17 трав.
41. Гарматюк В. З Ісусом проти торгівлі. *Рівненська газета*. 2005. № 69. 22 черв. С. 1.
42. Генеральний директор Бі Бі Сі. Принцип безсторонності в журналістиці застарів. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/1240>.
43. Герасимова С. А. Культурология и теория телекоммуникации: элементарный курс: учеб. пособие. Москва: Гардарики, 2007. 173 с.
44. Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л. Сучасний словник літератури і журналістики. Харків: Прапор, 2009. 384 с.
45. Голядкин Н. А. История отечественного и зарубежного телевидения: учеб. пособие для студ. вузов. Москва: Аспект Пресс, 2004. 141 с. (Серия «Телевизионный мастер–класс»).
46. Голядкин Н. Утренние телешоу в США. *Телевидение и радиовещание за рубежом*. 1992. Вып. 6. С. 81.
47. Горпенко В. Г. Архітектоніка фільму. Режисерські засоби і способи формування екранного видовища: автореф. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.01; 10.00.04. Київ, 2000. 34 с.

48. Гоян В. В. Журналістська творчість на телебаченні: монографія. Київ: Київ. ун-т, 2011. 319 с.
49. Гоян В. В. Інформаційна телевізійна програма: типологічна характеристика, параметри діяльності журналіста: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 1999. 19 с.
50. Грановська Я. Українська Греко-Католицька Церква у соціальній мережі facebook. URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/fknt/granovskaya/library/article1.htm>.
51. Гуревич С. М. Экономика отечественных СМИ: учеб. пособие для студ. вузов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2009. 296 с.
52. Давидчак Х. Християнська методологія публіцистики. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2009. Вип. 32. С. 73–87.
53. Декларація Ювілейного Помісного Собору УПЦ КП «Церква і світ на початку третього тисячоліття». URL: <http://www.risu.org.ua/ukr/region/>.
54. Демченко В. М. Українська національна модель масової комунікації в контексті глобалізації: чи обов'язково повторювати шлях західної Європи та США? *Держава та регіони*. 2012. № 2. С. 7–11.
55. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: матеріали для вивчення основ тележурналістики: навч. посіб. Львів: ПАІС, 2006. 206 с.
56. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: навч. посіб. 3-тє вид. Львів: ПАІС, 2009. 224 с.
57. Домашовець Г. Нарис історії Української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон – Торонто, 1967. 596 с.
58. Донцов Д. Церква і націоналізм. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/8894.html>.
59. Дуцик Д. Р. Роль засобів масової інформації у забезпеченні політичних прав та свобод громадян у демократичному суспільстві: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 19 с.

60. Душпастирська інструкція для виконання Декрету II ватиканського Собору про ЗСК *Communio et Progressio* (Єдність і поступ), 1971 р.
61. Егоров В. В. Телевидение между прошлым и будущим. Москва: Воскресенье, 1999. 115 с.
62. Ейзенштейн С. М. Естетика кіномистецтва: дослідження, статті, лекції. Київ: Мистецтво, 1978. 310 с.
63. Єдина програма на НТКУ може бути закрита. URL: <http://www.cerkva.info/news/news-ukrainian/410-blahovisnyk.html?fontstyle=f-larger>.
64. Житарюк М. Церква, політика, комунікація: термінологічні студії. *Вісник Львівського державного університету ім. Івана Франка*. Вип. 22. С. 185–194.
65. Журналісти просять Порошенка ліквідувати Нацкомісію з питань захисту суспільної моралі. URL: <http://dyvys.info/dif/zhurnalisty-prosyat-poroshenka-likviduvaty-natskomisiyu-z-pytan-zahystu-suspilnoji-morali.html>.
66. Забужко О. *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій*. 3-є вид., випр. Київ: Факт, 2007. 640 с.
67. Задорожна О. С. Повідомлення новин як основа тележурналістики (на прикладі інформаційних програм «Час новин», «Подобиці», «ТСН»). *Наукові записки Інституту журналістики*. 2011. Т. 43 (квіт.--черв.). С. 1.
68. Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми: наук. вид. Уклад.: Т. Петрів, А. Сафаров, В. Сюмар, О. Чекмишев. Київ: Нічлава, 2006. 100 с.
69. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР із змінами і доп. *Відомості Верховної Ради України (далі – ВВРУ України)*. 1997.

N 50. Ст. 302. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>.

70. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 № 2782-XII із змінами і доп. *ВВР України*. 1993. N 1. Ст. 1. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.

71. Закон України «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 № 74/95-ВР із змінами і доп. *ВВР України*. 1995. N 13. Ст. 83. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80/card6#Publi>.

72. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII із змінами і доп. *ВВР України*. 1992. N 48. Ст. 650. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

73. Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» від 23.09.1997 № 538/97-ВР із змінами і доп. *ВВР України*. 1997. N 48. Ст. 296. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.

74. Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» від 18.07.1997 № 485/97-ВР із змінами і доп. *ВВР України*. 1997. N 45. Ст. 284. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.

75. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII із змінами і доп. *ВВР України*. 1994. N 10. Ст. 43. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

76. Засорина Т., Фендосова Н. Профессия – журналист. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 318 с.

77. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 р. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/>.

78. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2013 р. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view.

79. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості. Львів: ПАІС, 2000. 180 с.

80. Иванов В. Ф. Аспекты массовой коммуникации. Ч. 1. Информация и коммуникация: монография. Киев: ЦВП, 2009. 190 с.
81. Иванов В. Ф. Аспекты массовой коммуникации. Ч. 4. Информационное общество: монография. Киев: ЦВП, 2010. 425 с.
82. Ильин Р. Н. Выразительные средства телевидения. Москва: ВГИК, 1966. 35 с.
83. Іван Павло ІІ, Папа. Християнське послання в комп'ютерній культурі. Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації. 1990. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа.* [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католического Університету, 2004. С. 314–316.
84. Иванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика: монографія. 2-е вид., випр. Київ: Вища школа, 2007. 231 с.
85. Иванов В. Ф., Штурхецький С. В. Практикум із журналістської етики: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вид. О. Зень, 2012. 320 с.
86. Інститут релігійної свободи. URL: www.irs.in.ua/index.php?option=com.
87. Інститут релігійної свободи. URL: <http://2010.orthodoxy.org.ua/node/3841>.
88. Інтернет – сторінка агентства журналістських розслідувань «Четверта влада». URL: <http://4vlada.com/info/kontakti-redaktsi>.
89. Інтернет сайт. URL : <http://novomedia.ua/node/1534>.
90. Інтернет сторінка телеканалу «ICTV». URL: <http://ictv.ua/ru>.
91. Інтернет сторінка телеканалу «Новий канал». URL: <http://www.novy.tv/>.
92. Інтернет сторінка телеканалу «Україна». URL: <http://kanalukraina.tv/>.
93. Інтернет-сторінка телеканалу «1+1». URL: <http://www.1plus1.ua/>.
94. Інтернет-сторінка телеканалу «Інтер». URL: <http://inter.ua/uk/>.

95. Ісаєв В. Священики проти окультизму. *Експрес*. 2001. 10–12 черв. С. 8.
96. Іскра С. Офіційні документи римо-католицької церкви у галузі використання засобів масової комунікації. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія*. За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. Вінниця, 2009. Вип. XIV. С. 302–305.
97. Карпенко В. О. Журналістика: основи професійної комунікації. Київ: Нора-Прінт, 2002. 348 с.
98. Католицьке телебачення. URL: <http://www.katholieknederland.nl/>.
99. Кацев І. Г. Історія російського телевидення (1907–2000). Москва: РГГУ, 2004. 256 с.
100. Качкан В. А., Лизанчук В. В. Особливості підготовки матеріалів для радіо і телебачення: навч. посіб. Львів, 1987. 66 с.
101. Керц. О. WEB-сайти римсько-католицької церкви в Україні інформаційні ресурси, інтернет-видання. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nzizh/2010_41/Kerts.pdf.
102. Київський православний портал. URL: <http://arhistratig.in.ua/2012/11/15/pravoslavna-zhurnalistika-ce-poyednannya-profesionalizmu-z-virnistyu-svoj-tradicii/>.
103. Ким М. Н. Новостная журналистика. Базовый курс: учебник. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2005. 352 с.
104. Кісін В. Б. Режисура як мистецтво та професія: Життя. Актор. Образ: із творчої спадщини. Київ: КМ Academia, 1999. 268 с.
105. Климов В. Питання свободи совісті в координатах національного законодавства про інформацію та засоби масової інформації. *Релігійна свобода: мас-медіа, школа і церква як суспільні фактори утвердження: наук. щоріч*. Київ, 2001. № 5. 177 с.

106. Крупський І. В. Українська релігійно-церковна періодика і проблема національного державотворення. *Українське журналістикознавство*. 2002. Вип. 3. С. 47.
107. Когатько А. Г. Телевидение для детей: теория, история, перспективная модель функционирования: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. Москва, 2007. 246 с.
108. Колодний А. М. Свобода совісті для і в мас-медіа. *Релігійна свобода: мас-медіа, школа і церква як суспільні фактори утвердження: [наук. щоріч.]*. Київ, 2001. № 5. 177 с.
109. Комісія УГКЦ. Соціальна комунікація. URL: <http://www.ugcc.org.ua/ukr/press-releases/article;1811>.
110. Конституція України: офіційне видання Верховної Ради України. 1996.
111. Корконосенко С. Г. Основы журналистики: учеб. пособие для вузов. Москва: Аспект Пресс, 2002. 287 с.
112. Корнєєв В. М., Непийвода Н. Ф., Різун В. В. Лінгвістика впливу: монографія. Київ, 2005. 148 с.
113. Костицький В. В. Не можна щоби НЕК була мірилом моральності. URL: <http://www.telekritika.ua/pravo/2013-04-05/80598>.
114. Кошак К. О. Українські телепрограми для дітей та юнацтва: концептуальні засади: автореф. дис. ... філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 20 с.
115. Крапивская Л. В. Эстетическое восприятие и проблема формирования художественного образа: автореф. дис. ... канд. филос. наук. Москва, 1971. 20 с.
116. Кузнецов Г. В. Телевизионный журналист. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1980. 256 с.
117. Кузнєцова Ю. Медіакультура України: для дорослих – новини, для студентів – on-line фільми, а школярі наслідують героїв екрана. URL:

http://ssa.org.ua/index.php?option=com_content&Itemid=79&id=279&lang=ua&task=view.

118. Кухарчук Р. Чи є місце Богу й вірі в секулярних медіа. URL: <http://novomedia.ua/node/1625>.

119. Ларі Кінг: річ не в підтяжках. URL: <http://www.telekritika.ua/telebachennya-svit/2010-12-17/58466>.

120. Левчук М. Специфіка проповідей у пресі православної церкви Волині. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. Вип. 11. С. 209–214.

121. Леонтьев А. А. Психология общения. Тарту: Изд-во Тартус. ун-та, 1974. 219 с.

122. Лернатович Б. В. Правий радикалізм і національна ідея 1998 року (на матеріалах української і російської праворадикальної преси 1989–1996 років): дис ... канд. політ. наук: 23.00.03. Львів: Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1997. 182 с.

123. Лернатович В. М. Одностороння інформаційна дифузія. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2012. Вип. 11. С. 143.

124. Луман Н. Медиа коммуникации. Пер. с нем. А. Глухова, О. Никифорова. Москва: Логос, 2005. 280 с.

125. Майже половина українців відмовляються дивитись ток-шоу. URL: <http://tyzhden.ua/News/66650>.

126. Малахов В. А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. 4-те вид. Київ, Либідь, 2002. 384 с.

127. Мамалига А. І. Алмази творчості блискучі. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. Вип. 8. С. 315–320.

128. Матвеева Л. В., Аникеева Т. Я., Мочалова Ю. В. Психология телевизионной коммуникации. Москва: РИП-холдинг, 2004. 316 с.

129. Материалы Первого и Второго Международных конгрессов Евразийского Телефорума. Под ред. В. Рузина. Москва: ЕАТА, 2003. 220 с.
130. Мащенко І. Г. В тенетах телебізнесу: буржуазне телебачення і молодь. Київ, 1988. 48 с.
131. Мелешенко О. К. Комп'ютерні і телекомунікаційні технології як гарант інтеграції журналістики України в світовий інформаційний простір: монографія. Київ, 1998. 195 с.
132. Мелешенко О. К. Комп'ютерні і телекомунікаційні технології як гарант інтеграції журналістики України в світовий інформаційний простір: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.08. Київ, 1998. 39 с.
133. Медіаспрут – Інфоцентр: Право і етика: Професійна етика журналіста – міжнародні і російські акти. URL: <http://www.mediasprut.ru>.
134. Мильто Е. Президент InVictory Media рассказал о христианских СМИ. URL: <http://www.bible.com.ua/news/r/55877>.
135. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. 3-тє вид., доп. і поліпш. Київ: ЦУЛ, 2004. 284 с.
136. Михалкович В. И. Очерк теории телевидения: монографія. Москва: Гос. ин-т искусствознания, 1996. 256 с.
137. Москаленко А. З. Теорія журналістики: навч. посіб. Київ: Експрес-об'ява, 1998. 336 с.
138. Мохненко Г. Роль информационного служения в современной церкви на постсоветском пространстве. URL: <http://www.risu.org.ua>.
139. Муратов С. А. Пристрастная камера: учеб. пособие для студ. вузов. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2004. 187 с. (Серия «Телевизионный мастер-класс»).
140. Муратов С. А. Телевизионное общение в кадре и за кадром: учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по направлению и спец. «Журналистика». Москва: Аспект Пресс, 2003. 201 с.

141. Назаров М. М. Массовая коммуникация и общество. Введение в теорию и исследования. Москва: Аванти плюс, 2004. 427 с.
142. Національна спілка журналістів. URL: http://old.nsju.org/tabmenu/kodeks_etiki.
143. Новиченко М. Висвітлення релігійної свободи в Україні засобами масової інформації. *Релігійна свобода: мас-медіа, школа і церква як суспільні фактори утвердження: наук. щоріч.* Київ: Нора-Прінт, 2002. С. 74—77.
144. Овчаренко К. Ю. Особливості дитячих телевізійних програм на українському телебаченні. URL: http://www.e-ng.ru/zhurnalistika/osoblivosti_dityachix_televizijnix.html.
145. Омелянчук І. Василь Червоній: «Економічне піднесення нашого краю розпочнеться з духовного». *Волинь.* 2005. 10 черв. С. 4.
146. Основи соціальної концепції Руської православної церкви. URL: <http://orthodox.org.ua/article/osnovi-sotsialnoi-kontseptsii-ruskoj-pravoslavnoj-tserkvi>.
147. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. Київ: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. 80 с.
148. Офіційний сайт каналу «Телекритика». URL: <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2010-12-24/58682>.
149. Павло П. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа.* [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католич. Ун-ту, 2004. С. 418–421.
150. Папа Іван Павло II. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа.* [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католич. Ун-ту, 2004. С. 412–414.
151. Папа Іван Павло II. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та*

інші медіа. [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католического Університету, 2004. С. 415–417.

152. Парсяк К., Овчаренко К. Особливості дитячих телевізійних телепередач на Українському телебаченні. *Збірник матеріалів I Міжвузівської студентської науково-практичної конференції*. Донецьк: Вид-во ДІСО, 2009. Вип. 1. С. 100.

153. Петрушкевич М. Католицька комунікативна система. *Наукові записки. Серія «Культура та соціальна комунікація»* / за заг. ред. Л. В. Квасюк. Острогоз: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 2. С. 106–114.

154. Перехейда В. В. Преса і християнське виховання молоді: навч. посіб. Київ, 2009. С. 29.

155. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації. Пер. з англ. А. Іщенко. Київ: Вид. дім „КМ Академія”, 2004. 302 с.

156. Победоносцева І. Є. Телевізійний дискурс у культурному просторі постмодернізму: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.04. Київ, 2004. 198 с.

157. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. Львів: ПАІС, 2004. 312 с. Серія: Медіакритика.

158. Потятиник Б. Мережеві ЗМІ України: прогноз розвитку. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. Вип. 8. С. 74–79.

159. Потятиник Б. Телебачення як об'єкт критики. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. Вип. 5. С. 42–56.

160. Почав своє мовлення телеканал Рупор ТБ. URL: <http://christusimperat.org/uk/node/808>.

161. Почепцов Г. Г. Семантические проблемы коммуникации: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02. Київ, 1988. 36 с.

162. Преса України. URL: <http://uapress.info/kolonka-avtora/1-1-telekanal-traged-y-ta-pl-tok>.
163. Прилюк Д. М. Публіцистична творчість як пізнавальна діяльність. *Філософська думка*. 1973. № 2. С. 47–55.
164. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості. Методологічні проблеми. За ред. В. О. Кудіна. Київ: Вища школа, 1973. 272 с.
165. Про мораль: архів програми «Розбір польотів». URL: http://inter.ua/uk/video/program/rozbir_poliotiv/2012/06/15/moral.
166. Програма передач католиків. URL: http://ewtn.org.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=21&Itemid=36&lang=ua.
167. Разголов К. Э. Новые аудиовизуальные технологии: учеб. пособие. Отв. ред. К. Э. Разлогов. Москва: Едиториал УРСС, 2005. 488 с.
168. Рекомендація CM/Rec(2012)1 Комітету Міністрів країнам–членам Ради Європи щодо управління суспільними засобами масової інформації. URL: http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/154/.
169. Різун В. В., Трачук Т. А. Нариси з історії та теорії українського журналістикознавства: монографія. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2005. 232 с.
170. Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу (лекція друга). Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000. С. 5—7.
171. Різун В. В. Теорія масової комунікації. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=1>.
172. Різун Т. В. Греко-католицькі мас-медіа: сучасний стан і перспективи. *Українська періодика: історія і сучасність: доп. і повідомл. дев'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 24–26 жовтня 2003 р.* Львів, 2003.

173. Романюк М. М. Оратаї журналістської ниви: у 2 кн. Львів, 2004. Кн. 2: Українські редактори, видавці, публіцисти. 240 с.
174. Русская доктрина. URL: <http://www.rusdoctrina.ru>.
175. Саппак В. С. Телевидение и мы: 4 беседы. 3-е изд. Москва: Искусство, 1988. 167 с.
176. Селезень М. Священики боротимуться з окультизмом. *Рівне вечірнє*. 2001. № 61 (14 черв.). С. 3.
177. Сенюк А. С. Міжнародні журналістські професійні стандарти та українські мас-медіа. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2173>.
178. Серажим К. С. Комунікаційні характеристики журналістського тексту. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2010. Т. 40. С. 132–137.
179. Середні показники телеканалів за 2–8 травня. URL: <http://www.telekritika.ua/ratings/2011-05-11/62683>.
180. Сєдова Я. Як у нас з Вірою. *Фокус*. 2007. № 14. С. 3.
181. Скленар І. Специфіка роботи сучасного журналіста з релігійною інформацією. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16012/>.
182. Скленар І. М. Сучасна релігійна преса: типологія, характеристика, домінанти: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2008. 194 с.
183. Старченко Т. В. Журнал «Дзвінок» (90-ті рр. XIX ст.): виховання християнських чеснот у дітей та молоді. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Сер.: Журналістика*. 2000. № 8. С. 21–25.
184. Средства массовой информации России: учеб. пособие для студентов вузов. Под ред. Я. Н. Засурского. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2001. 391 с.
185. Телебачення віковічного слова в Україні. URL: <http://ewtn.org.ua/>.

186. Телеканал 24. URL: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?moldovskim_svyashhenikam_zaboronili_spilkuvatisya_zi_zmi&objectId=278251.
187. Телеканал Sat7. URL: <http://www.sat7.org/>.
188. Телеканал Глас. URL: <http://glas.org.ua/about/>.
189. Телеканал Живе ТВ. URL: <http://zhyve.tv/>.
190. Телеканал Надія. URL: <http://hope.ua/ua/video/NHCU03014>.
191. Телеканал Радость моя. URL: <http://radostmoya.ru/>.
192. Телеканал СНЛ. URL: <http://cnl.tv/>.
193. Телеканал Союз. URL: <http://tv-soyuz.ru/>.
194. Телеканал Спас. URL: <http://spastv.ru/>.
195. Тищук О. І. Формування аудиторії телебачення православної церкви. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2011. Т. 43 (квіт.–черв.). С. 85, 87.
196. Українське законодавство: засоби масової інформації. Київ, 2001.
197. Усе про православні медіа. URL: <http://festzmi.org/>.
198. Усенко Ю. В. Становлення та розвиток українського телебачення як засобу масової комунікації: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 17.00.01. Київ, 2006. 23 с.
199. Филиппович Л. Н. Сучасна релігійна ситуація в Україні й український Інтернет. *Релігійна свобода: мас-медіа, школа і церква як суспільні фактори утвердження: наук. щоріч*. Київ, 2001. № 5. С. 88—89.
200. Филипчук С. В. Сфери релігійної та соціальної роботи громадських організацій Рівненщини. *Наукові записки. Серія історичне релігієзнавство*. Острог, 2010. Вип. 3. С. 262—268.
201. Фінклер Ю. Структурні рішення влади: медіа та аудиторія. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. пр.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2011. Вип. 10. С. 43—50.

202. Холод О. М. Зв'язок психолінгвістичного інструментарію ЗМІ з технологіями маркетингової комунікації при іміджуванні політиків. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2005. Т. 20. С. 95—100.
203. Холод О. М. Комунікаційні технології. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 212 с.
204. Фортунатов А. Н. Взаимодействие субъектов социальной коммуникации в медиареальности: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.11. Нижний Новгород: ННГАСУ, 2009. 37 с.
205. Фрейлих С. И. Теория кино: от Эйзенштейна до Тарковского. 2-е изд. Москва: Академ. Проект, 2002. 512 с. («Gaudeamus»).
206. Християнське радіо. URL: <http://www.dzvonyfm.if.ua/archives/9446>.
207. Цвик В. Л. Телевизионная журналистика. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. 495 с.
208. Церква Молдови заборонила священикам без дозволу спілкуватися з пресою. URL: http://vgolos.com.ua/news/pravoslavna_tserkva_moldovy_zaboronyla_svyashchenyukam_bez_dozvolu_spilkuvatysya_z_presoyu_69511.html.
209. Церква і медіа: сім кроків до порозуміння: практ. посіб. / авт. С. Бабинська, Ю. Завадська, М. Карапінка, О. Кулигіна. Київ: Ездра, 2012. 240 с.
210. Чекмишев О. В. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики: підручник-практикум. Київ: Київ. ун-т, 2004. 129 с.
211. Чекмишев О. В. Моніторинг ЗМІ та медіапрактика в контексті термінології та методології систем соціальних комунікацій. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2011. Т. 42. С. 93—98.

212. Чельшева И. В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности. Таганрог: Изд-во Южн. Федер. ун-та, 2008. 184 с.

213. Чикирис А. Г. Телевизионное вещание. Формирование зрительского восприятия: автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.03. Москва, 2007. 16 с.

214. Чоповський Д. Про Інститут масової інформації. URL: <http://imi.org.ua/en/content/journalistski-standarty-informatsiyna-dovidka>.

215. Чудинова В. П. Дети и подростки в изменяющемся информационном пространстве: состояние чтения и группы риска. URL: <http://uraledu.ru/node/26422>.

216. Шаповал Ю. Г. Изобразительные средства фото- и тележурналистики: учеб. пособие. Львов, 1986. 49 с.

217. Шариков А. В. Возрастные особенности телевизионных ориентаций школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва, 1989. 16 с.

218. Шариков А. В. Исследование возрастной динамики телевизионных предпочтений московских школьников. *Вклад молодых ученых АПН СССР в реализацию основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы: тез. докл.* Москва, 1987. Ч. 2. С. 45–48.

219. Шарков Ф. И. Основы теории коммуникации: учебник. Москва: Социальные отношения, Перспектива, 2002. 246 с.

220. Шевченко М. Типы, принципы и проблемы институционализации: ежедн. интернет СМИ (21 листоп. 2009 р.). URL: <http://www.pravmir.ru/religioznaya-zhurnalistika-tipy-principy-i-problemy-institucionalizacii/>.

221. Шутяк Л. Діалог як іманентна властивість ток-шоу. URL: <http://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/dialoh-yak-imanentna-vlastyvist-tok-shou.htm>.
222. Эйзенштейн С. М. Психологические вопросы искусства. Под ред. Е. Я. Басина. Москва: Смысл, 2002. 335 с.
223. Юраш А. В. Церква, політика, комунікація: термінологічні студії. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. № 32(285). С. 185—194.
224. Юраш А. В. Українська церква в контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-типологічний аспект): автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23. 00. 01. Львів: Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. 1996. 24 с.
225. Юровский А. Я. Об искусстве телевидения. Москва: Знание, 1965. 70 с.
226. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика: підручник. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 240 с.
227. Якубович М. Я. Мусульманська преса й книговидання в Україні: критичний огляд. *Іслам в Україні*. 2011. URL: <http://islam.in.ua/>.
228. Donohue G. A., Tichenor P. J., Olein C. N. Mass Media and Knowledge Gap. *Communication Research*. 1975. 2.
229. Gane R. Television audience measurement in Europe. A review and comparison. *Measuring Media Audiences*. London: Routledge, 1994.
230. Gerbner G. [et al.]. *Communications in the 21 century*. N. Y., 1981.
231. Gerbner G. Mass media and human communication theory. Dance F.E.X. [et al.]. *Human Communication Theory*. N. Y.: Holt; Rinehart and Winston, 1967. P. 40–57.
232. Miranda proprus – Енцикліка Папи Пія XII про кіно, радіо і телебачення. 1957. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа*.

[Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католического Університету, 2004. С. 39–72.

233. News more net. – Патріарх Кирило закликав священників не ганятися за "лайками". URL: http://www.newsmore.net/show/svit/72815/patriarh_kirilo_zaklikav_sviawenikiv_ne_ganiatisia_za_laijkami_25.04.2012.

234. Redemptoris et Missio – Енцикліка Папи Івана Павла II про “постійну чинність емісійного завдання Церкви”. 1990, *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа*. [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католического Університету, 2004. С. 340–341.

235. Viglianti cura – Енцикліка Папи Пія XII про кінематограф. 1936. *Церква і соціальна комунікація: найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа*. [Упоряд. і наук. ред. М. Перун]. Львів: Вид-во Укр. Католического Університету, 2004. С. 25–38.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК № 1

ПРОГРАМНА КОНЦЕПЦІЯ

приватного підприємства "Телерадіокомпанія "Сфера-ТВ"
м. Рівне, вул. Міцкевича, 11, офіс 30, тел. 8(0362)22-24-23

1. **Цільова аудиторія:** усі верстви населення.
2. **Формат:** просвітницький.
3. **Логотип:** (додається).
4. **Загальний обсяг мовлення:** 18 годин на добу.
5. **Частка програм власного виробництва:** 9 годин на добу (50%).
6. **Мінімальна частка національного аудіовізуального продукту (в тому числі власного виробництва):** 15 годин на добу (75%).
7. **Максимальна частка аудіовізуальної продукції іноземного виробництва:** 3 години на добу (25%).
8. **Максимальні обсяги ретрансляції:** 6 годин на добу (ТРК «Глас»)
9. **Жанровий розподіл програмного наповнення:**

<i>№№ п/п</i>	<i>Розподіл програмного наповнення за жанрами</i>	<i>Загальний обсяг на добу (год., хв./добу)</i>	<i>Власний продукт (год., хв./добу)</i>	<i>Національний продукт (год., хв./добу)</i>	<i>Іноземний продукт (год., хв./добу)</i>	<i>Програми та передачі, які передбачаються ретранслювати (год., хв./добу)</i>
1	2	3	4	5	6	7
1.	<i>Інформаційно-аналітичні і публіцистичні передачі</i>	2	2	2	-	-
2.	<i>Культурно-мистецькі передачі</i>	2	2	2	-	-
3.	<i>Науково-просвітницькі передачі</i>	10	3	8	2	5
4.	<i>Розважальні і музичні передачі</i>	1	1	1	-	-
5.	<i>Дитячі передачі</i>	2	-	1	1	1
6.	<i>Інше (передачі, реклама, анонси, елементи оформлення ефіру, фільмопоказ тощо)</i>	1	1	1	-	-

Фільмопоказ здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства.

Директор ПП ТРК "Сфера-ТВ"

В. Романюк

Додаток № 2

ОРІЄНТОВНА ТИЖНЕВА СІТКА МОВЛЕННЯ ТРК "СФЕРА-ТВ"

Проміжок часу	Понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота, неділя
06:00	Анонси, заставки, елементи реклами
06:05	Погода
06:10	«Хліб наш щоденний»
06:15	«Клуб 700»
06:25	«Угол»
06:55	Анонси, заставки, елементи реклами
07:00	Погода
07:05	«Новини»
07:15	«Гість у студії»
07:35	Відеосемінар «Як бути мудрими батьками»
07:55	Анонси, заставки, елементи реклами
08:00	Погода
08:05	Відеосемінар «Любов, секс та подружні стосунки»
08:35	«Наука і Біблія»
08:55	Анонси, заставки, елементи реклами
09:00	Погода
09:05	«Грані християнства»
09:35	«Елин дворик»
09:55	Анонси, заставки, елементи реклами
10:00	Погода
10:05	«Новини»
10:15	«Перехресний погляд»
10:45	«Деталі»
10:55	Анонси, заставки, елементи реклами
11:00	Погода
11:05	«Енциклопедія таємниць»
11:35	«Незручна тема»
11:55	Погода
12:00	ПРОГРАМИ «ТРК ГЛАС» Молитва небесним силам
12:05	Погода у православному світі

12:15	Науково-просвітницька програма
12:35	Автограф
12:40	<i>Портрет</i>
12:55	Літопис
13:00	Дитяча програма
13:45	<i>Людина праці</i>
14:00	Погода у православному світі
14:10	Життя святих
14:25	Автограф
14:35	Храмами Русі
14:45	Науково-просвітницька програма
14:55	Трапеза
15:00	Молитва про примноження любові
15:05	Портрет
15:15	Літопис
15:20	Автограф
15:35	Храмами Русі
15:40	Життя Святих
16:00	Дивосвіт
16:10	Добре слово
16:20	Казки та історії
16:25	День у Шишкиному лісі
16:35	Храмами Русі

16:45	Науково-просвітницька програма
17:00	Літопис
17:05	Науково-просвітницька програма
17:35	Життя святих
18:00	<i>Анонс, елементи реклами, заставки</i>
18:05	<i>Погода</i>
18:10	<i>Хліб наш щоденний</i>
18:20	«Вечірній чай»
19:00	Анонси, заставки, елементи реклами
19:05	Погода
19:10	«Новини»
19:20	«Ехо подій»
19:40	«В гостях у лікаря»
20:10	Анонси, заставки, елементи реклами
20:15	Погода
20:20	«Новини»
20:30	Мультфільм
21:10	Анонси, заставки, елементи реклами
21:15	Погода
21:20	«Відповіді»
21:55	Анонси, заставки, елементи реклами
22:00	«Новини»
22:10	«Дім хліба»
23:00	Анонси, заставки, елементи реклами
23:05	«Хліб наш щоденний»
23:15- 00:00	«Зблизька»

Додаток № 3

1. Інформаційно-аналітичні і публіцистичні передачі

№ п/п	Назва, короткий опис передачі	Тривалість однієї передачі	Періодичність виходу	Загальна тривалість протягом доби
1.	Новини Новини суспільно-політичного життя міста і області, культури, мистецтва, освіти, спорту.	10 хв.	4 разів на день	40 хв.
2.	Погода Прогноз Рівненських синоптиків, розповіді про температуру повітря на курортах України та зарубіжжя	5 хв.	10 разів на день	50 хв.
3.	Ехо подій Огляд міських і обласних подій за тиждень у духовній сфері.	20 хв.	1 раз на день	20 хв.
	Загальна тривалість передач			2 год.

2. Культурно-мистецькі передачі

№ п/п	Назва, короткий опис передачі	Тривалість однієї передачі	Періодичність виходу	Загальна тривалість протягом доби
1.	Хліб наш щоденний Розмова з авторитетними культурними і релігійними діячами краю і області.	10 хв.	3 рази на добу	25 хв.
2.	Зблизька Бесіди з питань культури, мистецтва, їх важливої ролі у вихованні людей, прищеплення духовних цінностей, знайомство з цікавими особливостями краю і держави.	35 хв.	1 раз на добу	45 хв.
3.	Дім хліба Літературно-мистецька передача про творчість місцевих митців. Презентації їх нових проектів, бесіди про проблеми духовності, моралі.	50 хв.	1 раз на добу	50 хв.
	Загальна тривалість передач			2 години

3. Розважальні і музичні програми

№ п/п	Назва, короткий опис передачі	Тривалість однієї передачі	Періодичність виходу	Загальна тривалість протягом доби
1	Гість у студії Розмови з відомими музикантами, знайомство глядачів з їхньою творчістю, виконання ними	20 хв.	1 раз на добу	20 хв.

	авторських композицій.			
2.	Вечірній чай Програма - підсумок дня. Розмови з цікавими гостями, молодими людьми на обрану ведучим тему дня. Подача розважальної інформації по рубрикам – цікаві рецепти, розповідь про людину дня (нестандартна подача), інформація про ціни на ринку міста, добрі поради господарям та господиням.	40 хв.	1 раз на добу	40 хв.
	Загальна тривалість передач			1 година

4. Дитячі

№ п/п	Назва, короткий опис передачі	Тривалість однієї передачі	Періодичність виходу	Загальна тривалість протягом доби
1	Елин дворик (іноз.виробництво) Театральна лялькова постановка	20 хв.	1 раз на добу	20 хв.
2.	Мультфільм (іноз.виробництво)	40 хв.	1 раз на добу	40 хв.
3.	Дитяча програма (ТРК «Глас») Програма для маленьких дітлахів. На прикладі життєвих історій, мультфільмів та вистав малюки вчаться розпізнавати добро та зло, дружбу та зраду.	45 хв.	1 раз на добу	45 хв.
4.	День у Шишкиному лісі (ТРК «Глас») Програми розраховані на маленьких телеглядачів. За допомогою kota Коксика, мишки Шуні, Єнота Єнотовича, вовка Зубка та інших улюблених дитячих героїв автори розповідають про загальнолюдські чесноти.	10 хв.	1 раз на добу	10 хв.
5.	Казки та історії (ТРК «Глас») Це розважально-пізнавальні програми для тих, у кого уже є домашній улюбленець, і для тих, хто тільки мріє завести звірятко. А ще – для всіх, хто прагне дізнатися, звідки походять хатні тваринки і як живуть їхні родичі у дикій природі, як правильно поводитися з ними і що потрібно їм для щастя...	5 хв.	1 раз на добу	5 хв.
	Загальна тривалість передач			2 години

5. Науково-просвітницькі передачі

1.	<p>ПРОДУКТ, ЩО РЕТРАНСЛЮЄТЬСЯ:</p> <p>“Молитва” (ТРК «Глас»)</p> <p>У музичному супроводі читається одна з молитов ранкового правила. Покликана допомогти людині зосередитися, налаштуватися на богоугодне життя. Адаптована для розуміння сучасна українська мова.</p>	5 хв.	2 рази на добу	10 хвилин
2.	<p>“Погода в православному світі” (ТРК «Глас»)</p> <p>Програма, яка ознайомлює з прогнозом погоди в країнах, де розташовані відомі православні святині.</p>	10 хв.	2 рази на добу	20 хвилин
3.	<p>“Життя святих” (ТРК «Глас»)</p> <p>Цикл документально-постановчих теленовел про життя святих і подвижників благочестя Української Православної Церкви. В основі кожного фільму — історія однієї людини:</p>	20 хв.	3 рази на добу	60 хв.
4.	<p>“Автограф” (ТРК «Глас»)</p> <p>Це спроба привернути увагу сучасного глядача до особистості митця через його творіння, які сьогодні по праву вважаються унікальними. Штрихи до портрету тієї чи іншої творчої особистості відкривають глядачеві світ образів, у яких жив і творив автор творів поезії, музики, живопису.</p>	5,10,15 хв.	3 рази на добу	30 хв.
5.	<p>“Храми Русі” (ТРК «Глас»)</p> <p>Розповідає про різноманітні святі місця нашої країни, пов'язані з життям і діяльністю визначних історичних постатей. Це може монастир, а то й просто маленька дерев'яна церква</p>	5, 10, 10 хв..	3 рази на добу	25 хв.
6.	<p>“Науково-просвітницькі програми (ТРК «Глас»)</p> <p>Про духовну спадщину Русі-України, її творців і хранителів.</p>	10,15,25, 25 хв.	5 разів на добу	1 год. 15 хв.

7.	“Портрет” (ТРК «Глас») Герої програми «Портрет» — визначні історичні постаті, які досягли вершин не лише в окремій галузі суспільного життя, але, перш за все, в утвердженні добра, у служінні ближньому.	10,15 хв.	2 рази на добу	25 хв.
8.	“Літопис” (ТРК «Глас») Проект «Літопис» прагне повернути глядача до культурно-історичної спадщини рідного народу. «Літопис» зберігає історичну пам'ять, без якої ми можемо втратити майбутнє, що є не тільки мрією чи бажанням, а в першу чергу - пізнанням.	5 хв.	3 рази на добу	15 хв.
9.	“Дивосвіт” (ТРК «Глас») Це короткі програми у жанрі пізнавальних есе про представників світової флори та фауни. Ви дізнаєтесь про найцікавіші, найнеймовірніші факти з життя рослин, тварин, їхню історію та сучасне життя. А ще – ви відчуєте, що усе у світі проникнуто животворною силою Господа.	10 хв.	1 раз на добу	10 хв.
10	“Трапеза” (ТРК «Глас») Проект допоможе дізнатися про давні народні традиції приготування страв та істинне значення посту. Ви матимете можливість відкрити для себе нові факти з культурно-історичної спадщини рідного народу.	5 хв.	1 раз на добу	5 хв.
11.	“Добре слово” (ТРК «Глас») Цикл пізнавальних та духовно-просвітницьких програм для дітей та всієї родини. Цікаві та яскраві передачі допоможуть глибше пізнати тексти Євангелія, засвоїти церковну азбуку, навчитися читати іконографію, познайомитися з давніми переданнями та повчальними історіями з життя святих.	10 хв.	1 раз на добу	10 хв.
12.	«Людина праці» (ТРК «Глас») Програма розповідає про різні види ремесел, які споконвіку існували в Україні.	15 хв.	1 раз на добу	15 хв.
	Загальна тривалість передач			5 годин

ВЛАСНИЙ ПРОДУКТ:

13.	Як бути мудрими батьками? Курс відеолекцій як виховувати дітей, як уникнути сімейних конфліктів, сповідуючи споконвічні людські чесноти.	20 хв.	1 раз на добу	20 хв.
14.	Грані християнства Програма за участю священників різних конфесій, розмови про проблеми сучасного суспільства, коментарі щодо спільного вирішення проблем, розмови з глядачами у прямому ЕТЕРІ.	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
15.	Перехресний погляд Гості у студії, - люди з діаметрально-протилежними поглядами на ту чи іншу ситуацію, що склалась у певній галузі. Дебати у студії, пошук спільних точок дотику, відповіді на запитання телеглядачів.	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
16.	Деталі Програма, в якій за допомогою психолога коментуються різні життєві ситуації, в які впродовж життя здатна потрапити кожна людина.	10 хв.	1 раз на добу	10 хв.
17.	Незручна тема Передача про ситуації, які ми всі помічаємо, однак не бажаємо вникати в них глибше (нерівність жінок та чоловіків на роботі, розподіл сімейних прав, розподіл прав на дитину при розлученні, жінка і чоловічі професії тощо)	20 хв.	1 раз на добу	20 хв.
18.	В гостях у лікаря Розмова з лікарями у студії щодо захворювань (сезонних, хронічних, набутих). Розмова з глядачами по телефону, інтерактивне голосування.	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
19.	«Відповіді» Розповіді про долі людей, які опинилися за межею існування. Розмова у студії з людьми, яким вдалося реабілітуватись від залежності (наркоманія, алкоголізм, проституція ..)	40 хв.	1 раз на добу	40 хв.
	Загальна тривалість програм			3 год.

	ІНОЗЕМНИЙ ПРОДУКТ:			
1.	«Клуб 700» Програма про те, як Бог зцілює людей. Коментарі очевидців.	10 хв.	1 раз на добу	10 хв.
2.	«Угол» Розповіді про долі емігрантів, що покинули рідну Батьківщину і стали успішними людьми за кордоном .	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
3.	«Наука і Біблія» Цикл науково-просвітницьких програм про походження світу	20 хв.	1 раз на добу	20 хв.
4.	«Енциклопедія таємниць» Цикл науково-просвітницьких документальних фільмів про чудеса світу.	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
5.	«Любов, секс, подружні стосунки» Цикл відеолекцій про мистецтво сімейних стосунків.	30 хв.	1 раз на добу	30 хв.
	Загальна тривалість передач			2 год.